

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 13/14. 12/13

Neljapäeval, 1. aprillil 1926.

VIII aastakäik.

JUMALAGAJÄTT TALVEGA.

TALISPORDI LÕPP KAITSEVÄES.

SISUSTIK: Meie riigi julgeolek ja rahvasteliit. — A. Traksmann: Kuidas asendada „loengud“ seisivate töödega. — Sõjainimestri käsukiri — Kolonel Ernst Limberg. (Lahkumise puhul tegevast teenistusest. — O. P.: San. kindral-major V. Zoega-Manteuffel †. (1857—1926). — „Sõdur“ 1919—1926. — V.: Juhtimise ja valitsemise doktriinid. (Lõpp) — Kärstna lahingud 2.—6. jaanuarini 1919 a. (Isiklikkude mälestuste järele). — R. Tomback: Paanika. — Joh. Mey: Veel vanade saarlaste Pihla sadamast. — Vabadusristi kavaler: kolonel Jaan Kruus. — J. V. K.: Kaitseväe vormi küsimus. — E. E.: Side loomine naabritega. — H. Brede: Jalg- ja suurtükiväe koostöö, selle alused üldse ja meie oludes eriti. — J. Luiga: Eesti vabadusvõitlus 1343—1345. Harju mäss. (Major V. Külaotsa referaadi kokkuvõte). — A. S.: Meie igapäevastest muredest. — A. T.: A. S. artikli „Meie igapäevastest muredest...“ puhul. — G. M.: Teine Üleriikline Kehalise kasvatus Kongress. — Sport kaitseväes. — Kaitseväe elu. — Kaitseleitud postkaardid. — Kroonika. — Kaitsevälaste tüüpe. . . — Male.

Meie riigi julgeolek ja rahvasteliit.

Kindral J. Laidoner'i ettekanne 25. II. 1926. Ohvitseride Keskkasiinos.

Kindral Laidoner määras oma ettekande selleks, et anda ohvitserkonnale ülevaadet Eesti rahvusvahelisest seisukorrast, arvesse võttes meie vahakordi naabritega, meie seisukohta Rahvasteliidus ja mis meie võime loota Rahvasteliidult.

Kõrgesti lugupeetud ettekandja avaldas kasiino mõlemal suuri saale täitnud ohvitseride perele mõtteid:

Meie riigi asukoht suurtel rahvusvahelistel teedel on üheltpoolt väga kasulik (kaubandus), teiselt on see väga hädaohtlik, sest sarnaseid maid on püüdnud suured rahvad hoida omas võimkonnas. Meie maad on vallutanud ja hiljem omavahel tema pärast võidelnud — Saksa, Rootsi, Vene ja teisi. Pikemat aega (umbes 200 a.) ja raudsema käega on meie maal peremehena esinenud Venemaa.

Mis sundis Venemaad nüüdseid Eesti alasid võitma?

Vene riik loodi Sarmaatia legendikul; tema rahvaarv kasvas; rahvas tärkas iha laieneda, vallutada ja valitseda (imperialism); algas teiste rahvastega soodsate ühenduste otsimine, algas tung merele. Juhan IV Liivisõjas olid Vene imperialismi esimesed katsed tungida merele, kuid nad äpardusid. Peeter I jatkas väljapääsu otsimist merele. Tema valis alguses selleks Mustamere, kuid Asovi sõjakäigud XVII sajangu lõpul äpardusid. Teine katse — peaseda Balti merele õnnestus Põhjasõjas (1700—1721.). Peetri järeltulijad on jatkanud Venemaa laiutamise püüdeid meredeni.

Väljatung Mustamereni. Lõuna-Venemaal on suuremad Vene loodusvarad — Donetsi süsi, Baku nafta, Krivoi Rogi rauamuld, viljarikas mustmuld; nende loodusvarade kasutamiseks algasid venelased võitlust Dardanellide pärast. Venelased on plaanitsenud tungida vabale okeanile. Neist plaanidest on mõned teostunud, nimelt väljatung Murmani randa ja Siberi kaudu Vaiksele okeanile. Kavatsused tungida üle Persia ja Afganistani India okeanini ja üle Soome ning Norra Atlandini (1890 a.

Narviki projekt) jäid küll õhku rippuma, kuid see ja eelpooltoodu näitab selgesti, milline oli Vene imperialismi tung ja missuguseks kardetavaks faktoriks on ta meile. Praegune Vene kommunism proklameerides küll rahvaste enesemääramist dogmatiseeris ühtlasi oma imperialismi üleilmlise revolutsiooni näol.

Kuhu suunib nüüd Vene oma imperialistilise väljatungi?

Kui Juhan IV tungis merele, siis võis see vägivaldne tung olla seletatav seega, et Ordu takistas ühenduse loomist Vene (Ida) ja Lääne vahel.

Kas oleme venelastele takistuseks merele pääsuks? Ei. Meie koguni soodustame seda, hoides korras teid ja sadamaid. Seega venelastel ei ole põhjusi meile kalleletungiks majanduslistel põhjustel.

Vene avalik arvamine tahab näidata, et Balti riigid võivad olla kord, nagu oli Rumeenia Türgi sõjas (1877/1878), platsdarmiks Vene vaenulistele suurriikidele. Sarnane arvamine ei ole millegile põhjendatud rahuarmastajate väikeste Balti riikide suhtes. Kui venelased tungivad (ja tungisid) peale teistele rahvastele, siis ei olnud see igakord eluline tarvidus, vaid võimu ahnitsemine. Võimu ahnitsemine vägivalla abil on halb kaldumus (moraali seisukohalt), kuid ta on omane pea kõigile rahvastele.

Vene rahva imperialism on meile hädaohtlik ja on seda olnud aastasadu. Näib siiski, et Lõuna-Vene loodusvarad dikteerivad ette Vene imperialismile tungi Vahemerde, Dardanellide kaudu.

Revolutsioon ja Vene kommunism on toonud mõningaid muuteid Vene ellu: Uus valitsemise süsteem ei võimalda enam kasutada Vene rahvast sarnaselt kui seda tegi absoluutne monark. Uued loosungid, nende hulgas rahvaste enesemääramise õigus, on soodsat pinda leidnud Vene rahva moodustavates rahvustes; näiteks Ukraina

rahvustunde väljendusi oma keele nõudmises koolis ja ametiasutustes j.n.e. Võib olla, hakkab Venes jagunemine rahvaste järele. Olgugi, et sarnane jagunemine vähendaks Vene imperialistliku kalduvusi, kuid meie naabruses elav Suurvene element võib ikkagi hädaohtlik olla omile vähematele naabritele, nende seas ka Eestile.

Ka Saksamaa, mis jõudsalt arenemas, võib meile tulevikus hädaohtlikuks muutuda. Enne ilmasõda suundus Saksa imperialism Türgi ja koloniide poole. Kuhu ta suundub tulevikus on raske ette näha.

Kokkuvõttes peab tunnustama, et Eesti geograafiline asend ja tema strateegiline seisukord on seni üks raskematest Euroopas, kuid ta pole kaugeltki lootusetu, temast on kindel väljapääs.

Mis võime vastupanna hädaohu silmapilgul, mis kindlustab meie iseseisvust? — Need on:

- 1) Meie oma jõud;
- 2) Koostöö naabritega;
- 3) Koostöö Lääne suurriikidega ja õige arvestamine nende omavaheliste oludega;
- 4) Rahvasteliit.

Vaatleme nüüd nimetatud tegureid üksikult:

1. O m a j õ u d.

See on piiratud rahvaarvult ja majandusliselt. Juba nüüd läheb suur osa riigi eelarvest riigikaitseks. See ei ole soovitav nähtus. Meie olukorda raskendab strateegiliselt asjaolu, et peame end kaitsema maalt ja merelt. Meile on teada ühenduse tähtsus mere kaudu meie oletatavate sõpradega. Meil on tugevamad merejõud kui teistel Balti riikidel; ka õhujõud on abiks kaitsele merelt, kuid mõlemad kokku on nõrgemad kui sarnased meie võimalikkudel vastastel.

2. K o o s t ö ö n a a b r i t e g a.

Kõigepealt tuleb püüda koostööd V e n e g a. Ka Euroopa suurriigid otsivad sõprust kõigepealt sellega, kes võib olla tulevane vastane. Sarnane on ka Locarno lepingute põhimõte.

Meie ei tohi anda Venele põhjust sõjaks, vaid ümberpöörduvalt — peame looma sõprusidemeid.

Meie lähema naabri L ä t i g a olemine sõjalises liidus. Meid seob ühine saatuse. Väga hea oleks täiesti liituda. Seni on takistuseks majanduslikud huvid. Tolliliit on oleks täieliku uniooni aluseks. Väikesed paarisaja miljonilised majanduslikud huvid on siin teel ees suurte riiklike huvide teostamisel.

Vahekord S o o m e g a on endiselt hea, kuid Soome ei taha end meiega täiesti siduda. Põhjused: tänu ja sümpaatiat Saksa vastu, püüd liituda Skandinaavia riikidega ja oletus, et neil on väikesem hädaoht kui meil.

Seni on meil Soomega head sõprusidemed. Kuid Soomes on ka vool, mis väidab, et Eest hääbumine on ühtlasi Soome hääbumine.

Skandinaavia riigid. Ilmasõda asetab neid eriti soodsatesse tingimustesse; jäädes kõrvale sõjast, said nad mõningaid majanduslikke soodustusi. Olgugi, et nad on meie vastu sõbralikud, on nad sealjuures ühtlasi egoistid, sest sümpaatiast teoni on palju maad. Keegi ei taha minna surma ainult sümpaatiast. Sarnaseid mõtteid avaldas ka omal ajal Rootsi suur riigimees ja Eesti sõber Branting.

Üldse võrreldes meiega on Skandinaavia riikide seisukord rahu mõttes palju soodsam. Nad vähendavad seepärast omi vägesid. Üldse võib õigustada nende juures praegu sõjaväe pidamist põhjendusega kaitse (sõjapidamise) tarvidust kaugemas tulevikus.

Leedul pole piiri Venega. Seega on Poola üheltpoolt Leedule strateegiliselt abiks. Vilno küsimus on Leedu-Poola tüli aluseks. Meil ei ole õigust olla kohtumõistjaks seal, mis ajaloolt segi aetud; kuid peame kindlasti olema Leedu-Poola sõja, eriti sõjalgataja vastu.

P o o l a on suur faktor idas. Tema kuulub suurriikide seltskonda. Temal on teine mõõt tegudes ja teised põhjused sõjaks. Eesti ükski ei saaks lepinguid sõlmida Poolaga, seda saaks vaid koos teiste Balti riikidega ja seda just sellepärast, et huvid ei sobi mõõdus.

Kas lepingud loeteldud naabritega kõrvaldaks täiesti hädaohu? Maarindel- ja, kuid meri see jääks nimetatud riikide praeguste merejõudude juures ikkagi lahutiseks tiivaks (flangiks).

Lepinguosalise sõjaline abistamine oleneb rahva tahtmisest. Seepärast nüüdsel ajal sõjaväge kuhugile abiks saata on otsatu raske. Paar näidet: 1918 a. peale jõulul Esimene Inglise Admiral tähendas, et Inglismaa võib abiks saata ainult oma mereväe, kuid mitte ühtki jalameest.

Prantsuse parlament arutab, kas võib omi ohvitseri, kes Marokko määramise puhul reservi lähevad, sundida sõdima. Ei saa. Siit selgub, milline eriline tähtsus on tugeval laevastikul Baltimeres naabri abistamisel. Tugeva Inglise laevastiku abi merel ja merelt Vabadussõjas on meile teada.

3. K o o s t ö ö L ä ä n e S u u r r i i k i d e g a ja õ i g e a r v e s t a m i n e n e n d e o m a v a h e l i s t e o l u d e g a.

Kui suurriigid sõja vastu, siis astuvad nad sammusid, et seda juba alguses sumbutada. Sarnane olukord ja sarnased suurriikide põhimõtted on meile tähtsad. See praegune Lääne rahuarmastus on kasulik meie rahu soovidele. Suurriikide, näiteks Inglismaa, rahuarmastus on tingitud peajasjalikult sellest, et juhtiv

rahvaklass ilmasõjas kaotas palju verd. Teiseks on nüüd suurriikidele selge, et sõdadega koos käivad revolutsioonid. Ka „revolutsiooniline“ Vene ei sooviks teist revolutsiooni ja seepärast ei alga kergel käel sõda.

Põhjustades Lääne riikide rahuideedele on meil õigus otsida Lääne suurriikide sõprust, eriti sarnase riigi, millel tugev laevastik rahu alalhoidmiseks.

Ajalugu näitab, et väikeriigid on tihti olnud sõdade põhjuseks. Meie ei tohi seda olla; meie ei tohi lubada oma riiki kallaletungijale platsdarmiks.

Venemaal on ju ka õigus teha kavatsusi tuleviku vastu. Praegu Venemaal ühtki hädaohtu, eriti interventsiooni hädaohtu Läänest karta ei ole, sest sarnased mõtted seal puuduvad täiesti. Mis tulevik toob, seda ei tea keegi.

4. Rahvasteliit.

See on vana idee. Ajaloos on mitu juhust asutada üldist liitu ja sõlmida lepinguid riikidevaheliseks rahuks. Peale ilmasõda oli pind soodne rahu propagandaks. Soodsam kui kunagi ennem. Rahvad kannatasid sõjas. Mitte ainult sõjamehed, vaid ka naised ja lapsed pidid läbi elama raskeid silmapike: Londoni pommitamine õhust; Pariisi pommitamine õhust ja erelistest kahuritest, Karlsruhe pommitamine lennukitelt j. n. e. Selle järel-dusena tekkis rahvas suur moraalne pinevus; sellest meie põlvel suur antipaatia sõja vastu ja poolehoid liitudele, mis kindlustaksid rahu. Nii tekkis peale ilmasõda soodne pind rahuaate koostöök. Suured isikud nagu W. Wilson ja Léon Bourgeois mõjusid kaasa rahvaste rahu ja julgeoleku kindlustamiseks.

Kui suur on Rahvasteliidu reaalne mõju (jõud)?

Praegu on temas 55 riiki, nende hulgas suurriigid — Inglise, Prantsuse, Jaapan, Itaalia, aga... (suur aga!) Kolm suurriiki — Saksa, Ameerika, Vene on veel liidust väljas. (Saksa on liitu astumas.) Põhja-Ameerika Ühisriigid tunnevad suurt huvi Rahvasteliidu vastu, mille tõenduseks — alati suur arv ameeriklasi Genfis.

Venemaa on seni täiesti eemal olnud.

Rahvasteliidu ülesanne? — Garanteerida rahu ja rahvaste julgeolekut. Kuis seda teostada? — Põhikirja § 10 nõuab abistamist atakeeritud riigile. Kuis ja millega abistada? Sõjalise abi andmine on raske, sest kes tahab kuulutada sõda teisele kolmandale heaks. Rahvad ei taha luua miskit alalist Rahvasteliidu käsutada olevat sõjalist võimu, nähes sarnases aktis oma suverääniteedi rikkumist.

Ometi on Rahvasteliidul suur, koguni ülisuur võim:

1. Rahvasteliidus käivad koos Euroopa poliitikamehed. Vahtavad mõtteid ja õpivad üksteist tundma. Sellel on suur tähtsus. Juba roomlased arvasid, et kui inimestel ühised huvid, kuid kaua üksteist ei näe, siis lähevad tülli. Endised diplomaatilised nooted oma külma tooniga ja prestiihi kaitsmisega raskendasid sageli olukorra õiget lahendamist.

Nüüd tullakse Genfi kokku ka arutatakse küsimusi tête-à-tête. Rahvasteliit Genfis loob rahvusvahelise eetika. Keegi ei taha seal tegutseda ilma avaliku arvamise vastu, keegi ei taha ju saada sõja algatajaks.

Teisena suurena faktorina Genfis Rahvasteliidu kõrval esineb suur ilma ajakirjandus. Ta ammutab sealt ainet. Iga kavatsus läheb seal mõttena ajakirjandusse, kuid tuleb jõuna Genfi tagasi ja toetab seal uue idee algatajaid. Genfi mõjul, näiteks, loobus Mussolini Korfust (Itaalia Kreeka tüli) ja lahendati Bulgaaria-Kreeka tüli.

Rahvasteliit mõjub moraalselt. Ta võib kuulutada majanduslike blokaadi ja lõpetada tüli algatajaga diplomaatilise läbikäimise.

Sõjad võivad tulla ka tulevikus, kuid Rahvasteliit nüüdisajal on nende algamisele üheks takistuseks.

Paljud väikesed põhjused omas kogusummas moodustavad lõpuks faktori, mis sunnib rahvaid sõdima.

Rahvasteliidu üks tähtsaim ülesanne ongi vähehaaval lahendada neid väikesi tülikesi, hoides sellega ära suure tüli (sõja) põhjuse.

Mitte füüsiline, vaid moraalne jõud, õigus, on Rahvasteliidu tegevuse pealuseks. Rahvasteliidus iga liige saab deklareerida omi õigusi. See on suur soodustus kui suurele nii väikesele riigile tema huvide kaitsel. Peale moraalse mõju on Rahvasteliidul suur majandusline mõju. Mõlemad on suured faktorid nüüdisaja riikide elus.

Rahvasteliidule on suureks abiks rahu alalhoidmiseks rahvaste tõsine soov rahu järele peale ilmasõda. Kui tulev põlv unustab sõjaraskused, siis võib sõda kergemini lahti puhkeda. Üheks suuremaks sõja põhjuseks tulevikus võivad olla tollid, mida meie põlve rahvad oma majanduslike elu parandamiseks väga laialt tarvitusele võtavad ja mis tekivad võistluse rahvaste vahel. Elu on võistlus. Üldse sumbutada võitlust ja võistlust üksikute inimeste ja riikide vahel on vist võimatu ja seepärast on ka tulevikus sõjad võimalikud. Kuid Rahvasteliit teeb kõik, et ära hoida võistluse teravust ja kõrvaldada jõudumööda võistluse põhjusi; ta kasvatab rahu

ja sõpruse traditsioone rahvaste vahel, halvates seega üksiku rahva sõjakust.

* * *

Edasi kindral Laidoner peatas Eesti ja Rahvasteliidu juures.

1920 a. meid veel ei tuntud. Tuli nõutada iseseisvuse tunnustamist. Suurriigid lükkasid küsimuse edasi. Rahvasteliidus saime deklareerida omi õigusi. Meid toetas pea terve ilma ajakirjandus. Meie advokaadina Rahvasteliidus esines Columbia vabariigi professor A. J. Restrepo, keda toetasid mitmed delegatsioonid ja muuseas ühe suurriigi delegatsioon — Itaalia. Mitte reaalne kasu, vaid moraalne impulss oli tõukeks meie kasuks välja astuda aastal 1920.

Mis võib Eesti tulevikus loota Rahvasteliidult? Kui väikene rahvas ei tohi meie baseeruda jõu peale, vaid õiguse peale ja seega Rahvasteliidu kui uue rahvaste õiguse allika peale.

Eesti strateegiline seisukord on tõesti raske, kuid ta pole lootusetu, sest ka meie idanaabril on teatud raskusi ja sõjavastaseid motiive:

- 1) sisemine opositsioon;
- 2) Vene rahva moodustavates rahvustes rahvusetunde ärkamine;
- 3) Vene avaldab soove vahekorra loomiseks Euroopaga...

Seni Rahvasteliidust väljasolev Saksamaa on juba astumas liitu. Mis teeb Vene mõne aasta pärast, ei ole teada, kuid ei puudu alused, et tema tahab elada rahus teiste rahvaste peres.

Nagu ettetoodust näha, ei ole meil praegusel ajal otsekohest hädahoitu; meie ei ole üksi. Kuid meie peame siiski alati ja täie tahtejõuga korraldama oma riiklist elu ja organiseerima kaitsejõude, sest ainult korralikku ja elujõulist riiki kaitseb ka Rahvasteliit ja toetab ilma avalik arvamine. Meie iseseisvuse aluseks oleme meie ise.

Kuidas asendada „loengud“ iseseisvate töödega.

Õppetöö meetodidest Vene sõjapoliitilises akadeemias.

A. Traksmann.

Pädagoogiline mõte ei tohi kunagi tarduda surnud shabloonidesse, vaid peab alaliselt edenema ja arenema, otsides uusi teid, mille kaudu pääseda lähemale õppuri isikule. Modern ajavaim on kasvatusteaduses seadnud üles vankumatu põhimõtte: kasvatada noort inimest iseseisvale tööle, andes temale koolis vaid meetodi, kuidas seda tööd peab tegema. See on kõigile koguni lihtne ja arusaadav aksioom. Elu on ju töö, tegevus — sõjaväelase elu eriti, järelikult kool peab valmistama ette sellele kutselisele tööle oma erialal. Kuid siin tekivadki raskused. Ohvitseri elu on kutseline töö, kuid tema koolielu on õppetöö, millel koguni vähe kokkupuute punkte selle tegeliku tööga.

Töö põhimõttele pädagoogilises praksises näib risti vastu seisvat see õppetöö, mida nii oht-rasti harrastatakse loengute näol. Mitte, et need kaks mõistet ideeliselt oleksid vastandid üksteisele (hää loeng on ju vaimlise töö esimene samm), vaid et loengute, seega ühe inimese ettekannet teisele, tema kasvatamise tähtsuse mõttes on üle hinnatud.

On asutud nimelt seisukohale, et kui lektor kuidagi viisi temal kasutada oleva materjali on klassis annud edasi kuulajaskonnale ja viimased selle korralikult on ära kuula-

nud ja repeteerinud, siis nad on juba küpsed töömehed oma erialal. Vastavalt sellele on siis ka teostatud aja jaotus loengute ja töö vahel. Kuid tegelik elu näitab igal sammul, et see mitte nii ei ole, vaid et niisugune „kuulaja“ puutudes kokku praktiliste elu nõuetega, satub päris abitumasse seisukorda. Sellepärast, jälgides maailma pädagoogilist literatuuri, võib panna tähele järjekindlat tendentsi suurendada klassides praktiliste tööde arvu kõigis õppeainetes, teoreetiliste tundide arvel. See sünnib sel teel, et lektorid loobuvad süstemaatilise kursuse ettelugemisest klassides, asetades selle kirjutatud loengutega, mis õpilased ise teatud kava järgi läbi võtavad. Sel viisil on võimalik pürduda ainult teatud sissejuhatajate ja lõpukokkuvõtete tegevate loengutega — kõik muu asendub läbirääkimiste, diskussioonide ja muude praktiliste töödega, kus õpilased esinevad juba iseseisvalt. Mida kõrgemal astmel on kool, seda suurem on õpilaskonna iseseisvus töös, kuna ta viimaks nagu isenesest libiseb ellu — täiesti omaette töömehena.

Kuidas sarnaseid iseseisvaid töid korraldada — näiteid sellekohta leidub mitmel pool. Praegusel silmapilgul minul käepärast olevatest andmetest kõige täielikumad on näited

Venemaalt, mispärast neist siinkohal toon mõned ärakirjad. Nagu näha, Vene sõjaväe juhid rahuaegsetele oludele üle minnes, asusid ka nende uute teede otsimisele, mida mööda suunida õppetöö oma sõjaväelistes õppeasutustes. Tehti rida katseid, kaua kaaluti ja selle töö tulemusi vilksatab juba läbi nende pädagoogilises kirjanduses. Nii mõndagi huvitavat võib seal tähele panna, mis ehk oleks kasulik meilegi.

Tolmatsevi nimeline sõjapoliitiline akadeemia on määratud kõrgemate poliitiliste juhtide ettevalmistamiseks ja jaguneb fakultetideks.

Praegusel silmapilgul meid ei huvita mitte see õppeasutus sisuliselt, vaid eeskätt just sellelt seisukohalt, kuidas seal on pandud õppetöö metoodikaliselt. Nagu näha, on ka seal kaua aega pead murtud selle üle, kuidas vähendada teoreetiliste ettelugemiste arvu miinimumini selleks, et siis praktiliste tundide arvu tõsta võimaliku maksimumi piirideni. Kuidas see on teostatud mitmesuguste ainete suhtes, selle kohta paar näidet allpool.

Näide 1.

TAKTIKA. Teem nr 8.

Juhtimine ja side.

Eesmärk: kuulajatele sisendada kindlad meetodid sellekohta, kuidas organiseerida juhtimist — ühtlasi neid tutvustada punaväe tähtsamate sidevahenditega.

Õpetuse korraldamine.

Sissejuhataja loeng — 0,75 tundi.

Iseseisev töö — 4,5 „

Lõpuarutamine — 0,75 „

Kokku . . . 6 tundi.

Juhendid iseseisvaks tööks.

Põhiküsimusteks töös on:

- 1) Kuidas jõuda õigele otsusele juhtimisel,
- 2) väljatöötatud plaani edasiandmine käsu kujul,
- 3) punaväes maksev side organisatsioon ja
- 4) sideabinõud.

Allpool toodud materjal olgu valgustatud just nende põhiküsimuste vaatevinklist. Juhtimise tehnika kätteõpetamiseks korraldatakse sõjamänge, lahendatakse taktilisi ülesandeid kaartidel ja väljal jne.

Lõpukokkuvõttena läbitöötatud materjalist soovatakse omandada järgmine põhilause:

„Kuigi sõjalise ettevõtte operatiiv-ideeline külg ei või kunagi olla shablooniline, ometi tema juhtimisel peab pidama kinni kindlatest normidest ja meetodidest. Praegusaja tehnika võimaldab igas olukorras korraldada katkematut juhtimist ja sidet. Takistused ja raskused

sel alal on oskamatus ja tähelepanematus tagajärg, mille tagajärjel ei suudeta kasutada kõiki sidevahendeid.

Märkus. Ühes käesoleva teemiga kuulajatele antakse üles teem: „Partei poliitilise juhtimise põhimõtted ja korraldamine sõjaajal“. Terve materjali läbitöötamisel antakse vastus ka punktidele 2 ja 5 (järgneb).

Lühikene plaaniseseisvaks tööks.

Allikad:

Küsimused.	Sunduslikud.	Soovijatele.
1. Vägede juhtimise põhialused	Jalgväe lahingteenistus.	Varfolomeev. Juhtimise organiseerimine lhk. 10—12. Saksa määrst. „Vägede juhtimine lhk. 8—9.
2. Juhtide ja staapide töö, otsuse väljatöötamine: ülesande ja olukorra uurimine. Optimism ja pessimism olukorra hindamisel. Staabi ülesanded. Poliitilise osakonna ülesanded juhtimisel	Välimäärust. lhk. 32—41.	Varfolomeev lhk. 13—23.
3. Korralduste andmine	Välimäärust. lhk. 67—47.	Varfolomeev lhk. 24—33.
4. Teadaanded		
5. Juhtimise moraalne külg jne.		

Järgneb veel terve rida üksikküsimusi vastavate alajaotustega ja allikate näitamistega.

Sama meetodi järgi on konstrueeritud palju teisi küsimusi taktikas, näiteks: positsiooni kindlustamine, pealetung, vägede asetus puhkusel jne.

Näide 2.

Teem nr. 1.

Strateegia.

Sissejuhatus strateegiasse. Strateegia ja poliitika.

Eesmärk.

Anda selge mõiste strateegia tähtsusest teiste sõjateaduste hulgas, milleks teda on tarvis uurida, selgitada strateegia suhteid välis- ja sise poliitikaga ja rahvamajandusega.

Töö plaan.

Sissejuhatav loeng	— 2 tundi.
Iseseisev teoreetiline uurimus — 9 ¹ / ₂ „	
Ülesande äraandmine	— 1 ¹ / ₂ „
Lõpuarutamine	— 2 „

Kokku — 14 tundi.

Näpunäited iseseisvaks tööks.

Strateegiliste küsimuste uurimused on rajatud peasjalikult Svetshin'i „Strateegia“ läbitöötamisele. Selle lugemisel soovatakse järgmist:

1) Tööd uurida peatükkide kaupa; tutvunedes teemiga, lugeda tööd peatükkide kaupa, tervikis veel mitte, otsides otsekohest vastust teemis esitatud küsimustele. 2) Põhjalikult tutvuneda Svetshinilt toodud ajalooliste näidetega, kuigi neist mõned on nimetatud 2—3 sõnaga. Tarbekorral paluda seletusi korrapidajalt professorilt, mis eriti tarvilik väheste sõjaajaloo tundide arvu tõttu akadeemias. 3) Töö tekstiga tutvunetud, püüda anda selge vastus esitatud küsimustele.

Lühikene plaan Allikad.

1. Sissejuhatav loeng Sissejuhatav loeng
2 tundi.

Missugustesse osadesse ja Soovijatele süve-
guneb sõjakunst ja millest see neda küsimusse —
jaotus on tingitud. Svetshin
„Strateegia“ lhk.
14—36.

2. Mispärast peavad tundma Sissejuhatav loeng
strateegiat ka vastutavad 2 tundi.
poliitilised juhid. Sama.

3. Kuidas uurida strateegiat „
Strateegia ja poliitika.

4. Poliitika ja majandus. Svetshin „Stra-
Selle ala uurimisel peab teegia“ lhk.
jõudma selgusele, mispärast 37—50.
poliitika valitseb strateegia
üle ja milleks rahvamajandus peab olema valmistatud ette strateegiliste nõuete täitmiseks. Küsimuse uurimise käik.

a) Vägivalla tähtsus poliitilises ja majanduslikes võitluses.

b) Missugustel väerinetel sõda peetakse ja mispärast poliitika peab juhtima strateegiat.

c) Milleks ja kuidas rahvamajandus kohastatakse strateegia nõuetega, vaadelda väliskaubandust, tööstust ja turutingimusi.

Näited.

5. Sõja poliitiline eesmärk.

6. Sõja majandusline plaan jne.

Järgneb veel rida küsimusi tarviliste ala-jaotustega. Sama meetodi järgi on võetud läbi palju teisi küsimusi strateegias.

Näide 3.

Kursusest: Partei-poliitiline töö sõjaajal.
Teem nr. 3.

Poliitilised küsimused vägede julgeoleku tagamisel.

Eesmärk. Töötada läbi tähtsamad poliitilised küsimused julgeoleku teenistuses kahes peasuunas:

a) Uurida, missugused poliitilised tingimused mõjutavad juhi otsusi vägede julgeoleku küsimustes.

b) Uurida, kuidas kooskõlas nende tingimustega ja vastavalt juhi otsuste iseloomule konstrueerida partei-poliitiline töö (töö, sisu, plaan ja organisatsioon).

Töö jaotus teemi läbitöötamisel. Põhjalikkude materjalide puudumisel neis küsimustes, õppetöö tuleb rajada kuulajaskonna kollektiivsetele arutustele eesmärgiga, esineda ettepanekutega selle kohta, kuidas neil juhtumistel organiseerida partei-poliitiline aparat. Vastavalt sellele teemi läbitöötamine jaguneb järgmistesse punktidesse:

1. Kõik kuulajad jagunevad 4 gruppi à 7 meest, milledest igaüks valib endale küsimuse erialalt: a. luure, b. julgeoleku teenistus, c. vägede asetuse kohal, d. vägede liikumine.

2. Iga kuulaja töötab läbi materjalid terve teemi ulatuses ja vastava eriala kohta. Igas grupis määratakse üks kuulajatest tööde organisatoriks.

3. Kõik materjalid läbitöötatud, kuulajad korraldavad gruppina läbiarutusi, kus kaalutakse läbi kõik sellesse alasse puutuvad küsimused; ühtlasi määratakse grupist ettekandja üldisele nõupidamisele. Vastuvõetud otsused vormuleeritakse kirjalikult ja esitatakse tööde juhatajale üks päev enne üldist nõupidamist.

Aja jaotus — 2 nädalat à 6 tundi.

1. Materjalide läbitöötamine	7 tundi.
2. Nõupidamised gruppides	2 „
3. Üldine arutus	3 „

Kokku 12 tundi.

Materjalide läbitöötamiseks: 22 mitmesugust allikat, mille pealkirjad siinkohal jätan toomata.

Toodud näidete kohaselt võetakse läbi palju teisi kõige mitmekesisemalt aladelt. Näiteks: Majandusteade, majandusgeograa-

fia, „Leninism,“ keeled, poliitiline ja sõjaajalugu, majanduspoliitika, partei-poliitilised tööalad jne.

Samasugune õppeviis on viidud läbi ka loodusteaduslike ja matemaatiliste ainete õpetamisel (füüsika, matemaatika, geograafia jne.)

Missuguseid üldiseid järeldusi võib teha neist näidetest sarnase tööviisi kohta üldse.

Olgu neist toodud mõned allpool:

1. Õppeained — materjalid — jagunevad mitte enam loenguteks à 50—60 minutit, vaid teemideks (ülesanneteks), mille läbivõtmise vältus on kooskõlas teemi sisu ulatusega. Niisugune materjalide jaotus annab kolossaalseid paremusi, võrreldes vana süsteemiga. Ta on kõige pealt mitte enam väline, mehaaniline, vaid sisuline. Õppeained sisuliselt koondatakse teemideks. See koondab ka õpilase tähelpanu teatud küsimusele tervikus, mis võetakse läbi sarnaselt, et kuulajaskond saab kindla ülevaate tervest küsimusest. Üks küsimus — teem läbi võetud asutakse teise juure jne. Kuivõrra sarnane aine sisuline jaotus ja koondamine kergendab vaimlist tööd õpilasele — arvan, et see on selge pikema arutusest.

2. Iga teem — ülesanne — jaguneb metoodikaliselt kahte ossa:

a) Loeng — ainult sissejuhatajaks.

b) Õpilaskonna iseseisev töö — individuaalne ja kollektiivne, viimane kas õpilaste omavahel, või lõpuarutuseks — töö juhi juhatusel.

Normaalne proportsioon — $a:b =$ (On koguni alasid, kus loenguid $\frac{1}{6}$ või koguni $\frac{1}{10}$ ehk üldse ei peeta).

See proportsioon näitab, et töö on loengud auditooriumitest lõpulikult välja tõrjunud. Viimaseid sallitakse ainult niivõrra, kuivõrra nad on vajalikud õpilaste tähelpanu suunimiseks teatud küsimustele. Sarnase kitsa ülesandega loengult on võetud tema endine „targakstegev imejõud“, asetades ta sellele õigele kohale, mis võib olla ühe inimese suusõnalisel ettekandel teise inimese vaimu kasvutamisel.

Kuid andes nii suure eesõiguse tööle, mis peab tegema õpilane ise, viimaseid ei ole siiski kaugeltki mitte jäetud nii ütelda saatuse hooleks. See ei tohigi sündida mingil tingimusel. Juht on ju õpetaja ja nimelt just töö juht ta peab olema esimeses järjekorras.

Siin näeme, kuidas seda tööd siis suunitakse, kuidas kuulajaskonda järkjärgult harjutatakse iseseisvale vaimlisele tööle — olemasolevate allikate kasutamisele teatud konkreetse küsimuse lahendamiseks. Lähtekohtadena juhataja annab teemi, määrab töö (uurimuse) eesmärgi, jaotab materjali alaküsimusteks (töö plaan), kriipsutades alla sealjuures põhikü-

simused, annab kätte allikad — täpse näitamise, missuguseid lehekülgi neist läbi lugeda. Kohati näidatakse isegi, kuidas allikat lugeda, et minimaalse jõukuluga jõuda õigele eesmärgile. Aluseks sealjuures on iga üksiku mehe individuaalne vaimline töö oma töötoas.

Mõnede teemide täitmisel individuaalsele tööle järgneb õpilaste omavaheline kollektiivne töö gruppide ja alles nende gruppide töötulemused esindatakse juhatajale. Mis ei suuda lahendada üksik mees, selle ülesande täidab — jagu, rühm jne. — see on algpõhimõte sõjapidamisel, mille järgi siin on talitatud ka vaimlise töö alal.

Sellele järgnevad lõpuarutused, kus mehe või grupi töövili võetakse omavahelisele sõelumisele tööjuhataja poolt. Sealjuures õpilane võib ja peab kaitsma oma aateid ja väiteid, näidates, kuivõrra ta neis on veendunud ise.

Töö gradatsioon ja skeem oleks seega järgmine:

Sissejuhatus ja töö suunimine

Individuaalne töö

Kollektiivne töö (mitte alati)

Töötulemuste vaatlemine.

Asetame selle töö skeemi kõrvale õppe-skeemi vana meetodi järgi:

Loeng — meelespidamine.

Ülesütlemine — repeteerimine — eksam.

Kuivõrra esimene tööviis arendab noores inimeses oskust vaimliselt töötada, iseseisvust, leidlikkust, aktiivsust, vaimlist julgust ja teravmeelsust, niivõrra viimane õppeviis ta teeb loiuks, ükskõikseks koolipoisiks, kes võib usaldada ainult oma mälu ja kui see eksamil juhtub üles ütleva, siis valmis on tarvita spikerit, teiste kaasabi või mõnda muud viisi, et pettusega omandada seda, mida ta ausal viisil omandada ei suutnud (kes meiegi õppeklassides ei tunneks neid võtteid!). Niisugune inimene koolist välja tulles ei ole omandanud muud kui haiglase usu oma mälu võimistesse, milles ta muuseas varsti raskesti petub. Kõik muud vaimu jõud on jäänud algarenemise järku ja ei pääse maksvusele enne kui inimene oma puudustest ise aru saab ja nende kõrvaldamisele asub — eneseharimisega.

Kuid ka see tee sarnase ettevalmistusega noorele inimesele on tehtud võimatu raskeks. Psüholoogiliselt temal on kõige pealt raske ära tunda, et ta peab edasi õppima, sest tema arvates — eksam ja lõputunnustus on sarnased kõikvõimsad asjad, mis ta on teinud targaks — jäädavalt, pealegi kooliajast tal on järgi jäänud — vastikuse tunne vaimlise töö vastu. Ja kuigi ta oma läbitungiva iseloomu mõjul juhtub nii ütelda läbi lööma, siis — ta ei oska kuidagi peale hakata! Tal pole ülevaadet kirjandusest, pole meetodi, kuidas temale läheneda, ära seedita, kasutada.

Ühe sõnaga: igal pool võitmatud takistused. Ja kui niisugune inimene pole mitte varustatud erakordse tahtejõuga, siis ta lööb käega ka eneseharimisele, nagu see tegelikus elus sünnibki suurelt jaolt.

Sellepärast pädagoogid leidke teesid, et koolis virgutada iseseisvale loovale tööle ka

meie sõjaväelise noorsoo elavaid hingejõude. Iga hea algatus, mis selles sihis sünnib välismaade sõjavägedes, äratagu meie tähelepanu. Ainult kui igavesti otsime ja juurdleme, kunagi mitte rahuldudes olemasolevaga, suudame ka kasvatusalal jõuda edasi. Olgu pädagoogiline töö raske professorile, lektorile jne., selleks, et ta saaks kergeks õpilasele!

Sõjaministri käsukiri.

Nr. 127.

Tallinnas, 20. märtsil 1926 a.

(Korraldusvalitsus).

12. märtsil s. a. lahkus aktiivsest kaitseväeteenistusest ja läks reservi Kindralstaabi VI osakonna ülem kolonel Ernst Limberg.

Kolonel Ernst Limberg algas teenistust Vabariigi kaitseväes 1917 a., võttes osa vanema vilunud ohvitserina 4. Eesti polgu majanduse organiseerimistöödest.

See töö katkestati ajutiselt Saksa okupatsiooni vägede poolt, kuid algas uuesti pärast viimaste lahkumist Eestist. Meie maleva kõige raskemal loomise silmapilgul määratakse kolonel Limberg Tallinna tagavara polgu ülemaks. Sellel kohal saatis ta korda suure töö meie kaitseväge täiendusosade kasvatamisel ja väljaõpetamisel. Ühtlasi võttis ta osa vanema vilunud jõuna meie kaitseväge majanduse ja administratiivala korraldamisest, töötades mitmesugustes komisjonides.

18. detsembril 1919 a. määratakse kolonel Limberg III diviisi ülema abiks, kus üleminekul rahuaegsetele oludele oli kandvaks jõuks diviisi väljaõppe ja majandusala, eriti sõdurite toitlustamisküsimuste korraldamisel. Kolonel Limberg'i suur teenistusline vilumus ja laialised teadmised olid väga kohased selleks, et sõja lõpul vastutaval kohal asuda tööle meie kaitseväge kasvatuse ja väljaõppe edendamiseks. Sõjaväe õpetuskomitee alalise liikmena 1. jaanuaril 1921 a. anduski kolonel Limberg sellele tööle täie jõu- ja usinusega, pühendades tähtsa ala edasiviimiseks kõik oma vilumuse ja teadmised. Sõjaväe õpetuskomitee pani aluse kaitseväge väljaõppele vastavate määrustikkude ja eeskirjade väljaandmisega ja sõjakirjanduse levitamisega.

Kuna kolonel Limberg oli õpetuskomitees ainsaks alaliseks liikmeks, siis lasus tegeliku töö raskem osa tema õlgadel ja saavutatud tagajärjed näitavad, et siin on töötatud mitte ainult suure oskuse, vaid ka erakordse armastuse ja hoolega.

Novembrist 1923 a. asus kolonel Limberg „Sõdur“ vastutava toimetajana meie perioodilise sõjaväelise ajakirjanduse juhtimisele. 15. märtsil 1924 a. määratakse ta Kindralstaabi VI osakonna ülemaks, missugusel kohal tal avanes võimalus jätkata Õpetuskomitees tehtud tööd.

Kahe aasta jooksul on kolonel Limberg'i juhtimisel Kindralstaabi VI osakond kasvanud tugevaks, elujõuliseks organiks, võimaldades *Kindralstaabi ülemale edukalt juhtida meie kaitseväge kasvatuse ja väljaõppetööd.*

Tarviliste eeskirjade väljaandmisega ja eestikeelse sõjakirjanduse soetamisega on osakond võimaldanud meie kaitseväge juhtidele asuda iseseisvale tööle omal erialal.

Ajakiri „Sõdur“ on kolonel Limberg'i toimetusel arenenud kaitseväge mõjuvaks hääleandjaks, tungides sügavale tema juhtide ja sõdurkonna ridadesse.

Oktoobris 1925 a. oli kolonel Limberg määratud Kultuuriselgitustöö kursuste organiseerijaks ja juhtijaks. Temale omase inimeste tundmise, vilumuse ja oskusega suutis ta kasel alal saavutada kõige paremaid tagajärgi, valmistades ette meie kaitsevägele rea noori juhte sõdurite vaimlise kasvatuse alal.

Toodud ülevaatest selgub, et kolonel Limberg on teinud kaitseväge tegevas teenistuses suure töö meie kaitseväge organiseerimise, kasvatamise ja väljaõpetamise alal. Sõjaliste teenete eest on temale annetatud 1. liigi 3. järgu Vabadusrist, autasuna 225.000 mrk. ja normaaltalu.

Lahkumise puhul reservi, loen oma kohuseks kolonel Limberg'ile teenistuse nimel avaldada tänu kaitseväge teenistuses kordasaadetud töö ja ülesnäidatud teenete eest.

J. Soots

Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjaminister.

Kolonel Ernst Limberg.

Lahkumise puhul tegevast teenistusest.

Kolonel Ernst Georg Dietrichi p. Limberg on sündinud 23. veebruaril 1871 aastal; pärit Rakvere linnast. Üldhariduse omandas tema Tallinna Aleksandri gümnaasiumis, kus 7 klassi lõpetas. Juba 4. aprillil 1890 aastal algas tema teenistus sõjaväes, vabatahtlikuna 89. Belomorski rügemendis. Siit astus tema sama aasta 22. augustil Peterburi Vladimiri sõjakooli ja 23. juunil 1893 aastal ülendati alamleitnandiks.

Nüüd algab tema teenistus Tallinnas Belomorski rügemendis. 1897 a. 1. aprillil saab ta leitnandiks ja 1901 a. 1. aprillil alamkapteniks. 1904 a. 29. juunist saadik on tema kompaniülelem. 1905 a. 14. veebruaril ülendatakse ta kapteniks.

Kompaniülemana sõidab kapten Limberg 8. augustil 1914 a. sõjaliinile. Siin määratakse ta 26. veebruaril 1915 a. pataljoniülemaks ja tõuseb 14. veebruaril 1915 a. alampolkovnikuks ja 21. jaanuaril 1917 a. polkovnikuks. Ilmasõjas on kolonel Limberg sõjategevusest osa võtnud sakslaste ja austerlaste vastu kuni 19. detsembrini 1916 a., kaasa tehes rivi ohvitserina (kompanii ja pataljoni ülemana) ilma sõja raskemaid lahinguid. 6. septembril 1914 a. saab tema suurtüki mürsust väga raskesti haavata ja põrutada ja 3. mail 1915 a. teist korda põrutada.

Eesti rahvuslistesse väeosadesse tuleb kolonel Limberg 8. detsembril 1917 aastal ja siin määratakse ta alguses 4. Eesti jalgväe rügemendi majandusülemaks. Eesti rügementide laialisaatmisel sakslaste poolt on kolonel Limberg Eesti väeosade likvideerimise komisjoni liige.

Vabadussõja algul määratakse ta 4. dets. 3. jalgväe rügemendi ülemaks ja 7. detsembril 1918 a. rahvaväe organiseerijaks kagupoolsel Eestimaal ja ühtlasi kagu väerinna (2. diviisi) ülemjuhatajaks. See oli kõige raskem ajajärk meie Vabadussõjas, väiksearvulised ja veel organiseerimata väeosad olid taganemise hoos.

1. jaanuaril 1919 aastal määratakse kolonel Limberg I diviisi tagavara pataljoni ülemaks, mis hiljem ümber nimetati Tallinna tagavara pataljoniks ja rügemendiks. 18. detsembril 1919 aastal nimetatakse ta III diviisi ülema abiks ja 5. maist 1920 aastast ühtlasi ka Pärnu garnisoni ülemaks.

Siit nimetatakse kolonel Limberg 1. jaan. 1921 a. Sõjaväe Õpetuskomitee alaliseks liikmeks. Õpetuskomitee tegelik töö sündis kõik kolonel Limbergi juhatusel, sest tema oli ainus alaline liige. See seisukord fikseeriti viimaks ka 18. aprillil 1923 a. käsukirjaga, millega ta Õpetuskomitee esimehe asetäitjaks nimetati.

Kindralstaabi VI osakonna loomisel määratakse kolonel Limberg 15. märtsil 1924 a. VI osakonna ülemaks, missugusel kohal ta kuni reservi arvamiseni, s. o. 12. märtsini s.a. oli.

29. novembrist 1923 a. saadik on kolonel Limberg „Sõduri“ vastutav toimetaja ja 15. jaan. 1926 a. sise ja garnisoni määrustikkude välja-töötamise komisjoni abiesimees, olles jälle kogu komisjoni töö tegelikuks juhiks. Komisjoni tööst võtab kolonel Limberg ka reservis olles kuni töö lõpuni osa.

Sõjaliste teenete eest on kolonel Limbergil I liigi 3 järgu Vabaduse Rist, autasu 225.000 mr. suuruses, normaal talu ja Vabadussõja mälestusmärk. Vene väest on temal Püha Stanislause ordu 2. järgu aum. mõõkadega ja 3. järgu aumärk; Püha Anna ordu 2. 3. ja 4. järgu aumärk; Püha Vladimiri ordu 4 järgu aumärk mõõkadega ja Püha Georgi mõök.

Nii on lühidalt kolonel Limbergi teenistuse käik, mis kestnud ligi 36 aastat. Need kuivad faktid ei suuda anda pilti kolonel Limbergist, sellest läbi ja läbi gentlemanist-ohvitserist ja veel suurepäralisemast lõpmata häast inimesest.

Õpetuskomitee tegevuse ajal tuli kolonel Limbergilt palju häid algatusi määrustikkude, eeskirjade, kaitseväge väljaõppe ja majanduse alal. Tuletagem meelde riviülema majanduslisest tegevusest vabastamise mõtet, mis praegu veel Varustusvalitsuses teostamist ootab, majanduse lihtsustamise kavasad jne. Tuletagem meelde Distiplinaar karistuste seadluse projekti, mis oli täielikult välja töötatud ainuüksi kolonel Limbergi poolt ja sisaldas palju ajakohaseid uuendusi. Kuid hilisematel läbivaatamistel mitmesugustes komisjonides tõmmati sellest palju maha, ühtlasi süsteemi ja algatatud põhimõtete kahjuks.

Enne kolonel Limbergi tulekut „Sõduri“ vastutavaks toimetajaks, oli „Sõdur“ ainult puht eriala küsimuste ajakiri, mida tema kuivuse tõttu — tunnistagem seda avalikult — lugesid vist ainult need, kellel see otsekohe tarvilik oli. Kolonel Limberg tõi uue suuna ja uue elu „Sõdurisse“. Lugejate arv tõusis. „Sõdur“ sai omale Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud põhikirja ja võis oma ettevõtteid vabamalt teostada.

Kuid kõige kõrgemalt tuleb kolonel Limbergi hinnata kui inimest. Teda peab lähemalt tundma, temaga koos töötanud olema, et mõista seda suurt kuju. Tema haruldane hää iseloom, tema hingeline delikaatsus, peenetundelikkus ja häätahtlikkus alluvate ja nooremate vastu oli ületamatu. 36 aastat sõjaväe teenistust ei kuivatunud tema hinge ega surunud peale tüübilit „kroonu“ pitsert. Alati

oli ta vastutulelikult valmis oma suurtest kogemustest juhatusi jagama, hää nõuga abiks olema ja oma alluvaid kaitsma. Teenistustes asjus juhtis ta rahulikult, asjatuid formaalsusi kõrvale jättes, alati asja olulisesse sisusse tungides, täitja seisukorda täielikult mõistes ja tema tööd igapidi soodustades.

Kolonel Limbergi põhimõte oli anda võimusi end avaldada noortele jõududele, neid julgustades ja virgutades tööle oma võrratu häasoovlikkuse ja vastutulelikkusega. Vana

sõjamehe mitmeaastane kasvatustöö selles sihis andis rikkalikke tagajärgi, mille ulatust praegusel silmapilgul on veel koguni raske hinnata.

Kuid ühte võib juba nüüd päris kindlasti tõendada, nimelt, et selle töö vilid ei närbu ega igane, sest ta juured on istutatud eesti sõjaväelise noorsoo sügavasse hingemulda.

Kolonel Limbergi lahkumise puhul tegevast teenistusest meil on kõigil tõsiselt kahju, kuid teda saadab meie sügav lugupidamine ja südamlikud õnnesoovid edaspidises elus!

San. kindral-majoor V. Zoega-Manteuffel †.

(1857—1926).

14. märtsil s.a. suri Tallinna Sõjaväe Kirurg-Konsultant, Sõjaväe Tervishoiu Komitee liige, eru sanitaar kindral-majoor, Doctor medicinae, professor emeritus Maximilian-Friedrich-Verner Zoega Manteuffel, Vabaduse Risti I liigi 2. järgu kavaler. Ta suri südame rabandusse, autos, teel haige juurde.

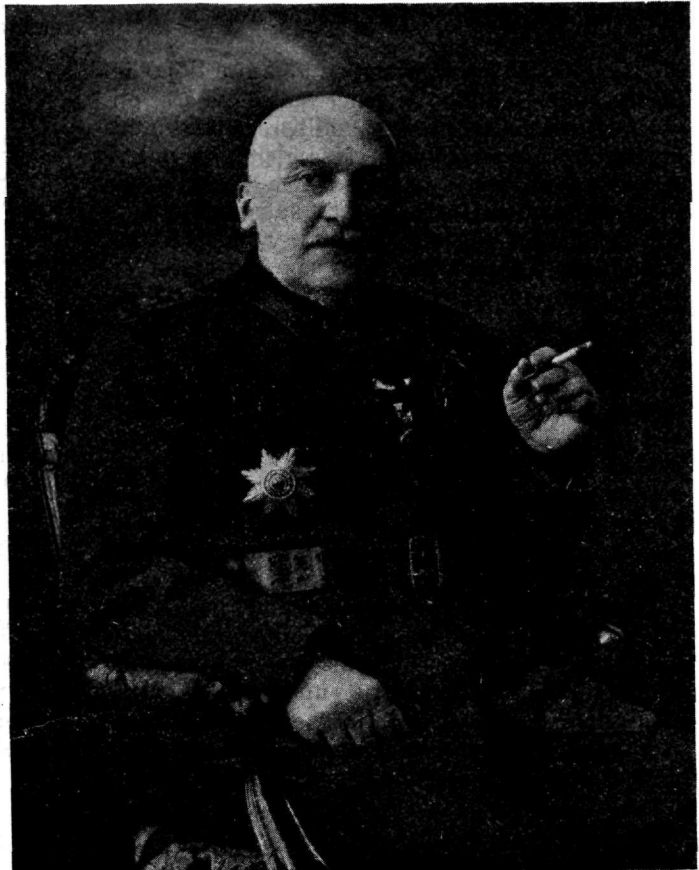
Nende ridade ülesanne on joonistada üldjoontes lahkunut Eesti sõjaväe arstina ja isikuna, mille tõttu tema eluloost kasutan ainult neid andmeid, mis on olulised seatud eesmärgile.

Kadunu San. Kindral-Majoor sündis 1/13. juulil 1857 a. Virumaal mõisniku pojana; keskhariduse sai Tallinna Toomkoolis ja lõpetas Tartu Ülikooli arstiteaduskonna a. 1885, kus ka a. 1886 doctor medicinae teaduslise auastme omandas. Tartu Ülikoolis oli ta 3. aastat kirurgia prof. Ed. Vahli juures assistendiks, 16 aastat dotsendiks ja aastast 1905 kuni 1918 professoriks kirurgia õpetoolil.

Sellega oli kadunul pikaline, kuid tõsine ja põhjalik teadusmehe elukäik, teaduslise pädagoogi tegevust peale 30 aasta. Sellega terve inimese põlv arste on saanud temalt õpetust.

Õpetlase tegevuse kõrval võttis kadunu osa Vene-Jaapani ja Ilmasõjast, esimeses — lese keisrinna Maria Feodorovna lentsalga volinikuna ja Vene Punase Risti ülemkonsultandina; teises — Loode Armees Vene Punase Risti Sanitaarvalitsuse ülemana ja sõjavägede pea-kirurg-konsultandina. Vene-Jaapani sõjas võttis ta osa seitsmest lahingust, nende seas Jalu, Vafangou, Ljaojan, Shahe ja Mukden ning Ilmasõjas — lahingutest Varssavi, Vilno, Kaunase ja Riia all. Lahingutest osavõtmise eest olid tall Vladimiri IV ja III järgu ordenid

mõõkadega. Anna ja Stanislause ordenitest olid tall kõik järgud, ka esimene; väljamaa omadest — Saksa 2. järgu Krooni orden.

Teenete eest oli ta au-ihuarstiks.

Sellega olid Vabandussõjaks lahkunud professoril olemas: 1) õpetlase aastakümned kestnud praktika; 2) sõjaväe arstlised kogemused kahest suurest sõjast juhtivail kohtel; 3) temalt õpetust saanud ja teda austav arstkont ning 4) Tartu Ülikooli tegevuse tagajärjena suur ja hea kuulsus rahva hulkades. Peale selle veel

hiilgav seltskondline seisund ja vanadus üle 60 aasta.

Vabadussõtta astus prof. Zoega vabatahtliselt. Lahkunu kogu elu tegevust kannab üks põhimotiiv — ta oli arst; inimese armastaja kõigest omast hingest ja kõigest omast väest, eriti nende suhtes, kes olid haiged või haavatud. Et kergendada haavatu või haige kannatusi, selleks oli kõik muu kõrvalasi; oluline oli see, et haavatu või haige saaks abi.

Kui Vabadussõja esimestel kuudel Tallinna sõjaväe haigemajas hea kirurgi puudumisel haavatud kannatasid, siis läks prof. Zoega vabatahtliselt sinna ja asus tööle.

Ei tohi hetkekski oletada, et professor ei oleks teadlik olnud seltskondlistest uutest ümberhinnangutest, majanduslisest ja rahvuslisesest pöörangust, omast väärtusest... ei sarnast oletust tühistab professori suur, haarav mõistus. — Professori tõi eesti sõjaväe arstkonna ridadesse sünnipäevane ürgkirg — piiritu armastus haavade ja haiguste all kannatava inimese vastu.

12. aprillil 1919 a. nimetati lahkunu Sõjaväe kirurg-konsultandiks. Imestamise väärt oli see andumus ning värskus, millistega kadunud professor asus oma uuele ülesandele, see puhtsüdamlus, millisega ta jagas oma suuri kogemusi ja teadmisi oma noorte kaasteenijatega. Olid väerindel sõjaväe arstliselt rasked silmapilgud, siis kujunes see välja nagu isenesest, et vana härra oli juba seal, sõitis ümber küüt-hobustel, vaatles ja tutvunes, mis võimalik, korraldas kohal ja tagasi tulles andis nõu.

Kui Vabadussõda arstlis-statistiliselt on annud häid „numbreid“, siis võlgname selle eest palju tänu lahkunud õpetlasele. Tema sõna kaalus ja tema sõna mõjus, nii hästi sõjaväe arstkonna, kui riviülemuse ees, rääkimata haavatutest, kes olid rahuldatud teadmisest, et nende eest on hoolitsemas professor Zoega üleilmlise kuulsusega isik.

1920. aasta suve ja sügiskuud pühendas prof. Zoega invaliidide eest hoolitsemise küsimusele. Sel otstarbel käis ta omal kulul Soomes ja Saksamaal, tutvunedes, mis seal invaliidide heaks tehtud, ja tagasi tulles esitas ta kavandid, kohandatud meie oludele, juhitud olles sellest, mis on oluline ning otstarbne.

Rahuga algas rahuaegne ärgipäeva töö; kaalutlused sõjaväe arstlise osa korraldamise ja meditsiinipersonali kasvatamise alal, et sealt ei kaoks vaimline värskus ja teadusline täienemine; määrustikkude ja juhtnööride läbi töötamine; sõjaväe arstide teaduslike täienemise kursused ja arstiteaduslised kongressid, mobiliseerimise kavatsused jne. kõigis neis küsimustes oli prof. Zoega lahkemeelne osavõtja, nõuandja ja tegelane.

1. jaanuarist 1925. läks ta erusse, edasi jäädes Sõjaväe Tervishoiu Komitee liikmeks ja vabatahtliselt konsulteerides Tallinna sõjaväe haigemaja haava jaoskonda.

Vääriivad erilist meeldetuletamist kadunud professori kõned sõjaväearstlistel omavahelistel koosviibimistel. Neis jäi tagaplaanile õpetlane, esile tuli moralist, ideede kuulutaja, mis ta enese tegevust ta pikal eluajal juhtinud ja kannud. Inimese armastus, inimkonna õnn ja hea käekäik, enese ohverdamine, kohustunne, need olid ta kõnede ained ja neid käsitas ta realiteedina, kui kandvaid jõude, mis on olevad, mitte oletatavad. Need olid loojeneva päikese kuldsed kiired, millistega ta rikkalikult puistas üle oma nooremaid ametvendi.

Rääkides Zoegest, ei või vaikida tema rafineeritud noblessist, milles ei olnud vähematki erandit. Olgu hulkadest ainult üks näide: Arstide kongressil kõneleb üks kirurg, kuidas tal väikese tehnilise eksituse tagajärjel on ebaõnnestunud raske, julge operatsioon. Tuju on tõsine; eksitus pole süüdlane; sarnast võib ikka juhtuda; kuid ebaedu on rusuv. Seal palub sõna prof. Zoega ja lausub umbes järgmist: „Mulle meeldib, et minu noorem ametivend võtab nii tõsiselt oma kohustusi. Kuid käesoleval juhul ei ole süüdi mitte tema; mina olin ka selle operatsiooni juurdes; mina assisteerisin; mina oleks pidanud ettenägema seda, mis juhtus: süüdi olen mina“.

Prof. Zoega oli õpetaja sõna parimas mõttes: õpetaja sõnas ja teos, kogu oma eluga: „every inch a king!“ (kuningas peast jaluni, Lear, Shakespeare).

Meie seisame kodumaa ühe suurema poja värskel kalmul.

O. P.

„Sõdur“ 1919—1926.

26. märts on „Sõduri“ sünnipäev, sest seda kuupäeva kannab ajakirja esimene nr., mis ilmub 7-me aasta eest — väga rasketel ja hädaohu rikal ajal aegadel.

Meie väeüksused ja sv. asutused tuletavad ühel või teisel moel omi sünnipäevi iga aasta

meele. „Sõdur“ pole senini seda teinud. Seda pole tehtud, võib olla, sellepärast et on oodatud ümargusemat arvu, et oleks põhjust juubeliks.

Kuid selleks, et jagada mõnel real lugejaga „Sõduri“ senist arenemist, on seitsegi aastat

küllalt hää põhjus. Selleks see lühike ülevaade „Sõduri“ arenemisest.

Et meie kaitsevägi omas enamuses on kõrgelt hinnatud oma ajakirja ja häälekandja suurt õpetuslikku ja kasvatuslikku mõju ning tähtsust, selle kinnituseks on küllalt, kui jälgida „Sõduri“ senist kõigealalist edenemist ja täienemist.

„Sõduri“ esimene number ilmus meie kaitseväe raskematel aegadel, 26. märtsil 1919, 8 leheküljel. Ta ilmus tungivate elutarviduste tulemusena. Ajakirja esimese nri esikohal Ülemjuhataja päevakäsk nr. 88. Aga pole unustatud valgustamata ka ajakirja üldsuun ja lühikene sisukord. Esimese numbriga säeb ajakirja oma sihtideks:

1. Neid vägede juhatuse päevakäske ja korraldusi, millede teadmine laiematele ringkondadele soovitav ja tarvilik, rutiinini laiali kanda.

2. Laiendada meie sõjaväes sõjateadust.

3. Anda võimalus sõjaväe korralduste ja nende kavatsuste üle mõtteid vahetada.

4. Sõjaväe tegevuse ja elu üle kirjeldusi tuua.

Nende sihtide teostamiseks jagatakse „Sõdur“ kahte — ametlikku ja üldisse — ossa. Ametlik osa jääb muidugi päevakäskude, määruste, seadluste j. m. jaoks, kuna üldosa jääb igasugustele artiklile, teadetele jne.

Poliitiliselt rõhutatakse ajakirja erapooletust.

„Sõduri“ esimene aastakäik (1919) peegeldab oma sisuga pääasjalikult aja vaimu. Igapäevastest elutarvetest tingitud jooksva materjali rohkus ei lase jääda palju ruumi pikemate teaduslike artiklite jaoks. Ametlik osa, mis umbes pool kogu „Sõduri“ ruumist, täitub peaaasjalikult Vägede Ülemjuhataja päevakäskudest, kuna üldosas domineerivad peatükid: „Seisukord meie väerindadel“, „ajakirjanduse ülevaade, teated enamlaste vägede seisukorrast, sõnumid väljamaalt jne. Kandvamate artiklitenä oleks esimesest aastakäigust

mainida kindral J. Sootsi pikem kirjutus „Väikeriikide sõjaväed“.

„Sõduri“ keelelist suhet ilmestas muidugi see esialgne ja väga raske olukord, mis oli tingitud sõjaväeliste oskussõnade puudumisest. Ajakirja nimeks oli küll S õ d u r, aga tekstis pole s o l d a t kuigi haruldane.

„Sõduri“ teine aastakäik (1920 a.) jaguneb sisult eelmise eeskujul ametlikku ja üldisse ossa. Märgatav on edu tendents niihästi sisult kui ka keelelt — stiililt. Üldosa laieneb: hakkavad rohkem maad võtma väljaõppesse ja muile sõjateaduslikele aladele kuuluvad artiklid.

Uude aastakäiku astudes lubab ajakirja anda igal nädalal numbriga ja täidab selle lubaduse ka täpselt. Aasta lõpuks ilmus 52 nrit.

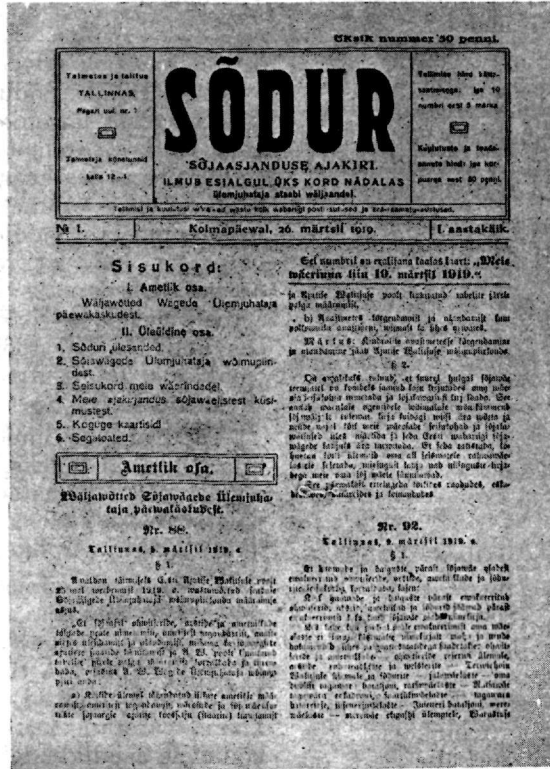
„Sõduri“ kolmas aastakäik (1921.) on omalt ilmelt vist kõige pöördelisem. Seda just sisulise tugevnenemise suhtes.

Ajakirja hakkab 1921 a. ilmuma küll 2 korda kuus ja „Sõduri lisa“ 1 kord kuus. Ajakirja ise aga muutub kõigiti tuumakamaks. Juba aasta algul (19. veebr.) saab „Sõduri“ peremeheks Sõjaväe Õpetuskomitee.

Samal ajal jääb ära ka ajakirja jaotus ametlikku ja üldisse ossa.

Toimetus deklareerib püide rohkem kasutada väljamaa ilmasõja kogemusi uurivaid allikaid. Tunnustatakse käsitlemiseks tarvilikeks järgmine rikkalik sisualade osa: strateegia, taktika, psühholoogia, siis teateid väljamaa sõjavägede organisatsiooni, väljaõppe ja muult aladelt, edasi — sõja ajalugu ja mälestused, suurtüki- ja jalgväe laskeasjandus, majanduslik ala, õpetus ja kasvatus, kirjandus, sport, väljamaa sõjanduslikud kirjanduse tooted j. m. Pannakse ka alus küsimuste ja kostuste nurgale.

Neljas (1922.) aastakäik ei too suuri muudatusi. Ajakirja väljaandjaks saab Sõjaväe Õpetuskomitee asemel küll Kindralstaabi Valitsus, kuid sisu üldilmesse see erilisi muudatusi ei too. Ka ilmumine — ajakirja 2 korda kuus, lisa 1 korda kuus jääb endiseks.

Viienda (1923) aastakäigu kohta oleks öelda sedasama.

Enesest mõistetav, et „Sõdur“ kogu selle aja kestes sisult progresseerus ja täienes, ning ka keelelt, käsikäes oskussõnade loomistöö järkjärgulise eduga, muutus järjest ühtlasemaks ja soliidimaks.

1924 aastakäigu algusega saab „Sõdur“ juba oma tänapäise ilme, kuna sisuline progress, tänu meie sõjateadusliku töö alatasasele süvenemisele, kestab tänini ja loodame, et ka tulevikus. Lisasid 1924-al aastal aga kaasa ei anta. Ajakiri ise ilmub aga igal nädalal.

1925 aastast päälle saavad lugejad lisaks iganädalalisele ajakirjale ka iga kuu ühe lisa, mis sisaldab peamiselt põhjalikumaid, eriteaduslikumaid uurimusi sõjanduse või sellele lähedastelt aladelt. Pikemalt siin peatuda poleks mõtet, sest „Sõduri“ 1925 aastakäik on selleks praegustele lugejatele küllaltki tuttav ja lähedane, et igal ise võimalus jälgida selleaegse ajakirja sisu voores ja ka puudusi.

„Sõduril“ on algusest päälle aastate kaupa olnud tellijaid järgmiselt:

1919 aastal	— 329.
1920	— 323.
1921	— 446.
1922	— 558.
1923	— 464.
1924	— 721.
1925	— 1251.

Käesolev aasta näitab jällegi kindlasti lugejate arvu kasvamise tendentsi. S. Ü. Õpeasutustele üksi on tellitud „Sõdurit“ 233 eks.

Majanduslisest raskusest on senini riikliste toetuste varal üle saadud.

Trükitud on „Sõdurit“ esiti Sõjaväe trükikojas, hiljem, tänaseni, Riigi trükikojas, kus ajakirja välimuse ja tehnilise külje eest on hoolitsetud, nii et Sõduri trükk ja välimus teiste ajakirjadega võrreldes osutuvad väga sümpaatseks.

„Sõduri“ vastutavaiks toimetajaiks on olnud kogu aja üldtuntud nimed: esimesena kirjutas ajakirjale vastutava toimetajana alla Kindralstaabi alam-polkovnik Rink (1919 kuni 9-da oktoobrini). Tema asemele tuli Kindralstaabi polkovnik Tõrvand, kelle 1920 aastal asetab kindralstaabi polkovnik Reek, kes ajakirja juhtis kuni 1923 aasta lõpupooleni. Edasi saab „Sõduri“ vastutavaks toimetajaks kolonel Limberg, kes jääb omale kohale kuni käesoleva aasta alguni, mil ta asendab kol. leit. Traksman.

* * *

Kui sirvida „Sõduri“ vanemaid aastakäike, neid võrrelda järgmistega, siis selgub, et kogu seda lühikest arengut ilmestab alaline püüd elutarvetega ja kaasaja nähtustega käsikäes käia. Ja, et see püüe pole jäänud tagajärjetuks, seda tunnistab vaidlematult „Sõduri“ sisu nii hulgaline kui ka väärtusline tugevnemine. Järjest tihedamaks on muutunud „Sõduri“ alaliste lugejate võrk, järjest arvukamaks on kasvanud ka kaastöölise pere, kes omas töös omakorda on osutanud järjest põhjalikumalt süvenemist.

Tööd aga on muidugi kõigeiks veel määratult. On tööd selleks, et „Sõdur“ veelgi tõelisemalt võiks kajastada meie sõjaväe vaimlist palet. Ja ka selleks, et meie ainust sõjanduslikku ajakirja rohkemal määral loetaks.

7 aastat on silmapilk traditsioonide loomiseks, aga ajakirja elujõulisuse kinnitamiseks on sellest ajast meie oludes küllalt. Loomulik, et „Sõdur“ ei saa täita kõiki põhjendamatuid ega ka põhjendatud soove, sest on palju takistavaid paratamatusi. Meie oludega arvestades kõikidele asjalikkudele soovidele võimaluse piires vastu tulla on püütud alati.

Mitte ainult „Sõdurist“ otsekohe, vaid kõigist oleneb „Sõduri“ sisu väärtus ja ilme.

Juhtimise ja valitsemise doktriinid.

(Lõpp).

9. Nagu eelpool tähendatud, ei seisa asutuse juhi tegevus ainult tegude sanktsioneerimises ja käskude andmises, vaid ka asutuse esituses ja asutuse tegelaste ja nende tegevuse soovitatavates raamidetes hoidmises. Iseäranis suurtes tööstusasutustes, kus massidega tegemist, peab juht tõsiselt hoolt kandma ja kõik abinõud tarvitusele võtma õigel ajal asutuses anarhia ja tööseisaku ärahoidmiseks. Mida suurem asutus seda suuremad on koosseisud, seda rohkem ja mitmekesisemad on tegelased, kellele tundmaõppimine ja juhatamine käib asutuse kõrgemale juhile vaatamata tema vilumusele ja oskusele üle jõu. Tahes ehk tähtsamat tuleb sisseseda alluvuse kord (ametjärjestik) kui mingisugune trepp mille astmete (vahepealsed

ülemad) mõõda tähtsamad küsimused tõusevad kuni asutuse juhini ja asutuse juhilt — vastupidi.

Niisugune ametjärjestiku trepp või redel on tungivalt vaja suuremas asutuses ja ilma selleta on võimata ainujuhtimist asutuses korraldada. See tee ei ole aga kaugelki kõige kiirem, lühem ja kasulikum, vaid on riigiasutustes veel teinekord kahjulikki, sest asjade otsustamine ei sünni küllalt kiirelt.

On asju, kus edu oleneb täielikult kiirest asjaajamisest.

Seda silmaspidades tuleks niisugune ametjärjestik asutuses sisseseda, mis laseb asjade edasiandmist ja otsustamist kõige kiiremalt korraldada, sealjuures alalhoides asutuses ainujuhtimise korda.

A Näituseks, asutuse kõrgemale juhile
 B L A alluvad terve rida vahepealseid üle-
 C M maid (ametjärjestiku trepi astmeid)
 D N B C D E G E ja L M N O P Q.
 E O Kui asutuses ainujuhtimine kord mak-
 F P sev on, siis mingisugune küsimuse
 G Q lahendamine F ja P vahel nõuaks
 pikka kirjavahetust asja edasiandmisel
 Fil (kui F on asja algataja) asutuse
 juhi Ani ja sealt edasi kuni Pni ja tagasi. Palju
 lihtsam oleks Fil pöörata otsekohe P poole, mis
 ka tegelikus elus sageli praktiseeritav. Viimane
 kord aga ei ole lubatav, sest elukogemused on
 näidanud, et see tekitab asutuse tegevuses mitte
 soovitavaid raskusi. Pöörame otsekohe P poole,
 võiks sündida ainult igakordse F ja P otsekoheste
 ülemate E ja O nõusolekul. Samuti saavutatud
 F ja P vahel kokkulepe astuks jösse ainult pä-
 rast E ja O ettekandmist ja viimaste poolt saavu-
 tatud kokkuleppe heakskiitmisel. Niisugune otse-
 kohene asjaajamine võib kesta kuni kokkulepe
 F ja P vahel täielik on ja E ja O igakord omad
 nõusolekud on andnud, vastasel korral pannakse
 asjaajamine kohe ametredeli-ametjärjestiku järele
 ülesti maksmata.

Sarnast hüpet ametredelis nagu seda on asja-
 ajamine F ja P vahel, on praktiliselt proovitud ja
 väga kohaseks, kiireks ja lihtsaks tunnistatud.
 Selle kava juures võib olla lähebe asjalahendami-
 seks kõigest mõni tund aega, kuna ametredeli jä-
 rele asja arutamine ja lahendamine sünnib kümne
 isiku poolt kaks korda (E D. C B A L M N O P
 ja tagasi), mis nõuab palju aega ja tööd seal juu-
 res nõudes suuri kulusid, tekitades ilmaaegset kir-
 javahetust ja lõpuks asja otsustamine ei ole ku-
 nagi nõnda soodne kui otsekohe F ja P vahel.

Teiselt poolt näitavad elukogemused, et nii-
 sugustel üldistest korrast kõrvale kaldumistel on
 omad pahad küljed ja vaevalt võib soovitada riig-
 gasutustes selle korra tarvitusele võtmist. Väga
 palju ripub siin asi ära asutuse tegelaste takti-
 tunnetest, autoriteedist j. n. e. Näiteks, kui
 kõrgem juht A käsib asutuses asja ajada lühemat
 teed, s. o. B ja L, C ja M. j. n. e. vahel otsekohe,
 siis asja otsustajatel B ja L, C ja M j. n. e. kas-
 vab pikema ajajooksul harjumus ja julgus ka
 üldise tähtsusega asjade otsustamiseks, mis nende
 võimupiiri ei käigi.

Niisuguseid kõrvalekaldumisi tuleks väga ette-
 vaatlikult ja piiratult lubada, et ära hoida neid
 raskusi ja vigu, mis selle järeldusel võivad tekkida.

Käskude andmist ja korralduste tegemine kõr-
 gema juhi poolt võib teostada ainult vahepeal-
 sete juhtide kaudu ametredeli järele. Näitu-
 seks, Al antud korraldus C ja Mle tehtagu
 ainult B ja L kaudu. Kui lubada, et asutu-
 ses kõrgem juht annab käsud ja korraldused
 mitte ametredeli järele ja otsustab asjad mõõda-
 minnes vahepealseist ülemaist, siis ei saa asutuses
 mingisugust korda pidada ja keegi ei tea, mis see
 ehk teine isik on teinud, teeb ja on kohustatud
 tegema, mille eest peab vastutust kandma j. n. e.

Üldine korrallagedus asutuse tegevuses täie-
 neb kõiksugu arusaamatuste ja rahulolematustega
 tegelaste peres, millede tagajärjel ja mõjul
 asutuselt tööviljakust nõuda ei saa. Kõrgem
 juht üksi ilma vahepealsete juhtide abita asutu-
 ses korda alalhoida ei suuda ehk vastasel korral
 vahepealsed juhid on üleliigsed ja asutuse orga-
 nisatsioon tuleks lihtsustada.

Kui asutuse üksikud tegelased käivad ettekan-
 netega kõrgema juhi juures ja viimane teeb kor-
 raldused ja annab käsud mõõdamines vahepeal-
 seisist ülemaist, siis on vahepealsete ülemate tege-

vus halvatud ja neil ei ole võimalik oma alluva-
 telt tööd nõuda, anda ja neid juhtida ja kontrollida.

Asutuse juhtide ja tegelaste vahekorad muutub
 ebanormaalseks ja terve asutuse tegevus lõõb
 kiratsema. Kui kinnipidada piinlikult alluvuse reeg-
 list, siis kunagi mingisuguseid kokkupõrkeid
 ega väärnähtusi asutuse tegelaste juhtide vahel
 tulla ei saa.

Igal vahepealsel ülemal jääb võimalus oma
 initsiatiivi, teadmisi ja kogemusi igas asjas ette
 kanda, mis mitte väikse tähtsusega ei peaks olema
 kõrgemale ülemale ühe ehk teise küsimuse otsus-
 tamisel. Üksikute vahepealsete ülemate arvamised
 võivad ka mõnikord üksteisest ja kõrgema ülema
 arvamistest lahku minna, sest kasu ehk tulu mõiste
 riigiasutustes on väga keeruline, lai ja ei ole iga-
 kord igale tegelasele silmaga näha ega käega kat-
 suda. Kõrgema autoriteedi juhi ülesanne ongi
 värskendada ja elustada oma alluvates huvi asja
 vastu ja ergutada ja ühtlustada asutuse tegelaste
 kasuliku tegevust. Kõik tähtsamad juhatused ja
 käsud peavad alati kõrgemalt asutuse juhilt antud
 saama alluvuse järjekorras ja kõrgem juht selles
 mõttes peab oma tegevuses eeskujuks olema oma
 alluvatele.

10. Igas asutuses peab eeskujulik ja kindel
 sisemine kord valitsema, mis peaaegselt seisab
 antud korralduste ja käskude austamises ja kiires
 täitmises.

Korralduste ja käskude austamine ja täitmine
 on omakord tingitud:

- a) asutuse tegelaste isiklikust korralikkusest
 nii ametasutuses kui ka eraelus;
- a) asutuses sisseseatud kiirest ja kindlast kir-
 javahetuse korrast;
- c) analoogiliste ülesannetega tegelaste kui ka
 tehiste koonduses ja mahutusest asutuses;
- d) käsiraamatute, kaustade ja arhiivide sisse-
 seadest ja võimalustest neis tarviduse korral kohe
 õienduste saamises ja
- e) asutuse tratsioonidest, üldisest korrast ja
 puhtusest.

Ei ole ka tähtsusetu asutuse kontrollimiseks
 kui suuremates asutustes nähtavate kohtadele üles-
 seada asutuse ametjärjestiku graafilised skeemid.

Iga tegelane oma jõudu, mõistust ja osavust
 kokkuvõttes peab oskama temale antud käskudest
 arusaada, neid hinnata ja loogilisi järeldusi teha.
 Esimeses järjekorras peab tegelane neid käskusid
 täitma ja seda tegema, mis kiire iseloomuga.
 Arusaadav, et tegelastele käskude täitmisel peab
 võimalus ja abinõud antama asju igakülgsest
 tundma õppida, et korralikult neid täita.

Üks tähtsamatest kõrgema juhi ülesannetest
 on hoolt kanda, et igale tegelasele oleks asutuses
 koht ja iga tegelane oleks õigel kohal, mis kergelt
 lahendatav oleks kui asutuses luua hea organisat-
 sioon ja kohtadele määrata head tegelased. Orga-
 nisatsiooni kindlaks määramine ja inimeste vali-
 mine järgneb harilikult pärast asutuse ressursside
 ja inimeste tegeliku vajaduse kindlaks tegemist.

Asutuse tegevuse ajal peab sageli kontrollima
 asutuse ressursside ja inimeste-tegelaste vajaduse
 vahekorda; viimased peavad alati tasakaalus hoi-
 duma. Kord lubatud kõrvalekaldumised, nagu
 näituseks, asutuse huvide erahuvidele ohverdamine,
 auahnus, onupoja poliitika ja tegelaste mitteoskus,
 osavus ehk kohasus vastavas ametis j. n. e. on
 pärast väga raskelt parandatavad. Väärnähtuste
 kõrvaldamine ja vanas asutuses korra sissesead-
 mine on palju raskem kui uue asutuse organi-
 seerimine.

Endises asutuses uue korra sisseseadmiseks on
 vaja erakorralisi volitusi ja kindla iseloomuga ja
 tahtejõuga korraldajaid.

Eraasutustes, kus asutuse organisatsioon harilikult lihtne, asutuse ressursside ja vajaduse tasakaalus hoidmine ja kokkukõlastamine suuri raskusi kunagi ei sünnita.

Kui asutuses igale isikule ja asjale on koht ja iga isik ja asi õigel kohal, siis on ka asutuses õige sisemine kord kindlustatud.

Ega inglased asjata ei nõua et „the right man in the right place“ peab olema. Niisugune ideaalne asutuse kord on tegelikus elus täies ulatuses kättesaamatu nagu iga teinegi ideaal, aga see ei peaks komistuskiviks olema ja iga tegelase püüe, kohus ja tahtmine olgu sellele ideaalsele korrale läheneda; hea tahtmise juures võib väga palju äratada. Õieti iga korraliku kodaniku kohuseks on valvata iseene järele, et ta elus ja omas tegevuses oleks alati õigel kohal ja täidaks maksivad seadusi, sest vastasel korral ei ole mõeldav rahvuslik koostöötamine ja riiklik elu.

11. Ei võiks lahkavamisi olla et seadustes, määrustes ja põhikirjades, millede alustel tegutsevad asutused, ei ole kunagi võimalik kõiki peensusi ja juhtimisi täpselt ette näha. Alati jääb lahtiseks küsimusi, mis asutuse tegevusel tekivad ja lahendatakse asutuse juhi ja asutuse tegelaste poolt.

Nende küsimuste lahendamine on suuresti olenev asutuse juhi ja tegelaste kogemustest, tahtmisest, ennatsalgavast tööst ja iseäranis nende õiglusest. Õiglus seisabki tegelaste heatahtlikuses täita üksi mitte seadusi, määrusi ja ettekirjutusi, vaid iga väiksemat asja, asja enese kui ka terve asutuse huvides.

Õiglus ei nõua ülemalt ei karmust ega energiat.

Õiglus väljendub ülema isiklikus eeskujulikkuses oma alluvatele, tema tundelikkuses, kogemustes ja heas tahtmisel.

Õiglane ülem annab alati mõista oma alluvatele ja heiatub neid tegude eest, mis halvasti võivad mõjuda nende edaspidise tegevuse ja teenistuse peale. Ülema kohused ei piirdu ainult tema isikluse õiglusega. Tema kohuseks on ka õiglustunnet kasvatada ja edendada oma alluvate peres. Ülema ees peavad kõik asutuse tegelased üheõigustatud ja üheväärlised olema. Ainult anderikkamatele tegelastele on lubatud eesõigust anda kui see eesõigustus asutusele kasulik.

12. Meie praeguse spetsialiseerimise ajajärgus nõutakse igalt tegelaselt mitte ükski põhjalikku ettevalmistust, teadmist ja kogemusi, vaid ka veel tegelase tõsisest tahtmisest anduda kõige oma jõu ja mõistusega tegevusele.

Kindlast tahtmisest tööd teha ripub ära ka lõviosa tegelase tööväärtusest ja tööproduktiivsus. Jõukoondus ja enese ohverdamine täiel määral ühele või teisele tegevusele võib ainult siis sündida kui tegelasel mingisuguseid teisi muresid peale teenistuse ei ole. Üks tähtsamatest sarnasest muredest on „homse päeva küsimus“, s. o. iga tegelase kindlustus, ametis, tásus, pensiooni saamises tulevikus j. n. e. Kui tegelasel need kindlustused on olemas, siis võib ta loota, et ta ka põhjalikult tundma õpib oma ja terve asutuse tööd ja tegevust ja andub täielikult kõige oma jõu ja tehtmisega tööle.

Suurema asutuse juhil on palju vaeva ja aega tarvis, et kasvatada iseene ja asutuse tegelaste vastu usku ja usaldust ja maksuma panna asutuses üht või teist tegevuse kava.

On tähele pandud, et asutuse juhtide kui ka üksikute tegelaste sagedased ümberpaigutused soovivad ei ole.

Viimasel korral ei saa ka asutuses kindlat kava ega tegevust olla, sest eelpool sai öeldud,

tegelaste vahetusel asutuse tööviljakus ajutiselt alati langeb.

Samuti on tähele pandud, et keskmiste annetega ja kogemustega isikute tegevus asutuses kauemat aega on kasulikum kui kõrgeväärtusteliste juhtide omad, kui viimaseid sagali vahetatakse. Siin on jutt muidugi sagedastest ümberpaigutamistest ja sellega seotud asutusele kahjulikkust tagajärgedest, kuna harilikud ümberpaigutused on olnud ja on alati kasulikud ja tarvilikud kui iga teinegi värskendus ehk muudatus inimese elus ja tegevuses.

Kui inimesele on teada, et temal edasi kuhugi minna ei ole ja mingisugust pääseteed selleks ei ole, siis tema tegevus jääb ajajooksul loiuks, ükskõikseks ja ta ise muutub automaadi taoliseks olevuseks.

Et asutuse juhi intellektuaalsusest, mitmekesisusest ja tema tegevuse paenduvusest ja edasipüüdmisest on ärarippuv ka asutuse edu, siis tuleb tõsiselt hoolt kanda ja kõik abinõud selleks tarvitusele võtta, et ta kunagi automaatsiks ei muutuks.

Kui on tarvis anderikkamate tegelastest ettevalmistada juhte, siis ei tule neid tegelasi kunagi ühe koha peal pida, vaid neid peab mitmekesisemalt ettevalmistama, andes neile võimalust tutvuneda mitmete eludega, tegelaste ja töömeetodidega asutuses, et võimaldada seega tulevaste juhtide teadmiste laienemist ja kogemuste omandamist.

13. Tahtmine ja katsed saavutada kõige paremaid resultate võiks nimetada tegelase initsiatiiviks. Igas inimese tegevuse astmes on isiku initsiatiivi saavutus isiku usinus ja aktiivne tegevus. Initsiatiiviga ülem on väga suur ja väärtuslik jõud asutuses. Iseäranis annab see tunda ja paistab silma asutuse katse ja rasketel silmapilkudel.

Initsiatiivi kui väärtuslikku annet tuleb äratada ja kasvatada. On palju takti tarvis, et toetada initsiatiivi tegelastes ja seal juures mitte nõrgendada autoriteeti ja distsipliini.

Ei või lubada, et ülem tahtes temale alluvates äratada ja edendada initsiatiivi teeks seda karmilt ainult käskudega. See ülem, kes oma isikliku mõju ja eeskujuga oskab äratada oma alluvates initsiatiivi, seisab võrldemata kõrgemal sellest ülemast, kes seda teha ei suuda, sest inimesele ülemale alluvatest võrsuvad alati tõsised ja kasulikud tööjõud.

Initsiatiiviga ülem oskab oma alluvaid tööle panna ja meeldivusega tööd teha nagu oleks isiklik töö, aga mitte töö, mis ta ainult on kohustatud tegema.

Tema töötab nende tööd nii arvuliselt kui ka väärtusliselt. Ka ülem ise tõuseb oma alluvate silmas, viimased hakkavad teda austama ja on tänulikud tema mõju ja eeskujuga eest, mis tõstis ja laiendas nende teadmisi.

14. Vana tunnuslause (deviis) — ühenduses on jõud — on väga õpetlik. Ühismeel ja leppivus on asutuses tõesti suur tegur ja jõud.

Kõik abinõud peaks tarvitusele võetama, et võimaldada seda ühismeelt asutuses luua ja kindlustada. Tähtsamad abinõud selleks on: a) asutuses ainujuhtimise doktriini maksmapanemine, b) ärahoidmine ja kõrvaldamine asutuses jaotusi, mis luuakse selleks, et valitseda ja c) kirjalikkude käskude ja kirjavahetuse vähendamine. Iga ühele peaks selge olema, et ainujuhtivus asutuses ühismeel loomiseks üks tähtsamatest teguritest on. Tõenduseks võiks rikkalikke näiteid rahvaste elust ja loodusest leida.

Samuti pikemat selgitust ei nõua viimased kaks ühismeel loomise abinõud asutuses.

Sõjakunst õpetab, et vaenlase vägesid tuleb purustada võimalikult osa kaup, kuna omad jõud peavad koondatud olema j. n. e.

Asutuse juhi kui sõjaväe juhi ülesanne olekski hoolt kanda, et kõik jõud asutuses oleks koondatud ja kõik tegelased töötaks ühel meelel. Luua jaotusi asutuses, et üksikute isikutele anda kõrgeimat tasu, kohta või tegevust ehk näidata sellega asutuse laialist tegevust, on lubamatult nähtus. Asutuse tegelased tunnevad väga hästi asutuse tööd, asutuse juhi, üksikuid tegelasi ja oskavad neid ja nende tegevust õiglaselt hinnata.

Niisugune mitte õiglase tegevus ja asutuse üldhuvide ohverdamine erahuvidele sünnitab asutuses lahkkelisid, rahulolematusi ja lõpuks suuri raskusi asutuse tegevuses.

Asutuse juhi ülesanne on sarnaste väärtustega ärahoidmine ja püüda õiglaselt hinnata igat lähemat temale tegelast asutuses, seal juures mitte äratades tegelase kaasteenijate keskel kadedust ega rahulolematust.

Harilikuks nähtuseks on, et kõik suusõnalised korraldused on märksa täielikumad kui kirjalikud. Suusõnaliselt käskija ja käsitatavad võivad kõik aru-

saamatused kohe ära lahendada ja üks-teisest arusaamine on kerge ja lihtne. Samuti suunaliste korralduste andmine sünnib kiirelt, kuna kirjalikult see nõuab mõnikord nädalaid.

Suusõnalistel korraldustel võidame alati kiiruses, selguses ja sobivuses.

Elukogemused näitavad et asutuse tegelased eelistavad kirjalikku asjaajamist suusõnalisele ja kõnetraadile, mille tagajärjel, arvasavasti, ongi üksikud arusaamatused ja väärtustused asjaajamises.

Üsna ära keelata kirjalikku asjaajamist ei saa, aga seda peaks võimalikult piirama, vähemalt ühes majas asuvad tegelased peaks piirduma suusõnaliste korraldustega ja asjaajamistega.

Need ettekantud valitsemise doktriinid on tegeliku elu kogemustest võetud ja üksikutes Lääna-Euroopa riikides praegu käsitatavad.

Neid doktriine ei tule võtta kui mingisugust muutmata looduse seadust, millest kõrvale kaldumine oleks võimatu, vaid nende doktriinide abil tuleks leida see õige siht ja tee, mida mööda oleks kergem ja kasulikum käia.

V.

Kärstna lahingud 2.—6. jaanuarini 1919 a.

Isiklikkude mälestuste järele.

Toimetuse märkus. Käesolev kirjutus tahab lähemalt selgitada seda olukorda ja neid lahinguid, mille tõttu tuli täieline pööre meie Vabadussõja algul Lõuna rindel. Need lahingud arenesisid Kärstna mõisa ümbruses ja on seepärast meile tuttavad Kärstna lahingute nime all. Siin põrkasid kokku esimest kord Vene punaväe salgad meie Viljandit kaitsvate osadega. Punased olid siinamaani kerge vaevaga vallutanud meie suurema osa Lõuna-Eestist ja lootsid samasuguse kergusega vallutada ka kogu ülejäänud riigi territooriumi. Kärstna juures löödi punased taganema.

Selles mõttes ei ole vist huvitusetu jälgida Kärstna lahingute käiku, millest selgub see protsess, kuidas tõusis kaitseväge järkjärgult võimsaks sõjaliseks faktoriks. Ühtlasi võiks see kirjutus huvitada ka meie tulevase ajaloo uurijaid, sest ta on kokku seatud meie vanema sõjaväelase poolt, kellel Vabadussõjas suured teened ja kogemused. Ta olgu samuti eeskujuks ja ergutajaks meie teistele vanematele juhtidele, kelle mälestuses leidub väga palju huvitavaid momente Vabadussõjast ja millele päevavalgele toomine oleks kõigiti tervitatav.

Aasta vahetuseks kujunes olukord Lõuna rindel järgmiseks (skeem nr. 1). Punaväed olid vallutanud järgmise joone: Mõisaküla, Karksi, Helme, Võrtsjärv, Jõgeva.

Meie osad:

1. 6. j. rügement asus üldiselt Pärnu—Mõisaküla joonel, eraldades ühe kompanii Viljandit kaitseks (esialgse asukohaga Viljandis) teise Vaibla külla ja Jõesuho — Tartu—Viljandi maantee sulgemiseks S. Emajõe ülemjooksul.

2. 2. j. rügement asus üldiselt Põltsamaa, Lustivere, Aidoküla, Lahavere Tapiku raioonis.

3. Kuperjanovi salk — Saduküla raioonis.

4. 3-da j. rügemendi osad (Võrus suudeti formeerida ainult kaks kompaniid) tõmmati diviisi ülema käsul 28. detsembril Viljandi.

Viljandis oli tol ajal väsimata organisaatori kolonel V. Puskari juhatusel kõige intensiivsem töö käsil; formeerimisel olid:

1. Viljandi kaitsepataljon (pärasine Sakala rügement);

2. Skouts pataljon;

3. Tartu Kaitsepataljon;

4. Kolmanda ja teise j. rügementide pooleli jäänud formeerimise jätkamine;

5. Kahurväe osade formeerimine ja

6. Diviisi seljataguste asutuste loomine.

Rahvarikas, jõukas ja kultuuriline maakond, otsekohene side pealinnaga — need asjaolud tagasid selle organiseerimistöö rahuloldava lõpule viimise. Tarvis oli igal tingimisel vaenlast sellest tähtsamast punktist eemal hoida, Tähtsamad vaenlase peale tungi suunad Viljandi valdamiseks võisid olla:

1. Valk — Mõisaküla — Viljandi kitsarööpeline raudtee;

2. Valk — Tõrva — Kärstna — Paistu — Viljandi maantee;

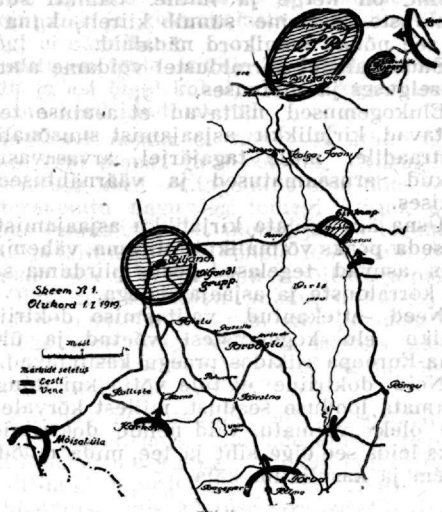
3. Puka — Pikasilla — Tarvastu — Viljandi maantee;

4. Tartu — Oiu — Viljandi maantee ja

5. Mustvee — Jõgeva — Põltsamaa — Viljandi (Võhma) maantee.

Esimene neist suunadest oli vaenlasele hädaohtlik, sest Pärnus formeeritava 6. jalgväe rügemendi osad jäid vaenlasele tema edasitungil tiiva peale ja pärast ka seljataha. Kolmanda ja neljanda suunade kasutamisel võisid suuremad takistused ette tulla S. ja V. Emajõgedest üleminekul. Selle tõttu arenesis esimesed tõsisemad kokkupõrked edasitungiva vaenlasega Lõunarindel teises ja viimases suunas, mis välja kujunesid Kärstna ja Aidu lahingutes. Esimest neist katsun valgustada isiklikkude mälestuste ja muljete põhjal, niipalju kui see muld õnnestub.

2. I. 19. Skeem nr. 1.

1. I. 19. tulid diviisi staapi — Viljandi — teated, et vaenlase ratsaväe osad vallutasid Tõrva alevi ja Helme mõisa, kust võisid edasi liikuda Kärstna mõisa — Viljandi suunas. Meie kaitseliitlaste salgad, kes pidasid vaenlasega kontakti, kas taganesid või valgusid lihtsalt laiali. Diviisi ülemal korraldusel sai Viljandis 3-da rügemendi osadest formeeritud partisaan salk, koosseisus: 15 ratsanikku, 1 rühm jalaväge kahe raske kuulipildujaga regedel — ltn. Fischeri juhatusel, kellele ülesandeks tehti:

1. Selgitada, kui suurearvulise ja missuguse vaenlasega on tegemist Tõrva alevi raionis;

2. Hoidudes kõrvale suurest maanteest, tegutseda vaenlase seljataga ja sellega takistada tema edasi liikumist Viljandi peale.

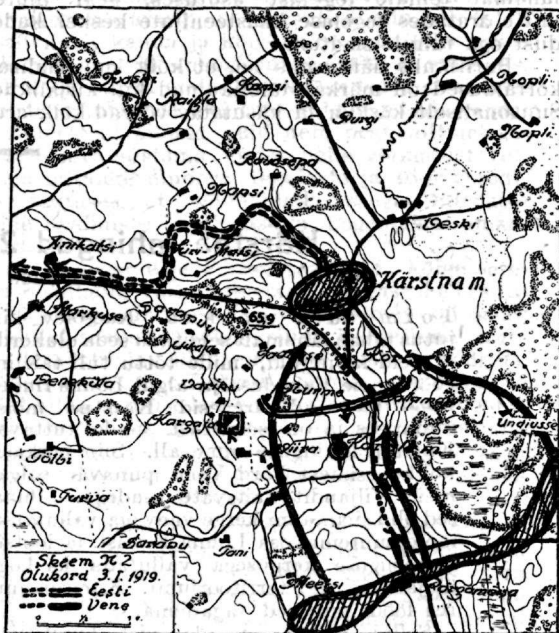
Leitnant Fischerile määrati enam-vähem kindel marskavan rügemendi ülemal poolt (viimane on üleskasvanud Kärstnas) ja nimelt: Viljandi—Pahuvere—Anikatsi—Veisjärve ida kallas ja edasi ainult talvelkäidavaid metsateid mööda Helme—Tõrva peale, et saavutada täielist ootamatust. Salk astus Viljandist 2. I. 19. vara hommikul välja. Arvesse võttes, et Tõrva Kärstna vahet on 20 km. ja Viljandi Kärstna vahet 35 km., võis oodata, et vaenlane Tõrvast edasi liikudes suutis enne vallutada Kärstna mõisa kui meie osad sinna raiooni jõudsid.

Minule teadmata põhjustel suunis leitnant Fischer oma salga otse Kärstna mõisa ilma mingisuguseid ettevaatuse abinõusid tarvitamata, sellepeale vaatamata, et vaenlane võis Kärstna mõisas enne sees olla. Ka võis vaenlane teateid saada partisaansalga liikumisest kohalikkude elanikkude kaudu, kes temale kaasa tundsid, milleks viimased võisid kasutada kohalisi telefoni kõnepunkte. Tagajärg — Kärstna mõisa sissesõites, leidis ltn. Fischer sealt eest 70 mehelise ratsaväe osa; kogupauk viimastelt ja ltn. Fischer langes. Meie ratsanikud taganesid mõisast, lasksid mõisa ja kõrtsi vahelisel teel kaks vaenlase ratsanikku maha ja taganesid Anikatsi mõisa suunas. Niisama põgenes ka vaenlane kabuhirmus mõisast Helme suunas.

3. I. 19. Skeem nr. 2. ja 1.

Teated eelkirjeldatud sündmustest jõudsid 2. I. 19. diviisi staapi lõunapaigu. Diviisi ülem tegi kohe korralduse Kärstna mõisa teede sõlme vallutamiseks väljasaata 1. ja 2. kompaniid 3. rügemendist, 8-sas kompanii 6. jalaväe rügemendist ja 35 meheline ltn. Kornelli ratsasalk. Selle salga juhatajaks määrati rügel 3 — nende ridade kirjutaja. Hilja öösel jõud-

sid osad Pahuvere mõisa, kus nendega ühines eelpool nimetatud partisaansalk. Direktiiviks 3. rügemendi ülemale diviisi ülemalt oli lihtne lause: „Katsu teha, mis suudad“. Muud ülesannet ei olnud võimalik ka anda, sest diviisil puudus teadete kogumise ja luure aparaat; oli võimata sündmuste käiku juhtida diviisi staabist puudulikkude andmete tõttu vaenlasest ja üldolukorrast, kuna andmed koha peal tegevuse ette dikteerisid. Tegevus kandis puht partisaansõja iseloomu. Jõudes Pahuverre, saatis rügel 3 ühe kompanii Anikatsi mõisa, liikumine sündis kütühobustega, nii et kiirus oli vähemalt 5—6 km. tunnis. Sellel kästi celosadega oma alla võtta kõrgustik 65,9 ja sellest läänepool asuv mets. Pahuveres (telefoni kõnepunkt) sai rügel 3 teated, et vaenlane on edasi liikunud ka kitsarööplise raudtee suunas Oisu jaama poole, kuhu oli koondatud suurem vilja tagavara pealinna saatmiseks, niisama teatati Karksi mõisa

vallutamisest punaste poolt. Et oma paremat tiiba ja osalt ka seljatagust kaitsta, saatis rügel 3 selle suuna kaitseks Morna mõisa kapten Schmidt'i juhatusel ühe kompanii, kes ühines sinna välja saadetud rühma skoutidega ja tegutses iseseisvalt kuni jaanuari keskpaigani. 3. I. 19. hommikul võtsid meie osad oma alla Kärstna mõisa ja vallamaja ilma lahinguta, sest punased olid, nii kui eelpool öeldud, kokkupõrke tagajärjel ltn. Fischeri salgaga sealt välja taganenud. Vaevalt jõudsid meie celosad Karuli karjamõisa oma alla võtta, kui silmapiiril kerkisid ka vaenlase celosad. Meie osadele oli juba enne väljaastumist korraldus tehtud, vaenlase ilmumisel nii kohaneda, et mingisugust liikumist tegevuse piirkonnas näha ei oleks. Nii ka sündis ja vaenlase celsalk, umbes 60—70 ratsanikku, lähenes ettevaatamatult meie huulipildujate tule piirkonda, mis olid üles seatud Karuli karjamõisas. Veel mõni minut, et läheda maa pealt avada hävitav tuli vaenlase ratsanikkude pihta, kui orust majade juurest, mis kagupool Karuli karjamõisast, ilmus punaste juurde üks eraisik, seletas midagi ja silmapilkselt kadusid punased orgu. Nähtavasti üks kohalikkudest elanikkudest, kes punastele kaasa tundis. Sellega oli kõik ootamatus kadunud ja vaenlane sai enam-vähem kindlad teated meie jõudude üle. Meie osad asusid kaitse seisukorda joonel Nurme talu, vallamaja

(skeem nr. 2); parema tiiva kaitseks ltn. Kornelli ratsasalk — umbes Kargaja talu raionis; reserv Kärstna mõisas. Varsti pärast vaenlase ratsaväe ilmumist tulid nähtavale tema jalaväe osad ühe pataljoni suuruses ja hargnesid lõunapool Põrga mõisat lahingkorda. Ehk küll kõrgustikul 65,9 nende liikumine selgesti näha oli, ei olnud võimalik neid segada, sest meil puudusid kahurid. Haarates meie paremat tiiba üle Viira talu ja vasakult üle Undi- usse talu, sundis vaenlane 2 kahuri tule toetusel kella 16-ks meie osad taganema Kärstna mõisast. Et jääda vaenlase tiiva peale ja ta viia eksiteele, siis juhtis rügl 3 oma kompaniid küladeid mööda Kärstna mõisast üle Raudsepa ja Napsi talude Anikatsi ja Pahuvere mõisadesse. Tee Kärstna mõisa, Raasilla, Viljandi on 28 klm. ja Kärstna m. Pahuvere, Paistu, Viljandi tee 35 klm. Seega jättis salga juht lühema ja talvel rohkem käidava tee Viljandi peale lahti. Üksikud vaenlasele kaasatundvad elanikud, kes meie taganemist nägid, jäid ka arvamisele, et meie osad esimest teed mööda taganesid. See manööver oli meile järgmisel päeval suureks kasuks.

4. I. 19. Skeem nr. 1 ja 3.

Õsüks asusid vaenlase osad — üks pataljon jalaväge, 2 kahurit ja üks eskadron ratsaväge Kärstna mõisa, väljapannes valvepostid ainult kõige ligema maa peale, s. o. otsekoheseks mõisa valvamiseks. Kärstna mõis on tüübiline suurmõis, tugevate kivi ehitustega, ümbritsetud puistestede ja pargiga; viimane on piiratud kiviaia ja kraaviga.

Meie osad asusid Anikatsi ja Pahuvere mõisadesse. Anikatsi mõis asub kõrgustikul, mis valdab maastikku kaugele kirde ja ida poole, välja arvatud raioon ida poole kõrgustikku 65,9 ja selle ligidal asuvat metsa. Ehk küll salga juht mingisugust toetust ei saanud ja meeolu sõdurite seas oli langenud (kui käsk pealatumamiseks Kärstna suunas kätte jõudis, oli sõdurite seas kõva rääkimine, et polkovnik laseb meid ümberpiirata ja ära hävitada, kaitstes oma isatalu Raudsepa), otsustas ta siiski 4. I. 19. Kärstna mõisa vallutada või vähemalt segada vaenlase edasilikumist.

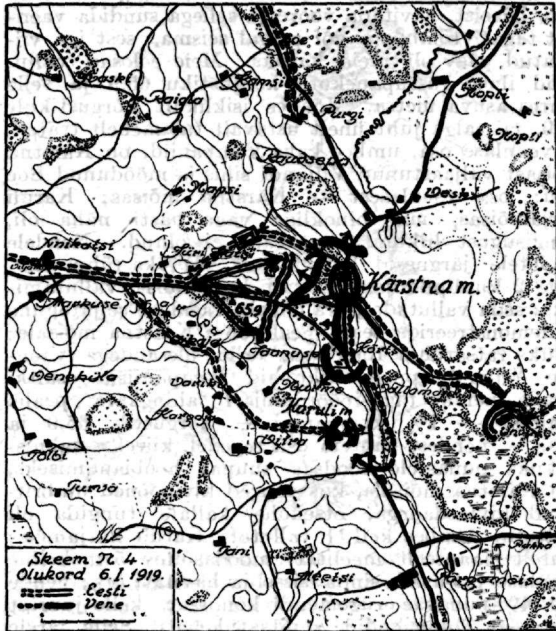
Plaan oli järgmine: Olles vaenlase tiiva peal, katsuda tungida tema seljatagusesse, lõigata ära teda oma baasist, hävitada vore ja sellega sundida vaenlast tagasi tõmbuma või paigal seisma, sest iga viivitatud päev oli meie kasuks. Meie eelosas vallutasid ilma vastupanekuta kõrgustiku 65,9 ja selle juures asuva metsa. Jõudes isiklikult kõrgustikule 65,9, sai salga juht ühelt ustavalt talumehelt teated, et vaenlase osa, umbes kaks kompaniid, on Kärstna mõisast väljaastunud Viljandi sibil ja möödunud Soe talu: osa vaenlasest — Kärstna mõisast; Karuli karjamõisas, mis binokliga väga hästi näha oli, mingisugust liikumist märgata ei olnud. Nendele teadetele järgnesid korraldused: 1) üks rühm jalaväge 2 kuulipildujaga Karuli karjamõisa vallutamiseks: seda vallutades, ära lõigata vaenlase seljatagune ja demonstreerida sealt pealetungi Kärstna mõisale; 2) üks ratsarühm Raudsepa tallu ülesandega vaenlase Viljandi poole liikuvaid kompaniisid osaltki segada nende tagasipöördumisel lahingkara peale. Peajõud — 1 $\frac{3}{4}$ kompaniid — kõrgustik 65,9 ja mets — nendest suurem osa regedel kiireks valmistamiseks punastele soodsa suuna hoobiandmiseks, sest Kärstna mõisale, kus suured kivihooned ümbritsetud kiviaedadega, otsekohe kallale tungida oli mõtetu. Umbes kell 11 vallutati Karuli karjamõis; suurelt maanteelt meelitati möödasõite 5 meheline vaenlase ratsasalk sinna sisse ja hävitati ära; nende seas 49. punaväe rügemendi komissar, kelle juurest vastavad dokumendid ja pitsatid leiti. Selle järele algas Karuli rühm lahingkorras Kärstna mõisa poole liikumist. Vaenlane pööras ka alguses kõik oma tähelepanu selle suuna peale, saates mõisast kõrtsi ja vallamaja juurde ühe kompanii, kelle liikumine kõrgustikult 65,9 selgesti näha oli. Peale selle nägi sealt salgajuht, et metsast (Soe talu juurest) liigub tagasi vaenlase kolonn, mis Viljandi sibil oli välja astunud. Nüüd arvas salgajuht paraja aja kõrgustikult 65,9 pealetungi alata Kärstna mõisa peale, et seda vallutades, vaenlast täiesti segi paisata. Kuid vaenlase ülivõim oli siiski suur, sest ahelikku paisatud 1 $\frac{1}{2}$ kompaniid võeti ägeda kuulipildujate ja püssitulega vastu; vaenlasel oli võimalus enmast hästi varjata ja kaitsta kivihoonetes ning parki ümbritseva kiviaia varjul. Tarvis oli mõisa enne vallutada, kui Viljandi poolt tagasi tulev vaenlase osa tegevusse võis astuda, kuid millegagi ei olnud võimalik punaste tuld maha suruda ja meie ahelikku edasi tõgata. Ratsarühm, mis välja oli saadetud Raudsepa talu juurde, ajas küll vaenlase kolonni segi, kui see Purgi talust mööda jõudis, kuid lühikeseks ajaks, sest rühma tuli oli liig nõrk. Nii jõudsid vaenlasele ka need 2 kompaniid abiks; hämarik jõudis kätte ja selletõttu oli salga juht sunnitud lahingu katkestama, käsutades oma osad endistele seisukohtadele Anikatsi ja Pahuvere mõisadesse.

Esialgul paistab, et päeva tegevuse tagajärg oli null, — kuid kasu oli siiski suur: 1) vaenlane oli koha peale kinni naelutatud niikauaks kui ta seljatagune ei olnud küllalt kindlustatud, 2) vaenlase sõdurite seas kadus usk, et nad paraadi marsiga võivad edasi liikuda ja rahvas neid lahtistel kätel vastu võtab ja 3) meie sõdurite meeolu tõusis nähes, et meie vaenlast mitte ainult ei ähvarda, vaid ka hammustada suudame.

5. I. 19. a.

Üle öise rännaku — ja kahepäevase lepingu järele talvisel ajal olid meie sõdurid niivõrd vintsutatud, et salga juht otsustas neile puhkust anda. Sellel päeval ainult luure tegevus. Muuseas hävitati ära ltn. Kornelli ratsa salga poolt 2 vaenlase piilkonda Jaanuse talu juures.¹⁾

6. I. 19. (Skeem Nr. 1 ja 4).

Veel 5. I. 19. pärast lõunat kandis salga juht pikemalt diviisi ülemale telefoni teel ette olukorrast Kärstna all, millele järgnes diviisi ülema korraldus ja luba salga ülemal käsutada järgneva tegevuseks: 1) ühe Tartu kaitsepataljoni rühma, mis vahepeal Viljandist Raassilla välja oli saadetud, ja 2) ühte Viljandi Kaitsepataljoni rühma, mis Mustla alevikus asus; 3) kasutas välja Viljandist ühe 3 tollilise kahuri ltn. Leetsi (praegu k-ltn.) juhatusel Rügül 3 korraldusse. Vaenlasest tulid 5. I. jooksul teated meie luurest ja kohalikkudelt elanikelt, et ta osad asuvad Kärstna mõisas, kõrtsis, vallamajas ja Karuli mõisas, kuid ümberkauded talud on täiesti tühjad; veskis on nad käinud, kuid millegi tõttu kabuhirmus sealt lahkunud, maha jättes kuulipildujate linte ja laskemoona.

Meie osad: Anikatsi ja Pahuvere mõisates — 2 kompaniid, — nende valve tõkke kõrgustik 65,9; Raassillas — üks rühm ja Mustla alevikus üks rühm. Kahur jõudis Viljandist Pahuvere 6. I. hommikul kella 4 paigu.

Veel 5. I. 19. õhtul saatis Rügül 3 käsu laiali Kärstna mõisa vallutamiseks, kus määras üksikutele gruppidele pealetungi lähtekohad järgmiselt: 2) 1) 2 kompaniid, 1 kahur ja 35 ratsanikku kõrgustik 65,9 ja selle ligidal asuv mets. 2) Raassilla rühm — Veski t. 3) Mustla rühmal — Undiuse talu. Kõikidel gruppidel kästi võtta oma alla kella 10-ks üleval nimetatud kohad ja alata pealetungi mõisale kahurtule avamisega. Enne üldist pealetungi algust suunis salga juht, kes ise kõrgustikul 65,9 viibis, peagrupist ühe rühma Karuli karjamõisa vallutamiseks. Umbes kell 10 avati kahurtuli Kärstna mõisa peale. Arvesse võttes kahuri vananenud tüüpi, segasid mõisat ümbritsev park ja puisteed tublisti mõisa tulistamist, kuid siin leidis abi vahva kahuri juht, kes kasutas kahuri välja lahtisele seisukohale vaenlase kuulipildujate tule all. Vaenlane avas ka omalt poolt kahurtule, kuid tema mürsud lendasid kaugemale üle meie peade. Varsti oli vaenlase kahuri asupaik (vallamaja juures) üles leitud ja ta vaikima sunnitud. Jalgväe osad kõrgustikult 65,9 olid suunitud mõisa peale laial rindel; parem tiib kõrg. 65,9 lõunapoolsest metsatukast üldsunaas Kärstna mõisa

juures asuva teede kolmnurga peale; vasak tiib üldsunaas Napsi talu, Kärstna mõisa. Sideks pea- ja Raassilla gruppide vahel ltn. Kornelli ratsasalk, mis liikus orgu mööda Raudsepa talust Kärstna mõisa peale. Mitmete katsete peale vaatamata ei saadud sidet luua üksikute gruppide vahel; nii kui pärast selgus, jõudsid Raassilla rühma luurajad alles õhtu eel Raudsepa talu juure. Kella 12 vallutati Karuli karjamõisa peagrupist eraldatud rühma poolt, kus saagiks langes üks vaenlase kuulipilduja. Huvitav on siin alla kriipsutada, et vaenlase kuulipilduja meeskond, mis asus mõisa kõrgel lauda trepil, hävitati meie üksikute paremate laskurite poolt, kes maastiku kohanedes vaenlasele nägematuteks jäid. 4) Karuli k.-mõisa valdamisega oli vaenlase seljatagune läbi lõigatud ja tema seisukord Kärstna mõisas halvenes. Vallamaja juures asuv üksik kahur sattus juba meie kuulipildujate ja püssi tule piirkonda, millepärast oli tarvis seda asetada uuele seisukohale. Kuid meie kahuri ja osalt ka Karuli mõisas asuva jalgväe tulega hävitati selle meeskond ja hõbused ja see kahur jäi suurele maanteele, vallamaja ja Karuli mõisa vahel seisma. Siis tegi vaenlane katsed metsa teed mööda Undiuse talu kaudu seljataguse sidet luua, kuid võeti ka sealt Viljandi Kaitsepataljoni rühma poolt vastu, kes varemalt Undiuse oma alla oli võtnud, ja vaenlane kaotas seal üle kolmekümne vangi. Nii jäi vaenlasele lahtiseks ainult org, mis Undiuse metsa — maantee vahel ja mis meie tule all ei olnud, sest Undiuse juures asuv rühm ei liikunud sealt edasi, kartes Karuli k.-mõisas asuvate meie osade püssitule alla sattuda. Vastuoks, arvesse võttes maastiku iseloomu, liikudes edasi Undiusest metsa servale vastu vallamaja, oleksid nad olnud oma kuulide eest rohkem varjatud kui selle talu juures. Sel ajal hakkas töötama vaenlase teine kahur, mis asus Põrgamõisa juures (müüri on täitsa arusaamata, mis otstarbel oli punaste kahurite rühm kaheks jagatud ja esheloneeritud; ei taba uskuda, et nad tarvitasid teadlikult hüppe või otsekohese toetuse meetodi). See kahur, seistes väljaspool meie tule piirkonda, avas otsekohese sihtimisega hävitava tule Karuli k.-mõisa peale. 5) Ka vaenlase jalavägi, umbes üks kompanii, eraldatud Kärstna mõisa kaitseosadest, hakkas ennast ülevalnimetatud orgu mööda koondama majade juurde, mis suure maantee ääres kagu pool Karuli k.-mõisa, ja sealt viimase peale tungima.

Koondatud vaenlase kahur, kuulipildujate ja püssituli tegi meie Karuli mõisa rühmale suurt kahju, nimelt said 3 paremat ohvitseri⁶⁾ ja mõned sõdurid haavata ja rühm oli sunnitud mõisast välja taganema.

Sellega oli vaenlasel tema seljatagune jälle lahti.

Samal ajal kõrgustik 65,9 raioonist liginesid meie ahelikud vaenlase tugeva tule all kuni 500—600 mtr. Kärstna mõisale ja üksikud mehed ltn. Kornelli salgast tungisid orgu mööda, mis loodepool mõisat, kuni mõisa pargi kiviaiani, kuid edu ei saanud nad siin siiski arendada. Vaenlase osad, mis olid mõisa kaitseks välja pandud Tarvastu suunas, ei olnud kelle-gagi seotud Raassilla rühma mitte ilmumise tõttu lahingväljale, ja seepärast sattus edasi tungiva peagrupi vasak tiib flankeriva tule alla. Kahuri laske-moon oli juba varem otsa lõppenud, reserve kasu-tada ei olnud, võib olla ka juhi närvid andsid järele ja nii tardus lahing kella 16-ks ning lõplik hoop jäi vaenlasele andmata, olgugi et selleks küllaldaselt küps oli. Hämariku tulekuga kasutas salga juht oma osad tagasi lähtekohtadele. Kuid vaenlane oli siiski murtud; ta tagenes pimeduse katte all paaniliselt Helme mõisa, maha jättes osa voori, väljakööke ja palju laskemoona.

Miks ei saavutanud meie sel päeval suuremat edu?

Minu kui salga juhi arvamine oleks järgmine:

1) Meie juhtidel ja sõduritel puudus veel usk oma jõusse.

2) Lahingu käsk oli liig shablooniline ning vastas ennesõjaaegsele vene määrustikule ja kasvatusele?); selles oli teatav arv punkte üles loetud, kuid tal ei olnud hinge sees, et panna alluvaid rohkem mõtlema, otsima ja energilisemalt tegutsema. Puudus tihti enesealgatusvõime.

3) Üks tähsam käsu punktidest — side — oli peaegu lahtiseks jäänud; kuid sidet oleks võinud väga lihtsalt luua, korraldades sidepunkte, saates üksikuid sõdureid neid kütühobustele pannes jne. Selle puuduse tõttu ei saanud üksikud grupid päeva jooksul informatsiooni ega täiendavid käsked.

4) Meie juhtide poolt mitte küllaldane maastiku ja relvade omaduste hindamine. Näiteks meie osad Undiusse talu raionis olid Karuli k.-mõisas asuvate oma meeste kauge püssitule piirkonnas, mispärast võisid kanda kaotusi sellest. Sealt välja liikudes metsa läänepoolsele servale ei saanud Karuli k.-mõisa tuli nulle kuidagi kardetavaks ja selle tõttu paigal-olek meie tule kartusel oli põhjendamatu. Tagajärg oli see, et punastele ei suudetud sulgeda taganemistee lõunasse.

5) Ühe grupi liig ettevaatlik tegevus: selle grupi eelosas jõudsid alles öhtu eel lahingu piirkonda (Raasilla grupp).

6) Vähem tähtsamad — vaenlase jõudude ülekaal ja juhus (vaenlase kahurite paigutamine).

Nende kolmepäevaste lahingute tagajärg oli:

1) Meie juhtidel, sõduritel, nii ka rahval tõusis usk oma jõusse ja oma intellektuaalsesse üleolokusse vaenlasest.

2) Vaenlane 20 klm. tagasi tõrjuti meie tolaeage Lõunarinde tähtsamast punktist — Viljandist, mis võimaldas edaspidist vägede organiseerimist.

3) Vaenlase mass sai moraalselt löödud ja talle selgeks tehtud, et siin ei ole tegemist üksikute bandedega, vaid juba organiseeritud rahvaga. E. K.

*

Märkused.

1) Huvitav kahekõne meie sõduri ja raskelt haavatud vaenlase vahel: „Ne do bivai, tovarischtsch!“ — Ja hotä tebe ne tovarischtsch, no tshestnoi estonski soldat; leshhatschavo ne bjuti.“

2) Kahjuks ei ole minul selle lahingu käsu ära kirja käepärast. Igatahes ta peaks olema kas arhiivi või 2-se diviisi ajaloo kirjutaja käes.

4) Seega kasutati meie vabadusesõja algul võtteid, mis Inglise väerinnal suure kuulsuse omas nimelt „Sniping“.

5) Jaanuari kuu kestel sattus nende ridade kirjutaja kätte üks Pihkvas väljaantav vene leht, kus oli kirjeldus selle kahuri juhi teenustest; vahvuse eest oli ta ühe Puhase aumärgi vääriliseks loetud.

6) Ohvitseri oli rügemendis ligikord täis koosseis, kuid formeeritud oli kõigest 2 kompaniid, selle tõttu võis rühma, mis tähtsama ülesande saanud, 4—5 ohvitseri määrata.

7) Ilmasõda andis meie vabadussõja keskmistele juhtidele küll suure praktika, aga mitte küllalt teaduslikult ära seeditult; sest vene kindralstaabi poolt välja antud uued juhtnõuad ulatasid õige harva kaugemale rügemendi staabist. Verega saavutatud uusi võtteid ei poogitud küllalt energiliselt külge, vaid vene väes reservis olek kujunes järjekorraliseks väljamagamiseks.

Paanika.

R. Tomback.

Ei ole sest kaua aega tagasi, kus sõduri, kui a s ja peale vaadati, keda võidi paigutada, asetada r u m i s ilma, et oleks arvestatud selle juures paigutatava ning asetatava objekti sisemiste elamustega. Unustati, et sõdur on ka inimene, kellel omad elamused, omasugune arusaamine teda ümbritsevast välisilmast, kes samuti, kui tema juht, kujutlusi ümbruskonnast omab ja neist oma teadvuses teeb ka vastavad järeldused. Lühidalt sõduri hingeelu uurimisele pühendati kõige vähem, peaaegu miinimum energiat.

Praegu, kus kõigis sõjaväe õpeasutustes psühholoogia õpeainena on asetatud silmapaistvale kohale, tundub arusaamatuna see ükskõiksus, mis senini sõjaväeliste ringkondades valitses inimese ja eriti sõduri hingeelu tundma õppimise vastu. Leidub ka meie seas küllalt neid, kes ütlevad, et teoreetiline psühholoogia ja inimese hingeelu tundmine on kaks ise asja.

Selle vastu võib vaielda.

Napoleon oli suur inimese hingeelu tundja. Ta tundis oma sõdurite hingeelu ja sellele vundamendile ehitas ta omad julged operatiivplaanid. Meie aga teame, et tol ajal, kui Napoleon õppis sõjakoolis, psühholoogiat, kui õpeainet ei tuntud. Tekib küsimus, kust ammutas siis Napoleon teadmised inimese hingeelu tundmiseks? Vastuse leiame Napoleonis eneses, tema iseloomus. Inimese hingeelu tundmine oli Napoleonil kuendaks meeleks, sõduri ja sõdur-massi hingeelu tundmine oli muutunud temas instinktiiviks.

Kõik sõjaväe juhid ei ole kahjuks Napoleonid, kuid meilt kõigilt nõutakse oma alluvate iseloomu

tundmist, alluvate kasvatamist, arendamist jne. See on aga võimalik puht psühholoogiliste võtete abil. Psühholoogilisi võtteid ja nende kasulikkust ja edurikast kasutamist õpetab meile teoreetiline psühholoogia.

Meie võime näiteks autot juhtida ilma, et meie tema mootori konstruktsiooni tunneksime. Kuid ainult niikaua, kui mootor korralikult töötab. Juhtub mootoris rike, siis on ka meie sõidul lõpp. Samasugune lugu on vägede juhtimisel. Kõik läheb hästi niikaua, kui sõduri teadvuses püsib tung võita, võidelda oma kodumaa hää käekäigu ja isamaa vabaduse eest. Vajub aga see tung sõduris alateadvusse, siis seisame küsimuse ees, kuidas seda tungi sõduri alateadvusest esildada jällegi tema teadvuse haripunktile.

Tegelik elu on näidanud, et massi hingeelu baseerub massi moodustavate üksikute elementide hingeelulistele nähtustele. Sõdurikond moodustab sõjaväe massi. Seepärast tundes iga üksiku sõduri meeoleu, võib terve sõjaväe meeoleu defineerimiseks järeldusi teha, s. t. kas sõjavägi on lahingvõimeline, kas ta meeoleu on ülev või langenud jne.

Rahua ajal, õpetades ja kasvatades alluvaid, puutub juht mitmekesiste hingeeluliste nähtustega kokku, mis avalduvad küll alluvate iseloomus, küll alluvate teiste eluavalduste juures. Kahjuks oleme, väljaarvatud vast mõni üksik, psühholoogiliselt nõrgalt ettevalmistatud, seepärast ei suuda meie sagedasti mitmesuguste hingeeluliste nähtuste juures vastavaid järeldusi teha ja tarvilikku vastukihvti leida.

Erielse tähtsuse omab sõduri ja sõdurimassi hingeelu tundmine sõjaajal. Sõjaväes sõjaajal ette-

tulevad hingeelulised nähtused, nagu paanika, argus, julgus jne. on seletatavad psühholoogia abil. Vaatame lähemalt paanika tekkimise põhjusi ja püüame seda nähtust psühholoogia abil seletada.

Kindral Daudignac defineerib paanikat järgmiselt: „paanika on järsk meeleolu langemine, sagedasti seletamatu kabuhirm, mis valdab terve väeosa, temas uskumata kiirusega laiali laguneb ja ta jooksi-kute salgaks muudab.“

Paanika tekib harilikult kas mingisuguse müra või ootamata hädaohu tõttu. Näiteks: päev otsa lahingut pidanud väeosa asub puhkusele, tundes ennast väljaspool igasugust hädaohtu. Korraga üksik püssi pauk. Kohe kümme meest pööravad selja, püüdes ennast varjata, sada — teevad neile järgi ja terve kompani jookseb — ka teisi kaasa tõmmates.

Samuti öösil, näiteks laagris. Magav sõdur, kes veel päevaste muljete vallas hüüab unes: „vaenlane“, või „püssid“ või mõne muu häire väljakutsuva sõna ja kohe kargavad teised üles. Igaüks ruttab püsside juure. Algab laskmine ei tea kelle pihta.

Ülaltoodu on seletatav sellega, et iga inimene kardab, on arg. Olles lahingus, või teades ainult, et vaenlane viibib läheduses, algab inimeses võitlus instinktiivse argustundega. Ta püüab seda tunnet mahasuruda ja, see läheb temale ka korda kuni mingisuguse ootamata hädaohu ilmutumiseni, millest ta arvab võidu saamise olevat lootusetu. Siis aga valdab inimest instinktiivne tung end päästa ja ta, kas varjab ennast või jookseb minema, ta satub meelte segadusse. Kui sarnaseid isikuid on väeosas kümme, siis leidub sealsamas neile ka sada järeletegijat. Kindral Daudignac ütleb: (lehek. 103) „Enne lahingu algust sureb pool väeosast hirmu kätte, kuna ka järele jäänud poole silmist jüsti julgus ei peegeldu.“

Tegelikult ongi nii, sest sõdur-massi hingeeluline seisukord on ikka enam-vähem ühtlane, ainukese vahega. et ühes kiiremini kõrvaliste mõjude alla satuvad kui teised. Ühede juures sünnib vastu võetud kujutluste ümbertõõtamine teadvuses ja nende füüsilise väljendus (s. o. kas põgenemise, enese varjamise, või mõnel muul teel) silmapilkselt, teised aga olles küll rohkem indifferentsed, paenduvad siiski esimeste mõju alla ja talitavad samuti, kui esimesedki. Lühidalt, tekib paanika.

Paanikat on olnud igas sõjas ja igal ajal. Ka ei puudunud see nähtus meie Vabadussõjas. Uurides üldist sõjakunsti ajalugu ei leia meie sealt palju materjali paanika kohta. Prantsuse Napoleoni aegset sõjaväge loeti üheks paremaks. Kuid ka seal ei puudunud paanika, näit. öösil enne Austerlitz'i lahingut, õhtul Vagrami lahingus jne.

Arvan isiklikult, et väga tähtis on lahingu kriitilistel momentidel tekkivate korratuste ja paanikate täpne ja piltlik kirjeldamine. See annaks palju õpetlikku materjali mõtlemiseks ja nende õpetamiseks, kellele tulevikus omal osaks saab vägesid juhtida.

Ma toon siin paar näidet paanikatest ülaltoodu illustreerimiseks (lehek. 81):

„Paanika prantslaste juures Vagrami lahingus, juuli 1809 a. Prantsuse peastaabi juure komandeeritud vene kindral Lövenstern'i jutustus: „...Lahing oli juba lõppemas. Lõpetades sõpradega lõuna söömise Napoleoni telgi läheduses, otsustasime tagasi sõita Viini.“

Istudes hobustele kavatsesime kõrgepealt väljajõuda Lobau saarele.

Vaevalt olime mõned kilomeetrid ära sõitnud, kui kuulsiime püssi laskmist prantsuse vägede selja taga. Need üksikud püssi paugud tekitasid sama maanteed mööda liikuva voori meeskonnas sarnase kabuhirmu, et jooksma pistsid enesega vara osasid kaasa tõmmates. Kõik jooksid, et jõuda Lobau sillale. Meie püüdsime neid tagasi hoida, kuid asjata. Oli teadmata, kust ahvardab hädaoht. Korralagedus oli täielik. Püssi

paugud kõlasid igast küljest. Kindralite tõllad ja moonavankrid rööviti paljaks oma sõdurite poolt. Paanika suurenes iga minutiga. Nähes, et kiire edasi-liikumine on võimata, otsustasin sõita sammu ja kannatlikult äraoodata sündmuste arenemiskäiku. Lõpuks kohtasin prantsuse kindrali, kellele allusid ülekäigud Lobau saarele. Nähes mind rahulikumana, kui teisi jooksikuid, pööras ta minu poole küsimusega, et mis tähendab sarnane korratu taganemine, peale võidurikkast lahingut. Samasuguse küsimuse esitasin ka mina temale.

— „Kas keiser on hädaohus?“ — jatkas kindral.

— „Mina ei tea, kas ta praegust hädaohus on või mitte, kuid 10 minutit tagasi oli minul au, koos suurmarschaliga keisri telgi läheduses lõunat süüa!...“

— „Need võllaroad“, hüüdis nüüd kindral juba rahulikumaks saades, „mina lasen nende pihta suurtüki tule avada!“...“

Ja tõesti ta avaski suurtüki tule jooksikute pihta. Esialgu muutus paanika veel hullemaks. Kuid, et kedagi sillale ei lastud, kogusid sõdurid end jõe kaldale, kus nende meeled rahulikumaks muutusid.

Kui tolm maanteel alla vajus, nägid sõdurid oma suureks imestuseks, et ühtegi austerlast kusalgi näha ei olnud, vaid igaüks neist oli oma naabrit kartnud.

Meie võime enesele ettekujutada, mis oleks siis sündinud, kui austerlased tõesti peale oleks tunginud.

Vabadussõjas. Paanika 6. rügemendis Rühja alevi all, maikuu algul, kus kaks kompaniid öösel punaste luure piilkondade ilmutisel paanikasse sattusid ja liinilt lahkusid. Tagajärjeks oli terve rügemendi taganemine ja Rühja alevi vallutamine punaste poolt. Tänu toleaeegse III diviisi staabi ülemale kindralstaabi kol. ltn. R., kelle energilisel tegevusel 6. rügemendi taganemine seisma pandi ja nnesti pealflugile saadeti. Pärastistes lahingutes näitas 6. rügement suurt vahvust.

Kordan veel, et paanikat on olnud igas sõjaväes, isegi kõigeparemates. Ei puudunud nad Ilmasõjas ei prantslaste ega ka sakslaste juures. Ruumi puudusel ei saa kahjuks rohkem näiteid tuua. Asjatu oleks nende varjamine. Kriipsutan all, et nende uurimine annaks meile kasulikke näpunäiteid tuleviku sõjaks.

Uurimused on näidanud, et paanika tekib kõige kergemini seljatagustes, lahingust mitte osavõtvas väeosades. Kindral Serigny ütleb: „Ilmasõja lahingutes, lahingväljadel kordus samasugune iseloomustav nähtus, kirjutajad ja igasugused ametnikud lasid esimestena jalga. Vastupidine nähtus oleks olnud ka imelik, sest olles vähem harjunud lahingu muljetega ja nendega kooskäivate ärritustega, satuvad nad kergemini kõrvaliste mõjude alla kui nende sõbrad, kes viibivad tegelikus lahingolukorras.“

Kokkuvõttes kriipsutan alla seda suurt tähtsust, mis omab praegusajal alluvate hingeelu tundmine vägede juhtimisel. Tarvilik on seepärast rahuajal juhtiva koosseisu vastav psühholoogiline ettevalmistus sarnasel kujul, mis meile võimaldaks tungida sügavasti oma alluvate hinge, et sealt väljatua need alustoad, millele toetuks meie sõjaväe moraalne ettevalmistus. See on muidugi ideaal.

Tuleb leppida esialgu sellega, mis ütleb kindral Baron von Freytag-Loringhoven. „See oleks muidugi ainult mõttekujutus, kui meie nõuaksime, et rahu-aegne kasvatus peab meil andma ainult kangelasi. Kuid kindla distsipliini ja hoolsa individuaalse kasvatusel teel võime saavutada seda, et sõdur rasketel lahingu momentidel ei unustaks seda, mis talle rahuajal juure on poogitud...“

Toimetagem seda pookimise tööd nüüd rahuajal hooli ja oskusega!

Veel vanade saarlaste Pihla sadamast.

Joh. Mey.

„Söduris“ nr. 10 s. a. juhib B. Tiismann tähelpanu eksituse peale, mis olla minu kirjutuses „Vanade saarlaste Pihla sadam“ (Södur nr. 4). Tõsi on, et Läti Hindreku kroonikas ei esine üldse „*Pylayasary*“, aga seal ja 1254 a. ajakirjas nimetatakse „*portus novus*“. Selle ühe ja sama nimetuse juures tahaksin siin veidi peatuda.

B. T. ütleb „asjaolu, et sakslased 1215 a. juhuslised Saaremaal neile senini tundmata, seega Uue sadama leidsid ja et samuti 1254 a. ajakirjas Hiiu maal mingi Pihlasaare nimeline uus sadam figureerib, ei põhjenda sugugi oletust, et meil mõlemal juhul ühe ja sama sadamaga tegemist. Kuid meresõidunduse seisukohast vaadates peab siiski teisel arvamisel olema: 13. sajangu algul, s. o. pärast kuulsate vikingite meresõituseid, kes oma väledate laevadega arvatavasti kõik Lääne mere kallaste veed ja samuti ka praeguse Eesti merelahed, väinad ja sadamad läbi käisid, ei olnud siin enam sadamate ülesleidmise aeg, vaid siis valitses juba Liivi lahe ja Muhu väina vetes ning mujal meie rannikul hästi elav mereliikumine, seega pidid ka meie ranniku kohad ja laevatavad sadamad võõrastele laevadele hästi tuntud olema. Ei näi tõenäoline olevat, et sakslased 1215 a. alles L. H. kroonikas nimetatud uue sadama leidsid! Sakslaste laevade juht kapten Sluk ei ei olnud muidugi mitte esimest korda siin, vaid ta pidi sadamat, mida L. H. „*portus novus*“ nimetas juba varemalt tundma, sest vastasel korral ei oleks ta tormise ilmaga osanud sadamat leida ega selle kitsast suust sisse sõita, samuti ei oleks ta ka teanud tundmata sadamast teise väljakäigu kaudu omi laevu välja merele viia. Sellepärast tuleb arvata, et sadam, kuhu sakslased oma laevadega tormi eest varjule läksid, olid juba igatahes kanimepidituntud.

Missugune oli aga sadama nimetus?

Läti Hindrek ise arvatavasti sakslaste ja eestlaste vahel uues sadamas olnud merelahingu juures ei olnud, vaid ta kirjeldas lahingu loo vist kellegi pealtnägija jutu järele, kellel võib olla olid sadama õige koht ja nimetus teadmatad, mõlemad teadsid ainult, et juhtumine sündis kusagil Saaremaa sadamas. Et aga sadamale siiski mingit nime anda, nimetas L. H. seda lihtsalt „*uueks sadamaks*“.

39 aastat hiljem, s. o. 1254 a. oli ühes ajakirjas jälle jutt mingist „*uue sadamast*“ (Schirren 25 Urkunden zur gesch. Livlands im XIII Jahrh., Dorpat 1866) ja see oli arvatavasti sama sadam, mida L. H. varem oli nimetanud uueks sadamaks, sest ei ole tõenäolik, et veel teist sadamat oleks tarvis olnud „*uueks*“ nimetada. Kui teisiti arvatakse, siis peaks loogiliselt L. H. kroonikas ja tolle aegsetes ajakirjades veel vähemalt paarkümmend mitmesugust „*uue sadamast*“ figureerima. Minu arvates oli asjaolu nii, et ajakirja autor teadis juba 1254 a. L. H. kroonikas mainitud „*portus novus*“ e nime ja kirjutas sellepärast „*portus novus, qui dicitur Pylayasary*“ ehk tõlkes — „*uus sadam, mida kutsutakse Pihlasaare sadamaks*“. Võib olla tahtis ta seega siis veel elus oleva Läti Hindreku*) tähelpanu selle peale juhtida, et viimase poolt puudulikult nimetatud uut sadamat Pihlasaare sadamaks hüütakse.

Mis puutub sellesse, et 1254 a. Pihlasaare sadam asus kindlasti Hiiu maal, siis ei muuda see veel sugugi asjaolu, sest praegune Pihla laid ja sadam võisid 1254 a. maade jagamisel ka Hiiu maal külge

arvatud olla, nagu mõni teinegi Soela väinas asuv laid. Kuid 1215 a., kui maad ja saared ning sadamad veel vabade saarlaste käes jagamata olid, pidi Pihla sadam igatahes Saaremaa külge kuuluma. Teist Pihlasaare- ehk Pihlasadama nimelist sadamat aga ei ole Hiiu maal kunagi olnud, vähemalt ei saa selle olemasolu vanade kirjade ega ka vanarahva mälestuste põhjal tõendada. Siia juure tahaksin veel tähendada, et Holzmayer (Osiliana I, 1868) ja Pabst (Heinrich von Letten Livlandische Cronik, 1867) L. H. kroonikas ja 1254 a. ajakirjas mainitud uut sadamat samuti üheks ja samaks sadamaks peavad ja seda identsust ei saa ümber lükata enne, kui vastupidisele arvamisele ei ole leitud tõendavaid aluseid.

B. T. arvates on küsitav nimelt, kas oli L. H. poolt kirjeldatud manööverdamise teostamine minu poolt arvatud kohas läbiviidav, arvesse võttes Pihla- ja Suure laiu (on mõeldud vist Pakulaidu) randade praegust konfiguratsiooni, nende vahelist võrdlemisi laia veeriba ja asjaolu, et meri selles piirkonnas 700 a. eest oli igatahes sügavam kui praegu. Pealiskaudselt näib see küll nii olevat, aga asjaolu ligemalt uurides saame mulje, mis minu arvamist pooldab.

Pihla- ja Pakulaiu vahene lai veeriba on täitsa madal, siin on vee sügavus vähem kui 1 meeter ja see madal parras ulatub kuni Pihla sadamani, kus peaaegu loodjarsult ligi 6 m veesügavuses lõpeb (Eesti merekaart 13). Parda alumised kihid on kõvad paekruusalised, pealmine kiht — liivane. Sellest tuleb järeldada, et parda peal on vanal ajal lasunud liivane kuiv maa nagu praegugi Pamma nina kaldal ja see maa võis 1215 a. ulatada kuni Pihla sadama läheduseni. Saaremaa loode ja lääne kaldal ning mujal on mere lained teatavasti mitmel pool kuiva maad ja mere kallast ära uhtunud, mida tõendavad n. n. pankade loodjarsud kaldad. Ka Pamma nina ja Pihla laiu vahene madal parras kannab veepinna all praegu kohati oma järsu langega panga ilmet, sellepärast võib oletada, et tormid ja lainetus on võinud siin ajajooksul liivakruusalist pealvett maa kihte merde uhtuda ja sellega Pihla sadama ümbruse vete välja reljeefi ja kalda konfiguratsiooni 700 aastaga mitmeti muuta.

Luce (Notizen zur topogr. Gesch. d. Insel Oesel 1836) räägib ennenägemata suurest tormist, mis möllanud Lääne meres sügisel 1576 a. see torm uhtunud niivõrd kallast et Abruca kindlast maast lahti kiskunud (siin tuleb mõista arvatavasti mingit kaldaäärset küla, Abruca vallas, aga mitte Abruca saart). Seega võib arvata, et mere tormid on Saaremaa kallast mõnelgi pool varemalt ajal merde uhtunud. Kõige silmapaistvamalt tuleb seda ette praegu Mõntu sadama lähedase kalda juures, kus lained umbes 4 m kõrgust kruusalist kallast järkjärgult merde uhuvad, nii et isegi ligidane põllumaa ja kaldal kasvavad puud järsust kaldast merde varisevad.

Nii siis võib oletada et Pamma nina ja samuti ka Pihla laiu piirid ja vee sügavused võisid küllalt võimaldada kroonikas petustatud lahingu manööverdamise teostada. Pealegi võib kroonikas mainitud sadama kitsa sissekäigu all mõista sadama faarvatri kitsast sügavat soont.

B. T. nimetab veel 1254 a. ajakirjas mainitud vanade eestlaste sõjasadamat küsides, kas ei asunud see Hiiu-Suursadama ümbruses, mille läheduses võib olla ongi see suur kivi mida ajakirja nimetab („*ad magnum lapidem*“) ja milleks võiks pidada praegust n. n. Kukka kivi. See küsimus on väga huvitav eriti meremeestele ja ma loodan edaspidi seda „*Söduris*“ käsitada, nimelt meresõidunduslikest küljest.

*) Läti Hindrek oli veel elus 1259 a. ja elas siis Volmari maakonnas Papendorfis (Dr. Seraphin „*Baltische Geschichte*, 1908.).

Vabadusristi kavaler.

Kolonel Jaan Kruus.
Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Kol. J. Kruus sündis 27. veebruaril 1884 a. Lääne- maal Sooniste vallas taluperemehe pojana. Õppis Soome põllutöökeskkoolis. Ilmasõja lahti puhkemisel mobiliseeriti Soomemaal ja määrati 3-dasse Soome kütli polku. Sama polguga võttis ilmasõjast osa algusest kuni lõpuni; alguses alamväelasena ja pärast ohvitserina. Kuni 1915 a. alguni võitles Poolas ja Ida Preisimaal ja pärast seda Karpati mägestikus ja Galiitsias.

Alamväelasena sai ilmasõjas ülesnäidatud vahvuse eest Jüri 4 järgu medali; 4, 3, 2 ja 1 järgu Jüristid ja Prantsuse sõjaväe ordeni. Ohvitserina annetati Stanislause 3 järgu ja 2 järgu, Anna 4, 3 ja 2 järgu ja Vladimiri 4 järgu ordenid. Ilmasõja lõpetas kapteni aukraadis 3 Soome Kütli polgu I pataljoni ülemana.

Eesti Vabadussõja algul määrati 3. jalgväe polgu 2. pataljoni ülemaks ja veebruari kuus 1919 a. sama polgu ülemaks, missuguse kohta peal püsis vahetpidamata kuni Vabadussõja lõpuni. Vabadussõja ajal ülendati kolonel-leitnandiks ja annetati II liigi 3 järgu Vabadusrist ja Läti Karutapjate orden.

1920 a. määrati 6 jalaväe polgu ülemaks, missuguse vormeeris Vabadussõjaegsetest Kalevi-Maleva, Scouts ja Kuperjanovi polkudest. Pärast oli väeosade ümbervormeerimiste tagajärjel lühikest aega 3-da üksiku pataljoni ja 10-da jalgväe rügemendi ülemaks. 1921 a. astus Kindralstaabi kursustele ja lõpetas selle kursuse esimese lennuga 1923 a.

1923 a. ülendati kolonelik. Peale Kindralstaabi kursuste lõpetamist, juuli kuus 1923 a., määrati 7 jalgväe rügemendi ülemaks, missuguse kohta peal praegu teenib.

Kaitseväe vormi küsimus.

„Sõduris“ Nr. 9 — 6. märtsist s. a. ilmunud kahe artikli kohta asjus palun toimetust lahkesti järgmistele ridadele ruumi lubada.

Artiklis „Esitusvormi väljatöötamine“ kurdab „M. T.“ materjali, vastavate muustrite, j. n. e. puuduse üle. Kõik endiste vormikomisjonide poolt kogutud andmed ja valmistatud muustrid hoitakse Varustusvalitsuses ja Kindralstaabi VI osakonnas alal. Kellegile pole need kätte saamatud. Oleks tarvitsenud ainult eeltähendatud asutustesse sisseastuda ja järele vaadata. Andmete saamisel oleks artikli teine osa ära langenud, sest selles kirjeldatud muustrid laskis vormikomisjon omal ajal teha ja nad otsustasid mitte vastuvõtavateks. Khaki värviga sobivad minu maitse järele läikiv vask (mitte matt), ehk bronksi värvi nõõbid, samuti ka mitte terashall õlak, vaid kuld või bronksi taoline. Värvidest, millega meie omapärane khaki sobib ainult väheste tunnustlippidena ehk kantidena on kohvi, oliiv, pruun ja punane variatsiooniks must. Mahapööratud kraega kuue muster on Varustusvalitsuses olemas mida vormikomisjon teha laskis, kuid ikkagi prakkeeris. Ta ei ole ilus, veel enam mingisuguse paelaga. „Diagonaal“ kuue riideks üldse ei kõlba, ta on püksi riie.

„Reserv-leitnand“i“ sulest ilmunud artiklit, mis oma mõtte poolest otse vastand „M. T.“ omale ehk küll välivormi alal — tuleb tervitada. Mis puutub vormi moonutamisse, siis on see meil harilikuks nähtuseks. Ka ei saa sagedasti meie kübarseppadelt korralikku mütsi, kingseppadelt nägusat saabast ega graveerijatelt mütsimärki, vaatamata selle pääle et valmistamise eest kõrget hinda võetakse. Ülim aeg oleks vormi muutmisele piirid panna ja teatud kindel aeg määrata, mille aja kehtvusel Sõjaväe Majandusühisus võiks abiks olla väärtuslikumate atribuutide muretsemiseks. Ka peaks kuue riideks nüüdse „diagonaali“ asemel parem riie antama; püksi riideks peaks diagonaali asemel „Cord“ olema, mida kodumaa vabrikud valmistavad ja mis palju nägusam ning vastupidavam. Ei saa tähendamata jätta ka imelikku harjumust, et meie vormi kuube ikkagi endise Vene ajast pärit oleva „frentshi“ nimetusega nimetatakse, arvamisel olles, et see nimetus Inglismaalt pärit. Inglise sõjaväelastelt järelepärides selgus, et nemad „frentshi“ ei tunne vaid nimetavad kuube lihtsalt „coat“ s. o. kuub. Tuleks loobuda nimetusest „frentsh“ ja tarvitusele võtta sõna kuub.

J. V. K.

Side loomine naabritega.

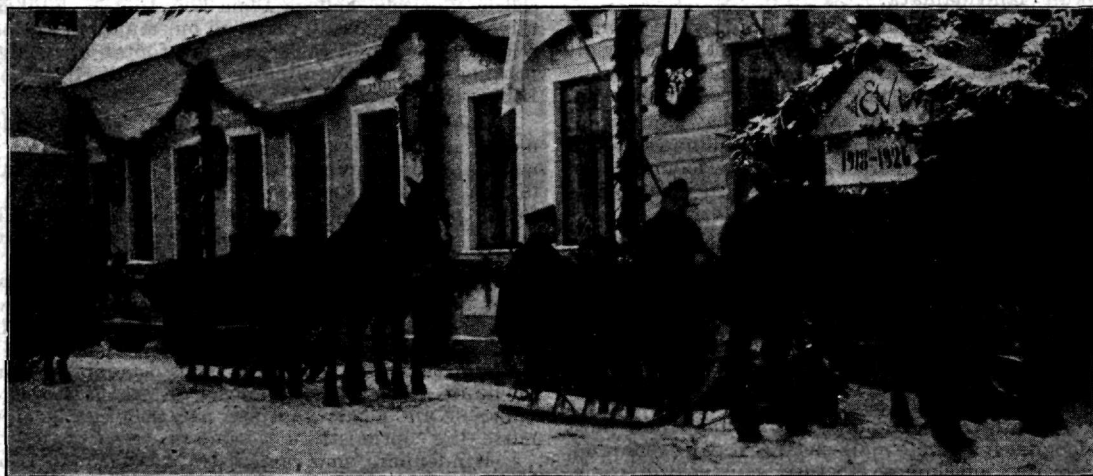
Läti külalised Eesti iseseisvuse 8. aastapäeva pühitsemisel Võrus.

Aastapäevaks sõitsid 7. jalaväe rügemendile külla Läti 7. Siguldas (Segevoldi) polgu ülem Pulkvedis Frickausa abikaasaga, sama polgu Pulkvedis-leitn. Priedits, virs-ltn. Kevesans, leitn. Pincers ja Läti 8. Daugavpils (Dünaburgi) polgu Pulkv. ltn. Liepins Kapteinis Vanags, Kapteinis Brieze ja Virs-ltn. Liepins.

See ei olnud esimene külaskäik, see oli vaid üks juhus vastastikkudest külastustest. Nimetatud Eesti ja Läti rügemendid on loomas omavahel sidet, mis ei katkene, mis raskeil päevil

Teid südamlikult mitte ainult oma polgu, vaid kogu Läti rahva nimel, kelle poeg ma olen ja kes mind siia saatis. Teie olete valanud verd meie pinnal meie vabaduse eest. Tulevikus kaitseme kui vennad südilt koos oma isamaade vabadust". Pulkvedis Frickauss'i südamlik kõne sütitas kuulajaid.

Paraadil viibijad vägevate ja lõpmatute hurraa ja elagu hüüetega väljendasid otsekohest ja sügavat sümpaatiat Lätile ja Läti sõjaväge esitavatele külalistele.

Läti külaliste ärasõit Võnnust.
Esimesel plaanil Läti 7-da Siguldas polgu ülem pulkvedis Frickauss abikaasaga.

vaid kõveneb ning mille väärtust mõistab õieti hinnata see, kes teadlikult oma kodu julgeoleku eest valvel.

Läti naabrite külaskäik 24. II. 26. 7. jalaväe rügemendile muutus Võrus suursündmuseks. Väikene Võru on üldse Eesti patriootilisemaid linnu. Tundes Vabadussõjas koos oma malevaga sõja raskusi ja olles tunnistajaks oma maleva kangelastegudele, on Võru kodanike ja sõjaväe vahel tekkinud sügav vaimline side. Ka käesoleval pidupäeval võttis seltskond kõige elavamalt osa Läti külaliste vastuvõtust: linn oli piduehtes, lehvisid Eesti ja Läti lipud. Paraadil, mille vastu võttis 7. j. rüg. ülem kol. Kruus, viibisid Läti külalised, Võru seltskonna juhid Maakonna valitsuse esimehe herra A. Kohver'iga ja linnapea F. Suit'iga eesotsas ja suurem hulk kodanikke.

Paraadil ütles külalistest soojemaid tervitussõnu 7. Siguldas polgu ülem Pulkvedis Frickauss, kes muuseas lausus: „Tervitan

Peale paraadi mindi koos külalistega Vabadussõjas langenute haudadele. Pärjad elavatest lilledest pandi kalmudele Võru garnisoni, Läti 7. ning 8. polkude, Võru kaitseliidu ja seltskondlike organisatsioonide poolt. Südamlikke järelhüüdeid Eesti kangelastele pärja panekul ütlesid Pulkvedis Frickauss ja Pulkv.-ltn. Liepins.

Võru garnisoni koos Läti külalistega ja seltskonna ning omavalitsuse esitajatega veetis 24. ja 25. veebruari kõige pidulikumas ja sõbralikumas meeolus. Kolonel Kruus'i ja sõjaväe laiematele ringidele Otepää manöövritelt tuntud Pulkvedis Frickauss'i sügavasti sümpaatsed isikud aitasid piduliku meeolu tõstmiseks suuresti kaasa 7. jalaväe rügemendi ohvitseride kogule annetati Läti 7. polgu poolt ohvitseride kogupilt ja 8. Läti polgu poolt polgu ohvitseride kogu rinnamärk õigusega igal 7. rüg. ohvitserikogu liikmel rinnal kanda nimetatud märki. E. E.

Jalg- ja suurtükiväe koostöö, selle alused üldse ja meie oludes eriti.

H. B r e d e.

Lahing on kollektiivne ettevõte, kus jõud peitub just ühenduses ja ühistegevuses. Iga üksik ei tegutsel lahingus mitte oma ette, vaid silmas pidades üldist eesmärki. Jalg- ja suurtükivägi esinevad lahingus liiga tähtsas osas, mis sunnib neid nende kahe väeliigi ühistegevuse võimalusi põhjalikuma uurimise alla võtma.

Selle ühistegevuse probleem näib väga lihtsana ja ka väga keerulisena: lihtne sellepärast, et tema idee kõikidele selge on — ühendada omad jõud võimalikult laiades piirides, keeruline aga sellepärast, et seda ühendust takistavad nii mitmesugused asjaolud, millede selgitamiseks ja lahendamiseks on kulunud aastaid, milleks on kirjutatud hulk artikleid ja, mis kuni tänapäevani kõigest hoolimata ikka veel lõpulikult lahendamata.

Püüan seda küsimust valgustada välja minnes ühelt poolt jalgväe soovidest ja lootustest, teiselt poolt suurtükiväelise võimaluste vaatepunktist, et siis lõpuks leida moodus, mis oleks kõikse elujõulisem.

Jalgvägi on saanud sõjaajal liiga kannatada, just moraalise ja materiaalse side puudumise tõttu suurtükiväega ja sellepärast on täiesti loomulik see tungiv soov, et see side korraldataks kord juba võimaluste piirides.

Jalgväele on selle side küsimus tõesti väga tungivaks ja eluliseks küsimuseks, sest oma kogemused on näidanud, et kõik juhused, kus jalgväel võimalik ei olnud tarvilisel kohal ja silmapilgul oma suurtükiväe toetust saada, — on lõppenud jalgväele väga valusate kaotustega.

Suurtükiväe normaal jaotuse otsekohese toetuse ja üldtegevuse suurtükiväe vastu lahingus ei ole vist jalgväelastel midagi ette tuua, kuid puht psühholoogiliselt annab jalgväelane*) palju suurema tähtsuse just otsekohese toetuse suurtükiväe osale. Temale paistab suurtükiväe lahingu süsteem umbes järgmiselt: on olemas osa suurtükiväge, tugev, suurema arvu patareidega, millede juhtidest ühed — ainult paremal juhtumisel pikkade telefoni liinide kaudu kättesaadavad — gruppide ülemad, kuna teised — diviisi suurtükiväe ülemad üldse raskesti kättesaadavad. Teine osa aga, mis küll palju nõrgem, aga sama jalgväe üksuse lahingribas tegutseb ja mille juht jalgväe juhi ligidal, on jalgväelasele palju tähtsam, sest see viimane osa just ongi, mis võib temale vähemalt mingisugust toetust anda; üldtegevuse osa peale tema peaaegu ei rehkendagi, lugedes et see teine osa ei jõua nii kui nii kunagi tarvilisel silmapilgul ja tarvilisel kohal temale toetust anda.

Jalgväelasele näib, et just sellest otsekohese toetuse suurtükiväe osast võib tema alati tarvituse korral saatjad suurtükke saada, kusjuures nende peale pannakse väga suuri lootusi.

Ka tulistamise viiside kohta on jalgväelasel oma kindlad soovid ja nende hulgas on tulerull esimesel kohal. Ma ei taha ütelda, et jalgväelasel need raskused mitte teada ei ole, mis tulerulliga seotud, kuid jällegi mäletab ta, et sõjas just tulerullid on jalgväele kõige rohkem võimaldanud edasi tungida. Tulude edasikandmine peab sündima tunniplaanile järele, kuid ainult algus olgu täpselt fikseeritud, kuna keskkohal tähendatud edasiliikumise momendid teatagu ja määraku kindlaks jalgvägi.

*) Kõneledes jalgväelastest — mõistan nooremalt juhti, kellel veel vähe kogemusi, kelledest aga siiski koosneb jalgväe ohvitseride mass.

Kuidas vaatab nüüd suurtükiväelane koostöö peale jalgväega?

Suurtükivägi peab nii organiseeritud olema, et tema kõige suurema võimaliku jõuga saaks pealetungil oma jalgväe edasi aidata ja kaitset tema vastupanu jõudu suurendada. Sellest tekivad iseenesest mitmesugused eriuksused. Ühed on jalgväe ees, teised kaugemal erijärgel. Jalgväelane on esimeses järjekorras huvitatud ainult sellest, mis otsekohe tema ees on, kuna ta kergesti silma vahele jätab, mis sünnib kuskil eemal, millel aga üldlahingu käigu peale määratu suur võib mõju olla. Suurtükiväelane vaatab mõlemale poole ühesuguse pilguga.

Otsekohe toetuse suurtükivägi peab — suurtükiväelase arvamise järele, võimalikult lähemal olema sellele üksusele, kellega tema koos töötab, kuid siiski nii, et tema täielikult varjatud on, midu ei saa patareid oma ülesannet täita. See osa töötab ühes jalgväe pataljoniga, täidab niipalju kui tehniliselt võimalik kõik tule nõudmised.

Soovitav oleks, kui grupi ülem võiks pataljoni ülemaga ühes olla ja kompanii ülemad patarei ülematega, kuid suurtükiväelane ei saa sinna tänna liikuda, tema peab oma märki nägema ja temal peab kindel ühendus olema oma suurtükidega. Kui seda võimalust ei ole — suurtükivägi tegutseda ei saa.

Siis kui juba otsekohe toetuse suurtükivägi enam oma jalgväe edasi aidata ei suuda, mis võib oleneda maastiku reljefist või kui jalgvägi juba liiga kaugele edasi tunginud, siis on tarvis jalgväele enda osa suurtükiväge, kes teda edasi saadab ja temale täielikult allub. Tagaajamisel on see iseäranis tarvilik. Kuid nende saatjate patareide peale ei tohi mitte liig optimistlikult vaadata.

Hindenburg oma raamatus „Aus meinem Leben“ kirjutab lahingu kohta 15. juulil 1918 a. järgmist:

„Peale selle kui meie suurtükivägi oli oma täielikult tulerullide kontsentreerinud vaenlase esimeste liinide peale, hakkas see tulerulli näol edasi liikuma, et kõiki kaitseorganisatsioone purustada. Nagu alati sammub jalgvägi tulerullide järele. Esimesed liinid vallutatakse kerge vaevaga. Tahetakse edasitungi arendada. Kui aga tulerull on jõudnud oma kõige kaugema ulatuseni, kus arvasime jalgväe juba ise edasi saavat, selgub, et selle vastu seisavad väga tugevad jõud. Vaenlase suurtüki tuli muutub samuti tugevaks. Meie jalgvägi katsub aga ikkagi edasi tungida, kuid asjata.

Jalgvägi nõuab oma saatjad patareid ette. Need hakkavad kohale ilmuma üksikute suurtükide kaupa. Mehed oma käte jõul tassivad neid edasi, sest lehtreid väljal ei saa hobustega üldse edasi liikuda. Vaevalt aga suudetakse neid tulistamiseks üles seada, kui nemad juba täielikult vaenlase tulega purustatakse.

Samal päeval ühe teise sektori peal Dormansi juures jutustab colonel Bordeaux saatjate suurtükide tegevusest.

„Sakslased olid suutnud üle viia oma saatjad suurtükid Marne lõuna kaldale. Mina nägin nende hulgas ühe 77 mm ja kaks 105 mm haub. Üks oli isegi lahinggruppide liinil, suutis ehk 30 pauku anda, kui täielikult minu patarei tule läbi purustati; samuti ka Port-à-Poinson'i juures, kus täielikult ühte kuhja löödi mehed, hobused ja suurtükid. Suurtükid püüdsid tulistada otsekohe sihtimisega ja mina olen veendunud, et nende resultaat null oli, moraalne mõju muidugi oma jalgväe peale võis ehk küll olla. Saatjateks suurtükideks on tarvis teisi süsteeme.“

Need on kahe mehe tunnistused saatjate suurtükki-de kohta. Ja tõesti peab ütleva, et väljasuurtükk on selle ülesandeks väga ebasoodne.

Seda „kerget suurtükki“, mis üle 2000 kilogr. kaalub, ei saa pikemat teed kätel edasi kanda. Samuti on võimata tule piirkonnas edasi liikuda kuus hobust suurtüki ees. Missugune jalgväe ohvitser liiguks suurtükiväe ja püüsi tule all rühmaga kolonnis neljana? Rakendatud suurtükk on just sama — selle vahega, et jalgväe rühm lühikese komando järele võib ennast maha heita, rakked hobused seda teha ei saa. On küllalt, et üks hobune langeb — ja kogu rakend jääb seisma ning edaspidine on selge — tuli armu ei anna.

Ei maksa ka otsekohesele sihtimisele liiga suurt tähtsust anda, mida see tegelikult ei vääri. Kõik sihtimise abinõud on just kaudse sihtimise jaoks konstrueeritud ja neid selleks tarvitada on meeskonnale mõnusa. Sihtijale on palju kergem sihtida alati ühte punkti, muutes ainult seadet „paremale“ või „vasakule“, kui otsida kirjul maastikul seda või teist punkti. Punkti leidmiseks ja suurtüki sinna suunamiseks läheb palju rohkem aega kui seda harilikult arvatakse.

Neid mõtteid mõtleb suurtükiväelane jalgväe ja suurtükiväe koostöö küsimuse puhul.

Meie näeme, et siin on mõningaid lahkkelisid ja isegi sügavaid lahkkelisid

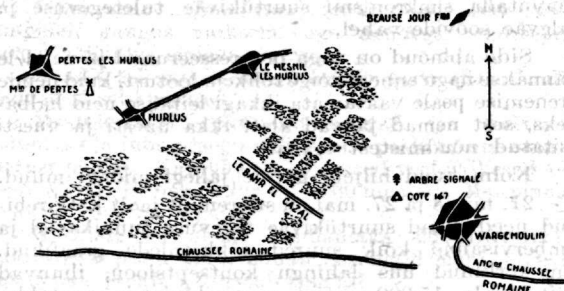
Lahingus sarnaseid lahkkelisid olla ei tohi, neid on tarvis kõrvaldada või vähemalt pehmendada. Kõige põhipanevamateks võimalusteks nende kõrvaldamiseks oleks intellektuaalne ja moraalne side jalgväe ja suurtükiväe vahel.

Mis tähendab intellektuaalne ja moraalne side?

Siin pean pikemalt sõna andma kolonel Allehaut'le, kes seda küsimust on püüdnud selgitada ja kes selleks leidnud nii selged sõnad ja ilusad laused.

„Nii pea kui sõnad — side suurtükiväe ja jalgväe vahel — öeldud, võib tähele panna, et mõttetahmata nende materjal abinõude juurde pöörduvad, milledega võiks seda sidet realiseerida. Õige, need abinõud on väga tähtsad, kuid ei tohi aga ainult nende peale mõelda. On veel midagi olemas, mis ehk tähtsamgi. See midagi on — intellektuaalne ja moraalne side jalgväe ja suurtükiväe vahel ja just selle poole tuleb esimeses järjekorras tähelepanu pöörata.

Üks näide ilmasõjast, võetud tuhandete teiste hulgast, lubab meile seda mõistet selgitada.

Septembrikuu viimastel päevadel 1914 a. läksid prantslaste enam-vähem stabiliseerunud liinid Champagne'i rindel umbes järgmiselt: Beausjour F-me, Le Mesnil, les Hurlus, Hurlus, M-in de Pertes ja edasi Bois Sabot suunas.

Esimestest liinidest umbes 2500—3000 meetri kaugusel asus prantslaste positsioonides üks vana Roomaaegne maantee.

Nagu see Champagne'is harilik, on ka siin raionis suur hulk väikesi metsasalgakesi, mis jagavad maastiku mitmeks osaks. Vargemoulin ja Hurlus vahel on

võrdlemisi lahtine org, kõrgustik 147 kõrval. Seda orgu nimetati pärastpoole Le Bahr la Gazal, sest see org on väga mudane.

26. sept. vara hommikul läksid mitmed Baieri diviisid Beause Jour F-me — Bois Sabot vahel — täiesti ootamata pealtingule, hävitades osa prantsuse jõude, võttes osa vangid ja sundides ülejäänuid kiirele taganemisele. Et sügavus puudus positsioonidel, jõudsid sakslased umbes kahe tunni pärast vasakus sektoris kuni Rooma maantee ja tsentris kuni kõrg. 147.

Seisukord oli prantslastele väga kriitiline.

Vargemoulin'is seisavad kaks pataljoni 20 J. R., missugused moodustavad 33. Diviisi reservi, mis seisab paremal pool rindel.

Nende pataljonidele antakse käsk vastupealtingule üldsuunas de Mesnil-les-Hurlus, Hurlus, üle minna.

Üks pataljon peab liikuma kõne all olnud orgu mööda Hurlus peale, kuna teine paremal pool läbi metsade de Mesnil-les-Hurlus peale liikuma peab.

Meie jälgime ainult selle pataljoni tegevust, kes kõrg. 147 orgu mööda, see on lahtises raionis, edasi liigub, sest meid huvitab just jalgväe ja suurtükiväe koostöö.

Parempoolsel pataljonil tuleb liikuda metsade sees ja siin muidugi mingisugust juttu koostöö kohta olla ei või, siin peab jalgvägi ise oma abinõudega püüdma edasi saada.

Nii siis näeme, kuidas vasak pataljon algab kell 6.30 oma liikumist.

Üks kerge patareid 18. S. R. on määratud selle pataljoni toetuseks. See on väikene jõud. Patareid peab tegutsema 500 meetri laiuses ribas. Kuid vaadake ligemalt seda tööd, mis tegid need 4 suurtükki.

Patareid ülem liigub ühes pataljoni ülemaga; samas on ka jalgväe rügemendi ülem.

Lubatagu siin esitada seda patareid ülemat. Alates esimestest sõjapäevadest on ta jalgväelaste hulgas palju kriitilisi tunde üle elanud; lahingus on ta enamasti alati olnud selle jalgväe osa kom. punktis, missugusega tema koos töötab. Liigub tihti jalgväelaste ridade vahel, kõneleb nendega, on nende seisukorras huvitatud, tema tunneb jalgväe ja jalgvägi tunneb teda. Ta on näinud jalgväe lahinguid, on osanud neid vaadelda ja ta on õppinud sellest. Tal on selge pilt Saksa jalgväe lahingtaktikast, tunneb ka Prantsuse jalgväelase psühholoogiat, tunneb tema tarveid ja nõudeid, teab et jalgväelase moraalne jõud on suur. Kuid ta teab ka, et viimase närvid tundelikud on ja tunneb, missugused faktorid neile just mõjuvad. Lühidalt — see patareid ülem teab, mis on jalgvägi, tunneb ta võimisi, soove, elu- ja võitlusviise... See patareid ülem on seotud oma jalgväe üksikute mõistmisega ja vastastikkuse armastusega.

Vahepeal on pataljon edasi läinud ja jõudnud kõrg. 147 raiooni. Siin satuvad piilurid sakslastega kokku, algab lahing.

Baierlased on võidujoovastuses. Prantsuse jalgväelased on näinud, kuidas paari tunni eest nende purustatud väeosade riismed paaniliselt taganesid ja loomulik, et sarnane pilt masendas lahingusse minejaid moraalselt õige tuntavalt.

Tugev sakslaste suurtükiväe tuli langeb pataljoni ridadele, paljud saksa kuulipildujad ragistavad ja niidavad.

Agas järsku langevad sakslaste liinidele kerge patareid järjekorrad. Sakslased on üllatatud ja on tähelepandav teatud segadus. Seda silmapilku kasutab prantsuse jalgvägi ja teeb hüppe edasi.

Osa baierlasi lööb taganema. Uued järjekorrad — natuke suurema sihtrauga kui esimesed, uus hüppe edasi, kus jalgvägi nagu krampplikult mürskudest kinni hoiaks. Ja nõnda edasi nii kaua kui sakslased

tagasi jooksma hakkavad maha jättes vange, haavataid ja surnuid. Nende püüe on ainult veel oma alpositsioonidesse tagasi jõuda.

Kelle arvele tuleb kirjutada võit?

Muidugi jalgväe ja suurtükiväe liidu arvele. Ei tohi unustada, et see lahingkäik on pärit septembris 1914, mil sõda kestis ainult teist kuud. Kas meie aga ei märka siin juba väiksel määral, veel algastmes, seda toetust, mis alles 1916 a. reglementaarseks sai ja mis tuntud tule rullina.

Tõesti, meie näeme siin koostöötamise meetodi, mis teostati olukorra sunnil iseenesest ja ilma välise mõjuga ühe pataljoni ja ühe patarei ülema poolt. Teostati aastaid enne seda, kui sama meetod kätte juhatati ja hääks kiideti kõrgemalt poolt.

Kuidas omale sarnast asja seletada?

Seletus on väga lihtne ja peitub täielikult kõigis selles, mida kehastas esitletud patarei ülem. Ta on alati ühes jalgväega olnud, ta on tundma õppinud lahingutes, missugust toetust on vaja jalgväele anda, et see oma raske, verise teekonna lõpul saavutaks võidu.

See suurtükiväelane on lahingväljal ka jalgväe õppuse läbi teinud ja selle omandanud.

Missugune järeldus tuleb siis meil nüüd teha sellest näitest?

Meie näeme siin käega katsutavalt selgelt koostöö tähtsust, kuid meie näeme ka iseäraliselt, et see koostöö jalgväelase ja suurtükiväelase vahel nõuab üksteise tundmist, usaldust, austust ja poolehoidu — see ongi just see vundament, see moraalne ja intellektuaalne side mõlema väeliigi vahel.

Selle vundamenti peal peame meie aga oma ehitust jätkama.

Sõja jooksul on kõik sõjategevuse elemendid arenenud ja mina tahaks nüüd ühes lühikeses ülevaates näidata seda teed, mida mööda on sammunud mõiste sidest jalgväe ja suurtükiväe vahel, nende kahe väeliigi koostöö mõttes.

Ennesõjaaegne koostöö doktriin oli lihtne: suurtükivägi ei valmista jalgväe rünnakut mitte ette, vaid toetab ainult jalgväge edasitungimisel, hävitades tema ees igasuguseid tõkkeid.

Nii palju ülesannetest: Side kohta teadsime järgmist — diviisi ülem peab andma juhtnõõrid ühistevõuaks. On tarvis, et jalgväe ja suurtükiväe juhid oma vahel tegevuse kohta kokku lepiks. Ülesande täitmise juures peab suurtükiväelane püüdma ühendust jalgväe juhiga alal hoida kas otsekohe silmaga, side agentide abil ehk mõnel juhul kokkuraägitud signaalide abil. See oli kõik, mis meie teadsime. Kuid juba esimesed lahingud näitavad, et siin asi kaugeltki korras ei ole — jalgvägi on üksi, suurtükivägi ei saa temale igasuguste püüete peale vaatamata küllalt abi anda. Ja meie näeme üleskerkima nõudmist, et suurtükivägi peab ligemale oma jalgväe juurde asuma. On ka tegelikult just selle tõttu, et patareid oma jalgväest 300 — 800 meetert kaugel olid, mõnikord väga häid resultate saadud. Kuid selle läbi juba probleem lahendatud on. Ei kaugeltki mitte. Seda on võimalik teha mõnesugustel soodsatel tingimistel. See on kena näide, mis siin ja seal vahvad mehed võivad teha — kuid üldjäreldusi siin teha ei saa. Peab ka tähendama, et jalgväge peab palju vähem huvitama suurtükide asupaik, kui küsimused, millal ja kuhu mürsud langevad.

Lahingkogemused näitavad, et sideküsimus ikka veel lahendamata. 1915 aastast mäletame neid lõpmataid käsked ja eeskirju, mis nõudsid, et suurtükiväelased läheks kaevikutesse. Tahetakse sideküsimust lahendada sellega, et paigutakse suurtükiväelane ja jalgväelane ühte.

Selle sammu paremused on muidugi selged. Kuid ka juba enne ametlikke käsked võis igapäev näha suurtükiväelasi jalgväe liinidel teateid kogumas. Jalg-

väelased olid õnnelikud nähes, et on ka teisi, kes püüavad neid aidata ja kes näevad nende raskusi ja viletsusi. Vähehaaval sobitatakse tutvust; kasvab vastastikune usaldus. Koostöö küsimus ei ole aga ka sellega veel lahendatud. Patarei ülem võib rahulikult ajal küll sealt patarei tuld juhtida, kuid kui tuletoorm lahti puhkeb — on esimene liin kas ühes suurtükiväelastega ehk ilma — teisest ilmast isoleeritud ja jälle ootab jalgväelane asjata oma suurtükiväe kiiret tuld sinna, kuhu seda praegusel silmapilgul jalgväelase seisukohalt kõige hädalisemalt vaja.

Patarei ülem saab uuesti luba valida omale enese äranägemise järele uue vaatepunkti. Vahekord jalgväega aga ei kannata selle all sugugi. Tutvus on loodud ja seda on kerge süvendada.

Sel ajal suureneb ja paraneb ka igasuguste tehniliste sideabinõude arv. Suurtükiväe arv kasvab, progresseeruvad laskemeetodid — mis kõik kokkuvõetult avaldab kõige suuremat mõju koostöö edule.

Varsti näeme, et jalgvägi enam ilma kolossaalse suurtükiväelise ettevalmistuseta üldse koha pealt ei liiguta ja siin on kõik tema liikumine „tunni plaani“ järele reguleeritud.

Tulekavad töötatakse välja täpsusega kuni 1 sekund, seatakse kokku pikad tõketele graafikad ja teoreetiliselt peaks kõik klappima.

Tegelikult aga näeme meie tihtilugu, et juba varsti peale seda kuulsat momenti „H“ — kogu see keeruline kellavärk sassi läheb; tulerull sammub oma teed ja jätab oma jalgväe maha või jääb tõketele kohapeal seisma ja ei lase oma jalgväge edasi liikuda, kuigi vaenlane teda kinni ei pea.

Peab otsekohe tähendama, et pilt ei ole mitte just lootustäratav. Side salgad püüavad raskust kergendada, katsudes teatada oma patareile õigel ajal tarvilisi andmeid.

Kuid „õigel ajal“ — see peaks peaaegu alati olema „silmapilkselt“ ja peale seda paneb jalgvägi iga päevaga suurtükiväele ikka suuremad ja suuremad nõudmised ette. Mis tähendab siin veel side jalgväe ja suurtükiväe vahel? Ei saa muud midagi teha, kui seatakse kokku suured kavad, kus kõik ettenähtud on, ja jalgväel ja suurtükiväel muud midagi teha ei ole, kui oma kellaal võrrelda ja ühte seada. See oli 1917. a.

Jõuab käte 1918. a. Side küsimus suurtükiväe ja jalgväe vahel on peaaegu mitte millegiks kokku kuivanud, kuid sellest hoolimata räägitakse sellest rohkem kui kunagi enne. Kõik jutt seisab selles, kuidas aga saavutada sünkronismi suurtükiväe tuletegevuse ja jalgväe soovide vahel.

Side abinõud on väga progresseerunud ja nendele pannakse nagu ennegi kõige rohkem lootust, kuid nende arenemise peale vaatamata ikkagi leitakse neid halba-deks, sest nemad jäävad alati ikka uuesti ja uuesti esitatud nõudmistest maha.

Kolm kuud hiljem näeme jällegi midagi muud.

21. märts ja 27. mai on suuremat jaolt katkirebinud need pikad suurtükiväe tegevuse tunnikavad ja ümbervisanud kõik suured tõketelede graafikud. On kerkinud uus lahingu kontseptsioon, ilmuvad näitelavale „15.000 saatjat miinipildujat ja suurtükki, missugused edasi liiguvad, jalgväge toetavad ja jalgväe enese tugev tuli. Sellega ühes sammub usk jalgväe enese jõusse. Suurtükiväelt ei nõuta enam, kui tema tegelikult anda võib. Suurtükivägi omalt poolt ei saa ka vanadest skeemidest kinni pidada ja otsib uusi teid, et oma jalgväge aidata; tulevad suuremad tulistamised vaenlase seljataguste vastu, uued viisid tulistamises ootamatult ilmuvate märkide vastu jne. ja, nagu öeldud, saatjad suurtükid.

Laialdane ja paenduv tule manööver saavutatakse otstarbekohase suurtükiväe jaotuse ja juhatuse organiseerimise teel.

Eelmise kokkuvõtteks olgu tähendatud, et kõik järjekorralised jõupingutused meie probleemi lahenduseks väärivad tõstist tähelepanu — mitte ükski nendest ei ole küllaldane — kõik on tarvilikud.

a) Esimene eeltingimus koostöö saavutamiseks on korraldused ülevalt, kus on ühine ülesanne kindlaks määratud ja abinõud selleks kombineeritud ja jaotatud.

b) Peale selle on aga tarvilik veel lahingu keerdkäigu ajal otsekohene side jalgväe ja vastava suurtükiväe juhtide vahel; ilma selleta on jalgväelane paraliseeritud ja suurtükiväele pime.

c) Hästi kokkuraäkides võivad aga see pime ja paraliseeritud isegi jooksta, kui igapäevs nendest täidab täpselt oma osa selles ühenduses. Seda võimaldavad side salgad ja abinõud.

d) Täpsed tulekavad ühes tunniplaanidega annavad head kaastööd ainult rünnaku algusel — edaspidi ei saa lootust enam selle peale panna, ja ühenduse probleem seisab täies ulatuses siin jällegi meie ees.

e) Aja kokkuhoidmise mõttes on lahingus väga tarvilik saatja suurtükk, kuid temal olgu eriti selleks konstrueeritud materjalosa.

Need oleks siis need järeldused sõja kogumustest. Praegu, seitse aastat peale ilmasõja lõppu — ei oska meie sellele mitte teab kui palju juurde lisada. On tehtud mõned edusammud sideabinõude, iseäranis raadio abinõude juures, on konstrueeritud võrdlemisi head saatjad suurtükid — kuid see on ka kõik. Et aga tõesti häid resultateid jalgväe ja suurtükiväe koostöös saavutada, peab praegusel ajal peaarõhku vastavate õppuste, ühiste õppuste peale maastikul panema. Selles seisab kõik see küsimus. — Siin meie õpime tarviliste teadete kogumist, nende kiiret tsirkulatsiooni ja tulega ärakasutamist, milles seisabki, nii ütelda, see koostöö jalgväe ja suurtükiväe vahel.

Siin kohal veel paar sõna neist tehnilistest side abinõudest, mis praegusel ajal peavad tähtsal määral jalgväe ja suurtükiväe koostöös kaasa aitama.

Telefon on kõikidele tuntud abinõu, kuid ettevaatus sunnib meid temaga arvestama lahingväljal ainult piiratud määral, igatahes mitte raioonides, kus tuli tugev on.

Lambid: Väga head lühikeste teadete edasiandmiseks, nõuavad aga suuremat meeskonda, ettevalmistuse tööd ja signaalpostide asetamist, mis raskesti lagedal või vaenlase poole langeval maastikul.

Raketid on hästi ja kaugele näha, kuid raskesti ja tülikad kaasas kanda, vihmasel ajal ei tööta alati. On võimalikud arusaamatused. Ka vaenlane võib segada.

Lipukesed: Omadused umbes samased kui lampidel, kaugus väiksem, aga nendega tegutsesjal parem võimalus ennast varjata.

Raadio telegraafi on võimalik tarvitada ainult kaugemal seljatagusesel.

Maatelegraafi aparaadid saavad iga aastaga paremaks ja juba praegu võib nende peale kaunis suurt lootust panna. Kahjuks on kaugused veel väikesed — 2—3 kilomeetrit ja baas suur 50—100 meetrit. Maapinna iseloom võib ka segada.

Käskjalg on üheks kindlamaks sidevahendiks, kuid võtab palju aega, nõuab paremaid mehi, ei tea kas kohale jõuab, kannatab tule all.

Koer jalgväe ja suurtükiväe vahel pea kunagi tarvitusel ei ole olnud.

Tuid võiks ehk midagi anda kui baas kuskile pataride ligidale ülesseatud. Nõuab aga aega.

Lennuk — ühenduses linadega, võib siin ehk palju kaasa aidata. Skeemil olen kõige lihtsamad signaalid näidanud.

Kuid kui hea see meetod ka ei näiks, on tal samuti omad raskused, esiteks juba punktide kindlaks määramisel. Siis raadio väljakutses, edasi läheb aega teadete edasiandmise juures, s.o. lennuk ei saa oma otsekohesest ülesannet täita jne.

Kõike kokkuvõttes, peame siis ikkagi tunnistama nagu juba algul tähendasin, et side ja ühes sellega jalgväe ja suurtükiväe koostöö ees seisame ikkagi veel kui lõpulikult lahendamatu probleemi ees.

II.

Nüüd, kus oleme meelde tuletanud need alused, millele baseerub jalgväe ja suurtükiväe koostöö, vaatame, kuidas neid aluseid just meie oludes võiks kasutada. Meie oludes — see tähendab meie jõudude, meie organisatsiooni, meie materjalosa ja meie maastiku juures.

Et meil võimalik oleks kõikide nende elementidega opereerida, nende mõju jalgväele ja suurtükiväele selgitada — võtame konkreetse näite, kus meie jalgväe rügement tegutseb ühes kahe kerge ja ühe raske suurtükiväe grupiga. Võtsin sarnase arvu suurtükiväe sellepärast, et loen seda maksimaalseks, mis võidakс diviisis oma jõududest kokku kombineerida.

Nüüd kujutagem teatud operatsiooni käiku. Selle tõttu, et meil ametlikku välimäärustikku ei ole, luban mina enesele võib olla, mõnes kohas mõned vabadused, iseäranis jalgväe asetamise suhtes, kuid see asjaolu ei ole siin domineeriv, sest meie tahame ainult jalgväe ja suurtükiväe vahelist sidet ja nende koostöö võimalusi jälgida.

Üldine olukord: kaart $\frac{1}{42.000}$ lehed nr. 87, 88, 89 ja skeem.

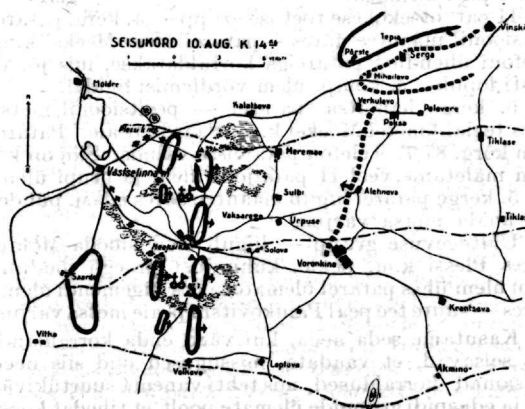
Sinise Diviisi (põhjapoolse) osad olid 10. augusti hommikul roheliste vägedega (lõunapoolse) kokkupõrganud joonel Mihailovo-Vinski-Tailovo-Petseri jne. missugusel liinil kella 11 ajal käis tugev lahing. Sinise diviisi ülem otsustab ühe jalgväe rügemendiga ja kolme suurtükiväe gruppidega anda rohelistele, sel ajal kui nad rindel kinni, tugeva löögi nende vasaku tiiva vastu, et roheliste seljatagusele välja jõuda ja neid hävitada. Selleks pannakse N rügement liikuma raskuspunktiga Meksi, Voronkina, Panikovitshi suunas. Käsuga välja jõuda liinile Vaine Miholniku, Krontsava, Riklose mets, Tiklose liinini. Pihku-Riia maantee peal tegutseb ratsaväe osa ühes soomusautodega, kellega ühendust pidada.

Eriline olukord.

Saadud ülesannete täitmiseks oli N rügemendi ülem pataljonidele määranud järgmised pealetungi ribad:

I pataljon (vasak). Plessi k. m. inkl. kõrg. 99,6 inkl. Meremäe inkl. kõrg. 80,5 inkl., Palo inkl. ja Tiklase inkl. Parempoolne piir — Meeksi k. m. inkl., Solova ekskl. Voronkina ekskl., Vasilto ekskl., Tiklase talu lõuna pool järve inkl.

II pataljon. Vasak piirjoon. Meeksi k. m. ekskl., Solova inkl., Voronkina inkl., Vasilto ekskl., Tiklase talu ekskl.

Paremp. piirjoon. kõrg. 97,4 inkl., Volkovo inkl., Laptova inkl., kõrg. 86,1 inkl., Akmino talu inkl.

III pataljon — liigub II pataljoni järele.

Suurtükivägi oli ära jaotatud kahte ossa.

Iga eellini pataljoni juurde oli määratud üks kerge grupp: otsekohe toetuse suurtükiväeks, kuna raske grupp jäi üldtegevuse suurtükiväena rügemendi ülema käsutusse. Et diviisi suurtükiväe ülemal enesel võimalik ei olnud suurtükiväe juhtimist oma kätte võtta, oli raske grupi ülem määratud üldsuurtükiväe juhiks käesolevas operatsioonis. Välja minnes rügemendi ülema ja vanema suurtükiväe juhi poolt tehtud korraldustest leiame meie rügemendi ühes suurtükiväega kell 14 väikesel peatusel, mis oli ette nähtud liginemise käsus.

Jalgvägi: I pataljon — kaks kompaniid esimese esheloni joonel, kõrg. 99,6, talud lõuna pool kõrgustikku, Meeksi talud, Meeksi karjamõis. I komp. ülem tee peal Kuksinova talu juures lõuna pool kõrg. 99,6. 2 komp. — teelahkmetel Meeksi k. m. Meremäe — Meeksi k. m. Kuksinova'sse. Teine eshelon — liinil $\frac{1}{2}$ kil. ida pool Plessi k. m. Kuksinovo metsa, Meeksi küla lääne poolsed talud. Kompanii ülemad oma kompanii raionis. Kuulipildujate kompaniist on iga esimese esheloni laskur komp. juurde tule jõu suurendamiseks antud üks rühm raskeid kuulipildujaid. Ülejäänud kuulipildujate komp. osa — tee peal Vastseliina posti jaamast — Meeksi k. m. on Kuksinova metsakese ääres.

Pataljoni ülem — sama tee peal $\frac{1}{2}$ klm ida poole, 4-da komp. ülema juures.

II pataljon — esimeses eshelonis kaks komp. — liinil Meeksi k. m. lõuna pool, raiutud metsa lank, Volkovo.

5. komp. ülem — tee peal Meeksi k. m. Moona peale, $\frac{3}{4}$ klm lõuna poole Meeksi k. m. 6. komp. p. ülem — raiutud metsalangi peal $\frac{1}{4}$ klm lõuna poole kõrg. 87,7.

Teine eshelon — kaks kompaniid, pataljoni vasaku tiiva taga, Meeksi klm. — üksik talu — Metsavahi raionis. Kompaniide ülemad oma komp. raionides. Kuulipildujad jagatud samuti kui I pataljonis, ülejäänud osa tee peal metsavahi juures. Pataljoni ülem kõrg. 87,7.

III pataljon — Saarde — kõrg. 97,4 liinil — rügemendi varus.

Suurtükivägi.

I pataljoni otsekohe toetuse grupp — 2 kerg. suurt. pat. postisoonil metsakese taga Plessi k. m. $\frac{1}{4}$ klm ida poole, patareid ülem vaatepunktis kõrg. 99,6 kõrval 1. komp. ülema ligiduses. On olemas telefoniühendus patareiga.

3. kerge haub. patareid — postisoonil — tee ääres Kuksinovo metsa taga. Patareid ülem — üksiku talu juures Meeksi külast põhja pool. 2. komp. ülem asub ligidal. Patareiga telefoniühendus.

1. kerg. patareid liikumas Vastseliina postijaama juures. P. ülem — $1\frac{1}{2}$ klm. ees luurel. Grupi ülem — ühes I pat. ülemaga.

II pat. otsekohe toetuse grupp — 4. kerg. patareid postisoonil maantee ääres — patareid ülem Meeksi k. m. Telefoni ühendust patareiga korraldatakse, mis jõuab varsti lõpule. 5. komp. ülem võrdlemisi ligidal.

6. kerge haubitza patareid — postisoonil metsa ääres teelahkmetel Meeksi k. m. Saarde peale. Patareid ülem kõrg. 87,7. Telefon patareisse valmis. Siin on ka, nagu mäletame, veel II pataljoni ülem ja grupi ülem.

5. kerge patareid liigub maantee ääres edasi, püüdes end hoida metsa varjus.

Üldtegevuse grupp — liigub teed mööda Möldre juures Plessi k. m. peale, kuhu just praegu jõudnud grupi ülem ühes patareid ülematega ees rügemendi ülema juures — suure tee peal Panikovitshi peale metsa varjus.

Kasutame seda aega, kui väed enda korraldamiseks seisavad, et vaadata, missugused olid siis need tähtsamad korraldused, mis tehti vanema suurtükiväe juhi ja edaspidi gruppide ülemate poolt, et tihedat koos-

tööd jalgväe ja suurtükiväe vahel tagada, ja mille tagajärjel leidsime suurtükiväe ültähendatud olukorras.

Rügemendi ülem, saades diviisi ülema käsu palub kohe enese juurde raske grupi ülemad, kes diviisi ülema poolt vanemaks suurtükiväe juhiks määratud, et temaga ühiselt tarvisminevaid korraldusi läbi kaaluda. Selle tagajärjel määrati kindlaks lähenemise lähtebaas, pataljoniide lahingribad, nende järjekorralised ribad, kus pataljonidel lähenemisel ennast korraldada, mõõdamise aeg ja suurtükiväe jõudude jaotus.

On päris õige, et rügemendi ülem otsekohe van. suurtükiväelase nõupidamisele kutsus, sest koostööd peab ülevalt algama: lahingriba laiusest oleneb, kui palju sinna otsekohe toetuse suurtükiväge määrata; peatusjooned olgu nii valitud, et nende taga soodsaid positsioone leiduks; liikumise aeg oleneb suurtükiväe liikuvusest, iseäranis valmisolekust jne.

Vahepeal kutsuti välja pataljoniide, gruppide, kompaniide ja patareid ülemad. Kui vanem suurtükiväe juht rügemendi ülemaga kõik kokkurääkinud olid — kutsus ta enese juurde grupi ülemad, et neile juhtnõude anda.

Tutvustades neid olukorraga rindel teatab nendele üldülesandest, mis rügement saanud, ja määrab nende spetsiaal ülesanded ära — I. kerge grupp — otsekohe toetuse suurtükiväeks I patalj. juurde, II kerge grupp II pataljoni otsekohe toetuse suurtükiväeks. Raske grupp tema enese juhatuse all, üldtegevuse suurtükiväeks. Et jalgväe liginemist kindlamini toetada, algada liikumist eshelonieritult joneest Möldre-Saarde, mis ka rügemendil liginemise lähtebaasiks on, kusjuures seda niiviisi korraldada, et alates joneest Plessi karja mõis — Metsavahi — alati oleks kaks patareid tulevalmis. Järjekorralised peatuse joneed on rügemendi ülema poolt järgmiselt kindlaks määratud: esimene hüpe kuni kõrg. 99,6, Meeksi k. m. Volkovo, läbi minnes kell 14, teine hüpe — Meremäe, Urguse, Laptova, läbi minna kella 15 ajal; kolmas hüpe — kõrg. 80,6, Alehnova, Voronkina, kõrg. 86,1 — sinna välja jõudes — peatus kuni uue korralduseni, sest rügemendi ülem on arvamisel, et selles raionis tuleb kuskil arvestada vaenlase tõsisema vastupanekuga. Grupi ülematel pataljoni ülematega ligemalt liikumise kohta kokku leppida ja patareid ülematele tarvilised instruksioonid anda. Iseäranis tähelepanu juhib vanem suurtükiväe juht Vastseliina mõisa ülekäigu koha peale: on kaunis suur sild, edasi tee läheb defileed mööda, mõis iseenesest ja peale seda suur teedesõlm tõmbab tähelepanu: seda võidakse iga silmapilk takistuste alla võtta. Sellepärast on tarvis Piusa jõest ülemineku võimalusi II kerge grupiga iseäranis tõsiselt kaaluda. Raske grupp saadetakse Möldre juurest üle, kust peab üle Plessi k. m. postijaama läbi Kuksinovo metsa Meeksi peale jõudma. Ise liigub rügemendi ülemaga üle Möldre, Vastseliina mõisa, suurt teed mööda Panikovitshi suunas. Iga järjekorralise peatuse puhul saata teateid, kuidas sünnib liikumine, missugune on kontakt patareid ülemate ja esimese esheloni kompaniide vahel ja ka grupi ülemate ja pataljoni ülemaga, samuti teistest tähtsamatest nähtustest. Teated saata tsikliga. Tõsisema lahingu algusega grupi ülematel kohe siduda ennast telefoniga, rüg. side telje abil temaga, telg liigub mööda suurt maanteed. Grupi ülemad peavad kohe teatama, missugust teed mööda nemad kavatsevad liikuda, et võimalik oleks nendele teateid saata. Viimaks veel instruksioon laskemõõnaga varustamise kohta, ja grupi ülemad on vabad, et asuda kohe oma korraldustele.

Kergete gruppide ülemad kutsuvad oma patareid ülemad kokku, informeerivad neid saadud teadetega ja otsivad, et aega hoida, ühes patareid ülematega, oma pataljoniide ülemad kätte, et kompaniide ülematega kokku saada.

I pataljoni ülem lubab temale määratud lahing-riibas liikuda, pidades kaks kompaniid esimeses esehelonis, kuna kaks ülejäänud laskurkompaniid liiguvad umbes $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ kilom. kaugusel esimeste varus. Piirjooneks mõlemate esijooone kompaniide vahel määrab ta — Vastseliina mõisa, postijaama, Sulbi, Alehnova. Kuigi kuulipildujate komp. iga esijooone komp. antakse üks raske kuulipilduja rühm, kuna ülejäänud osa vana kompaniide kõrgusel üle Vastseliina mõisa, posti jaama, läbi Kuksinovo metsa teed, Pelsi, Sulbi, Alehnova peale liikuma peab. Sama teed mööda kavatseb ka pataljoni ülem ise liikuda ja temaga ühes muidugi grupi ülem. Sellest otsusest teatatakse kohe ka patarei ülematele, kes asuvad siin kõrval. Et rügemendi tegevuse raskuspunkt on suunitud Panikovitshi tee suunas nii pataljoni, kui ka grupi üle arvamisel, et grupil tuleb niiviisi liikuda, et tarbekorral võimalikult kerge oleks kiirelt kahe patarei tuld pataljoni parema tiiva ette koondata, kuna kolmas patarei tegutseks siis vasakul. Nende kahe patarei vahel on soovitatav ka kerge haubitsa patarei, kellele alati hea mõju. Nüüd on siis pataljoni ülema soov teada ja grupi ülem teeb oma patarei ülematele liikumise ja side kohta järgmised korraldused.

Niipea kui pataljon, kellega grupp ühes liigub, Möldre raiooni välja jõudnud on, asub I kerge suurtüki patarei kohe positsioonile — rindega ida poole. Patarei ülemal laskeandmed kaardi järele valmistada 1) metsa ääre peale põhja pool kõrg. 89,6; 2) kõrg. 99,6, teede risti peale Kuksinovo külas, teede risti peale Meeksi külas ja Meeksi k.m. peale. Omale vaatepunkt valida, nii et tähendatud raioon alalise vaatluse all oleks. 2. kerge suurtüki patarei ja 3. kerge haubitsa patareil liikuda — siis kui pataljon kell 13 liginemise lähtebaasist liikumist algab, 3. laskurkomp. taga ülemines, üle Piusa jõe Möldre juures Plessi k.m. peale, kerge haubitsa patarei ees, et positsioonidele asuda. umbes kell 13.45 — 2. kerge suurtüki patarei Plessi k.m. ees ja 3. kerge haub. patarei — Kusinovo metsa ääres. Patarei ülemad peavad püüdma kontakti alal hoida — 2. kerge suurt. patarei Plessi k.m. ees ja 3. kerge haub. patarei — Kuksinovo metsa ääres. Patarei ülemad peavad püüdma kontakti alal hoida — 2. kerge patarei ülem I. komp. ülemaga — 3. k. haub. patarei 2. komp. ülemaga, seda oma vahel läbi rääkides ja tarvilised abinõud käsile võttes. Tähendatud kompaniide peale-tungi ribad on ka nende patareide tegevuse sektorid.

Edaspidised positsioonid järgmistes raioonides:

1 kerge suurt. patareil lahkuda kell 13.45 Möldre positsioonilt ja kell 14.30 jõuda postisoonile Pelsi metsa äärde koord. x=*)

y=

Patarei ülemal kontakti pidada 2. komp. ülemaga. 2 k. haub. patarei lahkub oma positsioonilt kell 14.30, et kell 15 olla postisoonil Pelsi metsa põhja poolsel äärel, koord. x=

y=

3. kerge haub. patarei lahkub oma postisoonilt kell 15, et kell 15.30 olla postisoonil Vaksare küla taga. Edaspidised positsioonide raioonid määratakse kindlaks ja annan pat. ülematele teada kell 14.30.

Patareidel positsioonide vahetusel liikuda järgmisi teid mööda: 1. kerge suurt. patarei Möldre — Plessi j.m. Kuksinovo Vaksare peale. 2. kerge suurt. patarei — Kuksinovo, Pelsi peale; 3. suurt. haub. patarei Kuksinovo metsa tee läbi Meeksi küla, Pelsi mets, Vaksare peale.

Igast patareist üks ratsa käskjalg, kellele patarei marshrut täpselt ärasetatud, saata grupi ülema käsutusse. Peale selle annab veel grupi ülem igasuguseid majanduse alale kuuluvaid korraldusi laskemoonaga varustamise ja muu kohta. Need korraldused tehakse muidugi ka II-ses grupis.

*) Peaks antud olema koordinaadid — kuid neid kahjuks ei ole.

Raskes grupis antakse patarei ülematele teada informatsiooni otstarbeks, missugused ülesanded kerg. gruppidele määratud, samuti jalgväe tegevuse kava ja peale selle korraldus, et nendel tuleb minimaalse luure meeskonnaga liikuda suurt. van. juhiga, kuna patareid abide juhatusel I pat. taga üle Möldre, Plessi k.m. postijaama, läbi Kuksinovo metsa, Meeksi k.m. peale liikuma peavad, kus antakse edaspidi korraldusi.

Kuidas siis nüüd patarei ülemad saadud ülesanded kavatsevad teostada Jälgime selleks detailselt I grupi patarei ülemate edaspidist tegevust.

Esimeses järjekorras peavad patarei ülemad ühes vastavate kompaniide ülematega kindlale otsusele jõudma, kuidas alal hoida neil liikumise ajal omavahe-line kontakt, nagu see kästus, silmaspidades, et patarei edasilikumise tee juba kindlaks määratud.

Kõige parem oleks, kui patarei ülemad liiguksid vastavate kompaniide ülematega alati ühes, kuid see on võimata läbiviia, sest patareid peavad positsioonidel olema ja teatud järjekorras neid vahetama. Positsioonide raioonid on küll kindlaks määratud, kuid igas raioonis on ikkagi tarvis täpselt positsioon välja valida ja seda maastikul ära tähendada. Iga patarei ülem tahab seda muidugi võimalikult ise teha, tähendab temal on teatud ülesand täita, mis teda tee peal kinni peavad, kuna sel ajal aga kompanii edasi liigub. Peale selle on patarei ülem väga huvitatud oma võimalikust vaatepunktist, mis võib viia ta hoopis kõrvale kompanii ülema liikumise teest. Ja lõpuks on patarei ülemaga ühes salkkond ratsanikke. Neil põhjustel ei ole patarei ülemal isiklikult võimalik alati kompanii ülemaga ühes liikuda ja ta peab sinna oma asemiku määrama.

Meie näeme, et kerge suurt. pat. nr. 1 ja kerge haub. patarei nr. 3 ülemad määravad 2. komp. ülema juurde ltn. A ja B, iga ühe juure igast patareist kaks ratsa käskjalga ja kaks ratsa telefonisti, kellele kaasa võtta üks aparaat ja kaks klm kaablit. Kõik telefonistid ja käskjalad oskavad ka lippudega signaliseerida ja lipud on neil ka kaasas.

Samuti määrab ka 2. kerge suurt. patarei ülem I. kompanii ülema juure ühe ohvitseri ja neli ratsanikku samasuguste abinõudega.

Määratud ohvitserid teavad täpselt seda teed, mis määratud patareidele edasi liikumiseks. Veel annavad patareide ülemad neile järgmised instruksioonid:

Patarei nr. 1 ülem ltn. A-le:

Patarei asub Möldre juures positsioonile ja mina valmistan laskeandmed kaardi järele punktidele, mis grupi ülem kindlaks määranud ja mille nimekirja Teil olemas on. Esialgul olen siin veski katusel, kust näen maastiku selgelt kuni kõrg. 88,4. Kuksinovo metsa jooneni ja võin ka meie jalgväe liikumist jälgida. Niipea kui jalgvägi lähtebaasist liikuma hakkab, saadan kohe I. kompanii järele vanema vaatleja, kes mulle telefoni ühenduse edasi Plessi k.m. viib, kus mu vaatepunkti kuskil hoone katusel sisse seab, kuhu mina, kui see valmis, kohe sõidan. Sealt loodan jalgväe edasilikumist jälgida kuni kõrg. 99,6 — Meeksi k.m. jooneni — tähendab, võin neid tarbekorral tulega toetada, kui mingisugune takistus peaks ette tulema. Kell 13.45 asun edasi liikumisele ise luure meeskonnaga ja ratsa telefonistidega ees, meie positsiooni raiooni, kuna patarei vahelduva allüüriuga mulle järgneb; vaatepunkti kavatseten leida Pelsi metsa ida serval. Teie informeerite sellest täielikult kompanii ülemaid. Kui peaks juhtuma kokkupõrge tõsisema jõududega — siis loote ühenduse minuga kui võimalik kohe telefoni abil, et mulle kompanii nõudmistest teatada. Kui telefoni otse kompanii ülema juurest vedada ei saa, asetate Teie telefoni aparaadid mõnisada meetrit kaugemale tahapoole ja organiseerite signaalsiooni kuni aparaadini. Hobused saadate siis ühe käskjalaga patareisse, teatades temaga täpselt: 1) kus Teie kompanii ülemaga asute, 2) mis Teile tarvis saata, et ühendus meie vahel korralikult töötaks.

3) missugused takistused kompanii ees on ja 4) mis kompanii kavatab edaspidi teha.

Sarnase sisuga instruksioonid annavad ka teised patarei ülemad oma side ohvitseridele. Need koguvad omad mehed kokku ja ilmuvad vastavate kompanii ülemate juurde. Nii siis kell 14 leiame meie väeosad ülaltähendatud seisukorras, kust algab kohe edasi-liikumine.

Mõni minut peale kella 14 hakkavad väeosad edasi liikuma.

Et jälgida jalgväe edasiliikumist, läheme 3. kerge haub. patarei vaatepunkti, mis asub üksiku talu katusel, Meeksi küla põhjapoolsel äärel. Siin näeme meie järgmist panorama: vasakut kätt põhja ja põhja-ida poole kaunis suure Pelsi metsa lõunapoolne äär, mis edaspidise vaate kinni katab. Meie näeme, kuidas 1 komp. lahinggruppid metsa äärt mööda edasi liiguvad ja osalt metsa kaovad. Otsekohe meie ees — ida suunas paistab esiplaanil Vaksare küla ühes metsakesega, natuke kaugemal vasakul Pelsi küla, paremal Urpuse, mille Vaksare küla osalt kinni katab. Lõuna-idadepool paistavad Solova küla talud. Voronkina küla näha ei ole, seda varjab mets, mis Urpuse ja Solova külade vahel. Veel paremale vaadates näeme selgelt suurt maanteed, mille peal telefoni postid kaunis kaugele näha on, üsna lõunas valendab Meeksi k.m. Kaugemale idasse vaadates näeme pöösastikku, mille tagant tõusevad künkad, millele hulgast paistab üks kaunis kõrge silma. Kaarti jälgides näeme, et see peab vist olema kõrg. 89,8; Varesti ega ka Vasilte külasid ei ole näha.

II kompaniil tuleb liikuda täiesti lahtisel maastikul, umbes 800 meetrit enne kui ta jõuab Vaksare metsakese varju võib karta, et see ilma vahejuhtumisteta ei lõpe, sest tuleb arvata, et vaenlasel, kes igatahes enam mitte liig kaugel ei või olla, organiseeritud on tarviline vaatlus.

Ilm on täiesti selge, kuid puhub kaunis tugev sügisene idatuul. Kompanii liikumist jälgides, näeme, kuidas patarei sideohvitser ühes kahe mehega kompanii ülema kõrval jala edasi sammub, hobused tuuakse umbes 150—200 meetrit tema järele, püüdes neid edasi viia üksikute talu hoonete varjus.

Patarei ülem lamab katuse harja taga korstna ligidalt, ta on vindiga oma Zeissi toru redeli külge kinnitanud, mille läbi panorama jälgib. Säälsamas lamab binokliga üks vaatleja, kellele korraldus on tehtud püüda jälgida side ohvitseri liikumist.

Järsku on kuulda terav vingumine ja õhus peaaegu samal silmapilgul lõhkeb shrapnell. Kohe ka teine, natuke maad kompanii vasaku tiiva taga.

Vaenlane on märganud liikumist. Vaadeldes kaardit, võib ütelda, et tulistamine sünnib kuskilt Alehnova küla suunast, kuid näha ei ole midagi.

Kompanii celosad on juba metsa salkadeni jõudnud, kui korraga sealt kuuluvad ka püssi paugud ja automaat tuli. See näitab, et ka vaenlase celosadega kokku on põrgatud.

Kõige tõenäolisem on, et vaenlane Vaksare külast tulistab.

Patarei ülem otsustab sinna tule avada. Andmed kaardi järele on sinna juba valmis. Võrdlemisi tugevat tuult otse vastu arvesse võttes, teeb patarei ülem veel ühe väikese paranduse ja — komando. Ei kulu poolt minutitki, kui kostab telefonistide hüüd: „tuli oli“ ja kohe selle järele vihisevad mürsud üle. Varsti tõusevad Vaksare küla tagant kaks musta suitsu-sammast ülesse ja kostavad tugevad raksatused. Tagalange. Uus komando ja tuli. Suits näib tõusvat hoonete vahelt, kuid täpselt on raske öelda, sest metsakene küla ees segab siiski täpset vaatlemist. Patarei ülem otsustab sihtrauda veel $\frac{1}{2}$ kahvli võrra vähendada, et vaadata, mis saab ja siis sinna tulistada. Suun näib õige.

Sel ajal on püssi tuli seal raionis kaunis tugevaks muutunud, automaat tuli samuti. Ka vasakul pool on tulistamist kuulda, see on 2. kerge suurt. patarei.

Sel ajal, kui patarei ülem ühe rühma järjekorda vaatleb, näeb tema vaatleja binoklist selgesti Vaksare metsa ääres valge ja punase lipukeste vehklemist. Väljakutse. Kohe seisab üks maakuulaja lippudega maja ees ja vastab. Tagalange — 50, vasakule — 0-20. Nii tähendab, on langenud järjekord märgi suhtes. Tarvilised parandused ja patareiga tuld. Vasakule 0-10. Patarei annab jälle järjekorra. Edasi on näha komando „Tuld“ — „tuld“. Patarei annab kolm järjekorda. On kohe kuulda, et tuli väiksemaks jääb. Üks jagu, mis just siinpool metsa ees lamas, liigub edasi. Siis on veel näha signaal „seis!“ Tähendab, vaenlane taganeb ja Vaksare on võetud.

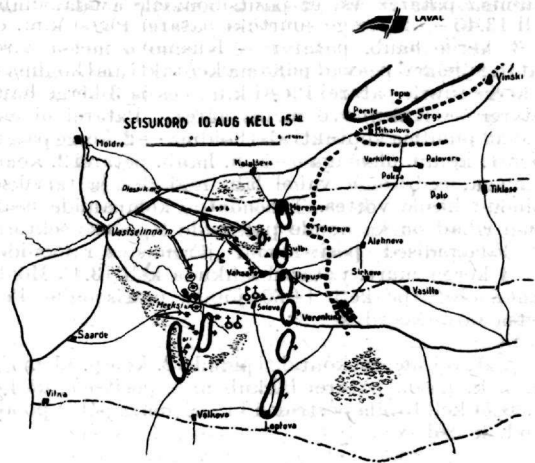
Veel on üksikud paugud siin ja seal kuulda.

Patarei ülem otsustab oma vaatepunkti Vaksare edasi viia ja käsib selleks kahel ratsa telefonistil kaabeli tõmmata kiires tempos kuni Vaksare metsani. Kui telefonist sinna jõudnud, aparaadi sisse lüüdnud ja kontroleerinud, kas töötab, siis sellest teatada ja siis läheb tema ka otse üle välja galoppi sinna; kuhu edaspidi minna — seda näeb veel. Siia jääb telefoni kontroll punkt.

Vahepeal oli üks ratsa käskjalg ka grupi ülema juurde saadetud lühikese informatsiooniga. Selle tõttu, et grupi ülema liikumise tee teada oli, võis seda kergesti teostada, liiategi, et grupi ülem oli siin digidal. Sarnaselt arenes tegevus vähem ehk rohkem igas pataljonis ribas. Sel ajal, kui haubitsa patarei omatulistamise lõpetas, sai tulevalmis 1. kerge suurt. patarei, mille ülem oli vaatepunktis Pelsi metsa nurgas.

Kell 15.30 on vaenlase vastupanek juba nii tugevaks saanud, et enam edasi ei saa. On tarvis seda vastupanekut murda. Väeosad on sel ajal järgmises seisukorras.

Jalvägi:

I pataljoni-raionis: 3. kompanii, mis hiljuti tule liini sisse viidud 150—200 meetrit Meremäe küla ees.

1. kompanii debusheerib Sulbi ja Pelsi küla-dest.

2. kompanii umbes 100 meetrit Urpuse küla ees ja selle metsa ida serval.

4. kompanii varus Pelsi metsa ida serval. Siin ka pataljoni kuulipildujad.

II pataljon.

5. kompanii üksikute talude kõrgusel Voronkina küla ees, on kannatanud tuntavalt kaotuste all.

7. kompanii — metsakese sees lõuna pool 5. kompaniid.

6. kompanii — Moona küla talude kõrgusel.

8. kompanii — varus lõuna pool suurt maanteed, metsas ühes patarei kuulipildujatega.

III pataljon rügemendi varu — Meeksi karjamõisa ja lõuna pool.

Suurtükivägi:

I pataljoni otsekohese toetuse grupp.

2. kerge suurtükiväe patareid positsioonil Pelsi metsa põhjapoolse otsa taga. Patareid ülem vaatepunktis — sama metsa ida serval puu otsas, kust kaunis hea vaade vaenlase raiooni peale. 1. ja 3. kompanii on võrdlemisi hästi näha. Patareid ülem on grupi ülema käsul viinud oma side salga 3. kompanii juurde. Tema asub praegu juba kompanii ülema juures Meremäe külast mõnikümmend meetrit lõuna poole. Patareid tulistab Tetereva külast põhja pool olevat metsa serva, kust kostab kaunis tugev automaat-tuli.

1. kerge suurt. patareid endisel positsioonil. Patareid ülem endises vaatepunktis, kuid on juba korralduse teinud liini edasi viimiseks Pelsi külast natuke põhja poole, kus mõned kivi hunnikud näha. Kui telefoni ühendus valmis, kavatakse kohe sinna üle minna.

Patareid side salk 1. kompanii ülema juures kuskil Sulbi külas või natuke eespool, näha neid ei ole.

3. kerge haub. patareid positsioonil Vaksare küla taga. Patareid ülem ligilädi ühe hoone katusel, kuid liin on ka ettepoole välja saadetud, käsuga välja jõuda Solova vahelise metsa ida serva, kuhu patareid ülem kavatakse edasi minna, kui vähegi võimalust.

Side salk 2. kompanii juures. Praegusel silmapilgul teda näha ei ole. Grupi ülem ühes pataljoni ülema ja kõrgeastikuga, mis Pelsi külas umbes 500 meetrit lääne poole, kus üldjoontes kaunis hea ringvaade.

Et pataljon raskelt edasi saab, on pataljoni ülem sellest ette kannud rügemendi ülema, paludes uusi juhtnõure ja tugevat suurtükiväe toetust. Patareid on telefoni side sisseseadmisel grupi ülema, mis varsti lõppemas.

II pataljoni otsekohene toetuse grupp.

4. ja 5. kerge suurt. patareid positsioonidel lõuna pool suurt maanteed, tulistades üks üle teise. Mõlemad patareid ülemad suure metsa ida serval. Side salgad vastavalt 5. ja 7. komp. juures, kus juures vaatepunktis 4. patareid ülem näeb oma side salka ühe Voronkina eelse talu kõrval.

5-da patareid side salga ülem on otsustanud püüda ennast pataljoni ülema telefoniga siduda, sest arvatavasti esialgul kompanii metsast välja ei saa ja siin võib side väga tarvilik olla. On võimalik liini varjates tõmmata ja sellega ollakse praegu ametis.

6. kerge haub. patareid asub postisoonil umbes 750 meetrit kõrg. 87,7 ida poole. Patareid ülema vaatepunkt — üksiku talu katusel. Sidesalk kompanii juures Moona külas, ühenduses patareid ülema signaalsatsiooni abil. Ringvaade isearanis vaenlase raioonis halb, sest ees on näha ainult suure metsa äär, kust kostab vaenlase nõrk tuli.

Grupi ülem ühes pataljoni ülema üksikute talude juures. Ta on patareididele käsu saatnud, end sinna telefoniga ühendada.

Üldtegevuse suurtükivägi on käsu saanud positsioonile asuda Meeksi k.m. raiooni, nii et tulistada saaks Voronkina küla ja metsa selle taga, Sirkova küla, metsakesest ja selle ees ja kõrval olevaid talusid: Kiirova m., Vasilte küla ja kõrg. 89,8. Tuleavamiseks valmis olla kell 16.30. Side viia vanem grupi ülema komando punkti suurele maanteele, kust tee keerab Solova peale.

Ühtlasi on ka teistele grupi ülemaatele käsk saadetud ennast sinna telefoniga ühendada. Raadio seatakse üles — kilomeeter lääne poole suure tee ääres. 42“ patareid on käsk ennast sinna siduda. Seob ennast ka grupi ülema K. P. Rügemendi ülema on ka pataljoni ülema korralduse teinud, ennast temaga telefoni teel ühendada asub ühes van. grupi ülema. Viimane on käsu andnud patareid ülemaatele selgusele jõuda, kus asuvad vaenlase tule pesad, et võimalik oleks tarvilist tule plaani kokkuseada.

Kell hakkab 16 saama. Vaenlase tule tegevus on kaunis elav. Vähemalt 5—6 patareid tulistavad, kusjuures nende suurem osa on suunitud Urpuse-Solova ja Voronkina eelsesel raiooni. Arvatavasti selle tõttu, et sinna vaatlus lageda välja tõttu hõlbus.

Vaenlase jälgiväe liin on kujunenud järgmiseks:

Põhja pool Tetereva küla olev metsa serv, Tehvra küla, Alehnova ees olevad kõrgustikud, üksikud talud, Sirkova eel olev metsatükk, Voronkina küla, seal edasi kraavi mööda, mis tee ääres Voronkinost Moona küla poole. Soo serva mööda, imelikul kombel jättes soo enese seljataha. Tuleb arvata, et siin on nõrgemad jõud rohkearvuliste automaat relvadega, kuna pea-vastupaneku liini või varu selles raioonis tuleb otsida Kirova-Uikosmäe joonelt. Õhus tiirlevad kaks vaenlase lennukit, umbes 2000—2500 meetri kõrgusel, nähtavasti ülesandega selgitada jõudude suurust, sest nad keerlevad koha peal ja lendavad rinnet mööda. Umbes Lep-tova raioonis näeme õhupalli.

Sel ajal kui tõmmatakse tarvilisi telefoni liine, seavad rügemendi ülem ühes vanema grupi ülema edaspidise tegevuse kava kokku.

Rügemendi ülema idee on järgmine:

I patal. 1. ja 2. kompanii vallutavad üksikud talud põhja pool Sirkova metsakesest, selle metsakese ja Sirkova küla.

4. kompanii, mis tõmmatakse 2. kompanii taha, asub metsakesest ja kõrval olevast põsastikust tegutsema Voronkina küla põhja poolse osa vastu, vallutab selle ääre, aidates II patal. 5. kompanii edasi liikuda; sel ajal tungib ka II pat. 5. kompanii Voronkina peale, vallutab selle ja edasi metsa, liikudes edasi Kiirova m. poole, peatub metsa serval.

I pat. 2. kompanii tungib edasi kõrg. 89,8 suunas, mille vallutab. 1. kompanii vallutab Alehnova kuna 3. komp. Tetereva küla põhja poolt haarab, puhastades ka metsa, mis asub põhja pool.

II pat. 7. komp. liigub lõuna poolt maanteed edasi, varu kompanii tema järel, kuna 6. kompanii peab kõrg. 86,1 raiooni välja jõudma. See oleks esimene hüpe.

Selle läbiviimiseks esitab van. suurt. juht järgmise suurtükiväe tegevuse kava:

Silmaspidades, et rügemendi ülema Alehnova, Sirkova, Voronkina raioonile kõige suurema tähtsuse annab, on tarvis sinna raiooni koondada tule mass.

Selleks võib kasutada 1. k. s. ja 1. k. h. patareid I pat. otsekohese toetuse grupist. 2. k. s. patareid II pat. otsekohese toetuse grupist ja kõik üldtegevuse suurtükivägi — 3 rask. patareid.

Kokkuvõttena ilmub käsukiri, mille tähtsamad §§ järgmised:

§ Väljavõte käsukirjast.

I pat. otsekohene toetuse grupp.	Pat. Nr. 2.	Pat. Nr. 1.	Pat. Nr. 3.	Laskemoona sort.
Kella aeg.				
T — tund kuni T	Tetereva raiooni punktid grupi ülema juhatusel ja pat. ülema nõudmise järele.	—	—	Granaatidega mitte kiirem kui 2 p. m. s. p.
T — 1 tund kuni T — 40 min. (20')	—	Üksikud talud ja kõrg. nende vahel.	Sama kohta.	Kombineeritud tuli 1½ — 2 p. m. s. p.
T — 40' kuni T — 20 min.	—	Pöösastik põhja pool üksik. talusid.	Sirkovo ees olev metsake.	Kombineeritud tuli 1 pomm m. s. peale.
T — 20' kuni kell T	—	Üksikud talud ja kõrg. nende vahel.	„	Kombineeritud 3 pauku m. s. peale.
T kuni T+15'	—	Alehnova.	Sirkova.	„

Edasi pataljoni ja kompanii ülemate nõudmiste järele:

II pat. otsekohese toetuse grupp.	Pat. Nr. 4.	Pat. Nr. 5.	Pat. Nr. 6.	Laskemoon.
Kella aeg.				
T — 1 tund kuni T	—	—	Gr. ülema juhatusel ja pat. ülema nõudm. järele.	Granaadid 1 p. m. s. p.
T — 1 tund kuni T — 40'	Voronkina põhja-poolne ots ja kõrg. sealt põhja poole.	Metsa sees 7 komp. ees.	—	Kombineeritud tuli 1—1½ pauku m. s. p.
T — 40' kuni T — 20'	Voronkina lõuna-poolne osa.	„	—	„
T — 20' kuni T	Voronkina põhja-poolne osa.	Sama raioon.	—	Kombineeritud tuli 3 p. min. s. p.
T kuni T+15'	Mets Voronkina taga ida pool teed.	Viina Vabrik.	—	„

Edasi pataljoni ja kompanii ülemate nõudmiste järele:

Üldtegevuse suurtükivägi.	Pat. Nr. 1.	Pat. Nr. 2.	Pat. Nr. 3.	Laskemoon.
Kella aeg.				
T — 1 tund T — 30'	Alehnova ja kõrg. selle ees.	Sirkova.	Kõrg. 89,8.	Granaat. 1. p. m. s. p.
T — 30' kuni T — 15'	Sama.	Mets Voronkina taga kuni teeni, Voronkina küla.	Kirovo mõis.	„
T — 15' kuni T	Kõrgustik Alehnova ja Sirkova vahel teed mööda.	Mets Voronkina küla taga, ida pool teed.	Sama märk.	„
T kuni T 15'	Kõrg. 89,8.	—	Krontsova.	„

Edasi van. suurtükiväe juhi korralduste järele.

§

Patareidel silmas pidada tarvidust kohe peale kella T oma vaatepunktide edasiviia, nii et neil võimalik oleks edasi toetada.

Saatjad suurtükid määrata I grupi 1. patareist üks suurtükk 1. komp. ülema käsutusse. II grupi 3. patareist üks suur. 7. komp. ülema käsutusse. Alluvus algab kell T. Liikumise kohta omavahel kokkuraakida.

§§

I pat. otsekohese toetuse grupp: 2 pat. 3. komp.
1. pat. 1. komp.
3. pat. 2. komp.

Laskemoona kohta. Positsioonide vahetamise kohta jne.

Nende tule kavadega oleks siis tuli tarviliste raioonide peale garanteeritud, kuid sellest on veel vähe — on tarvis, et tuli nendes raioonides annaks ka maksimumaalseid tagajärgi. Selleks on tarvis, et otsekohe toetuse grupi ülemad ühes pataljoni ülemaga iga kompanii ülema soove järele päriks, et iga patarei temale määratud raioonis, mis umbes 300—400 meetert lai, just pearõhku nende punktide peale paneks, mis kompanii ülema arvamise järele tähtsaks.

Läheme jällegi pat. otsekohe toetuse grupi 1. pat. ülema juurde, et tema tegevust ligemalt pealt vaadata.

Nagu mäletame, asub tema Pelsi metsa ääres vaatepunktis, kusjuures on juba eeltööd selleks teinud, et vaatepunkti tarvilisel silmapilgul edasi Pelsi küla kõrvale viia.

Kell 16.30 saab tema grupi ülematelt teada patarei tule kava eelolevaks rünnakuks ja et temal saatja suurtükk 1. komp. määrata tuleb. Siin on tarvis täpselt kompanii ülemaga kokkuraakida, sellepärast otsustab patarei ülem ühes n. lt. N-ga ratsa Pelsi sõita ja sealt juba Sulbi külasse, kus loodab kompanii ülemad kätte saada. On tarvis kiirelt teha, sest T — on määratud kell 18.

Kell 16.40 on nemad juba Sulbi külas, kus leiavad ka kompanii ülema ühes oma side ohvitseridega üles. Kompanii ülem on pataljoni ülemalt juba tarvilised korraldused kätte saanud ja uurib praegu just maastikku, et kindlaks teha, kuidas edasi liikuda. Patarei ülema abi jäi kaardi juurde võimalikult täpselt tulevaka laskeandmeid ettevalmistama ja mõne pauguga neid kontroleerima.

Kompanii ülem näitab koha peal patarei ülemale ja ka suurtükiväe side ohvitserile, missugused punktid tema arvates kõige tähtsamad, kus tulistavad nimelt kuulipildujad. Siis kõneleb patarei ülem oma side ohvitseriga, et viimane temaga korraldaks telefoni side ja ka signalisatsiooni, mis siin võrdlemisi kerge teostada, sest majad pakuvad varju ja kaugused on väikesed. Leitnant N harutab kompanii ülemaga suurtüki liikumise võimalusi. Lepitakse kokku järgmiselt: kell T on suurtükk Pelsi metsa ääres, kaasas 50 padrunit; kell T+15' liigub otsekohe Sulbi külla ja sealt edasi teed mööda Alehnova peale, hoides ennast pöösaste varjus; üksikute talude juures asub positsioonile, kui ennem tarvis ei peaks olema — sinna teatada kompanii ülemal oma soovid.

Side ohvitser peab kompanii ülemaga ühes edasi minema, püüdes telefoni tõmmata ja ka signalisatsiooni organiseerida.

Rünnakuli ülem on rakettsignaalid järgmiselt kindlaks määranud:

I pataljoni ribas. Kui 3. kompanii on Tetereva metsa vallutanud ja ida serva välja jõudnud, laseb tema — sinised raketid.

1. kompanii jõudes Alehnova — laseb rohelised raketid.

2. kompanii jõudes Sirkova — laseb kollased raketid.

II pataljoni ribas. 5. kompanii, peale Voronkina metsa vallutamist, laseb sinised raketid.

7. kompanii, välja jõudes viinavabriku kõrguseni, laseb rohelised raketid.

6. kompanii välja jõudes kõrg. 86,1, laseb kollased raketid.

Suurtükiväe tule edasikandmiseks 200 meetri võrra — punased raketid — kõikides kompaniides ühesugune.

Iga grupi ülem määrab omas grupis korra kindlaks, kuidas tuleb tulistada ettevalmistuse ajal ootamata ilmivate märkide pihta:

1. kerge grupis on selleks ettenähtud igas patareis üks rühm kuni kell T+15', edaspidi on antud tulekava järele vabadus.

Kell 17 algab suurtükiväe kindlaks määratud ettevalmistus. Selle katte all kuni kell 17.40 peavad kompaniid rünnaku lähtebaasini välja jõudma ja punkt kell 18 asuvad nad rünnakule.

Kõik pataljoni kuulipildujad aitavad viimased 10 minutit samuti vaenlase positsioone neutraliseerida, suunides oma tule peajasalikult sinna, kus suurtüki tuld ei ole, s.o. täiesti lagedate kohtade peale ja ka sinna, kust kuulda vaenlase automaat tuld.

1. kerge patarei ülem on oma uues vaatepunktis Pelsi küla ääres, peale telefoni saab ta ka veel signaalseerida kuni metsa äärde, kus kontrollaparaat asub, tema on ka telefoni ja optilises signalisatsioonühenduses oma side ohvitseriga. Tulekava täitmise ajal on sideohvitser mõned tule korrektureid teatanud. Esialgul telefoni kaudu, kuid edaspidi signalisatsiooni teel, sest liin Sulbi küla ääres purustati ja esialgul ei ole võimalust seda parandada. Signalisatsioon on tarvitusel semaforiline ja läheb kaunis ladusalt.

Kell 18.15 sõidab 1. kerge s. patarei suurtükk, kes oma numbrid peale kahe mehe juba Sulbi juurde ette saatnud — traavi Sulbi poole.

Samal ajal on ka kaks meie lennuki ilmunud ja umbes Alehnova kõrg. 89,8 raioonis kutsub üks neist suurtükiväe komandot vastu võtma. 42'' patarei on selleks kohe valmis ja 10 minuti järele algab tuli Varest küla peale, kust tulistab vaenlase pataret.

Kell 18.45 on juba 1.komp. saatja suurtüki poolt üksikud paugud kuulda. Tema tulistab vaenlast, Alehnova ja Sirkova külade vahelist kõrgustikku, kus vaenlase taganevat jalgväge näha, ja mingit tähtsast punkti, mille koht temale koordinaatide abil teatatud sai.

Kell 19 on Sirkovast kollaseid rakette näha. Varsti peale seda tõusevad Alehnovast rohelised ja Voronkina tagant metsast sinised raketid. Tsentrumis on väeosad esimese hüppe juba teinud — tiivad on jäänud järele.

Vanem suurtükiväe juht annab korralduse raskel haubitsa p. nr. 1 tulistada Kirova mõisa ja raske haub. pat. nr. 2 metsa äärt lõuna pool viinavabrikut, kust veel kestab vaenlase tuli.

Patareide positsioonide vahetus on ettenähtud igas grupis kahes järjekorras. 1-ne järjekord kui jalgvägi oma 1 hüppe on teinud, I pataljoni grupis pat. nr. 2 ja nr. 3 — minna Tetereva ja Sirkova eelse metsa raioonidesse.

II pataljoni pat. nr. 4 — 5. komp. metsa raiooni. I pataljoni nr. 1 — grupi ülema äranägemise järele.

Teistel patareidel kerg. gruppidest edasi liikuda — siis kui esimene järk tulistab juba uutelt positsioonidelt. Tule ülesanded grupi ülemate korraldusel.

Üldtegevuse suurtükivägi peab veel jääma endisele kohale.

I k. grupi ülem teeb oma grupi patareile tulistamise kohta järgmised korraldused:

Kui kompanii ülematelt, iseralisi tule nõudmisi ei ole, siis tulistatada pat. nr. 2 kõrg. 80,5 ja metsa lõuna pool kõrg.

Edaspidiseks tegevuseks vastav sektor. Poksa küla ekskl. — Kuigi inkl.:

Patarei nr. 1. Kõrg. Alehnova ja Vareste vahel, kõrg. 89,8.

Edaspidiseks tegevuseks vastav sektor — Serga ekskl. — Vareste ekskl.

Pat. nr. 3 — kõrg. 89,8 ja sellest lõuna poole. Vastutav sektor Kuigi ekskl. — Vasilte ekskl.

Meie näeme, et grupi ülem ei taha oma patareidele liig sügavat tegevuse piirkonda määrata, sest siis võivad nad rutemini tema käest ära libiseda.

Patareide ülemad püüavad kogu aja omi vaatepunkte edasi nihutada, saates selleks mehed kaabliga ja apraatidega ette ühelt kõrgustikult teisele, et kui liin valmis, siis ka ise sinna üle minna.

Saatjad suurtükid liiguvad oma kompaniide järele umbes 300—400 silda, sest murdmaastik võimaldab siin sarnaselt liikumise.

Nüüd arvan, et ei ole enam tarvis üksikute patareide edaspidist tegevust jälgida, sest see oleks juba kordamine.

Tahaks ainult veel lisada, et üldtegevuse suurtükivägi vahetab samuti positsioone kahes järjekorras, alates sellest silmapilgust, kui otsekohese toetuse suurtükivägi oma edasilikumise lõpetanud. Korralduse selleks teeb vanem grupi ülem.

* * *

J. Luiga.

Eesti vabadusvõitlus 1343—1345. Harju mäss.

Kirjastus A.-S. „Varrak“, Tallinn, 1924. 190 lkk.

Major V. Külaotsa referaadi kokkuvõte.

J. Luiga kirjatöö on suutnud üldist tähelepanu äratada. Mõnelt poolt on tema ilmumist tervitatud, kuna teised jälle teda teatud umbusaldusega on võtnud. Tõsise ja, võiks öelda, valju arvustuse osaliseks on raamat saanud meie akadeemiliste ringkondade poolt, kust arvamist avaldatakse, et autor ei olla käsitanud ajaloolisi sündmusi omas uurimuses mitte küllalt teaduslikult.

Meile, sõjaväelastele, paistab J. Luiga kirjutus tähelepanuväärseks, ja seda juba sõjalisest, eriti sõjaväe moraalse ettevalmistuse vaatepunktist.

Meie kõik, pea ilma erandita, oleme ammutanud omad teadmised sõjaasjanduse alal võõrastest allikatest kõrvalise (peaaesjalikult Vene) mõju all. Kas teadmiste puudusel või mõnel teisel põhjusel on meil Eesti minevikust vaikides mööda mindud. Ka hilisemaid võitlusi, näiteks Põhja sõda, on käsitatud kaugemal Eestist.

Meid ei ole suutnud see rahuldada. Oleme püüdnud täiendada seda puudust tutvunedes kirjandusega, mis meid viib lähemale eesti minevikule.

Meie esivanemad on pidanud aastasadade jooksul veriseid võitlusi kodumaa pinna vabaduse eest. Neil olid sõjapoliitilised kombinatsioonid, milledega kindlustati omale sel puhul abi teistelt naabrirahvastelt; lahingutes pidid kindlasti välja kujunema strateegilised ja taktikalised võtted, oma algupärased sõjapidamis viisid; sõjakogemustel pidi välja arenema lahingjõudude organisatsioon; seda nõuab ajalooliste sündmuste loomulik käik.

Eesti teadusemehi on asunud uurimistöole selles suunas; on kogutud juba palju tähelepanuväärivat materjali. Väljapaistvamana töömehena Eesti sõjanduse uurimise alal on seni olnud Dr. J. Luiga, kelle kirjutust „Eesti vabadusvõitlus 1343—1345“ püüab alljärgnev lühidalt käsitleda.

Olen püüdnud esile tuua neid korraldusi ja töid, mis jalgväe ja suurtükiväe koostöökis meie oludes võimalik oleks lahingus läbi viia. Kuid tuleb alla kriiputada, et siin kõneledes näib asi muidugi palju lihtsamana kui tegelikult. Siin ei ole tunda iga töö juures neid takistusi, mis võib vaenlase tuli tekitada. Aga need raskused ja takistused ei tohi meid kohutada, kui patarei ja grupi ülemad väljendavad tarvilist energiat, kui pataljoni ja kompanii ülemad oma suurtükiväega tõsiselt rehkendavad ja kui meil see tarvilik vaimline side ei puudu, võime kindlad olla, et see teostata on. Meie suurtükiväelaste hulgas leidub palju mehi, kes suudavad ka tegevuse tule all liin tõmmata ja signaliseerida.

Ma ei pretendeeri kaugeltki sellele, et olen eelmises kõik võimalused ja juhused ära näidata suutnud. Olen püüdnud vaid seda kondikava näidata, millele peab koostöö tugema. Kuid väga võimalik, et seda täiendada ühel või teisel teel veelgi võimalik. Meie oleme praegu loomise ajajärgul — siin on kõikide meeste kaasabi tarvilik. Peame otsima, kaaluma, katseid tegema, arvustama, parandama ja ma oleksin täiesti rahuldatud, kui mul eelmisega korda on läinud tõmmata ka asjast huvitatud lugeja selle töö juurde.

Mõned tähtsamad sündmused Eestis kuni 1343 a.

Sakslaste tähtsamaist poliitilistest püüetest XII aastasaja lõpul ja XIII aastasaja algul Baltias oli: Eesti kui majanduspoliitilise teguri väljasurumine ja takistamine, et Skandinaavia võimud ei astuks Eesti asemele (lhk. 15).

Selle eesmärgi saavutamiseks algab Liivi ordu kehtvat, visa võitlust pärismaalastega ja neid toetatavate leedulaste ja venelastega. 1222—1227 a. sõdades lähebki korda eestlasi alla heita ja daanlasi maalt välja ajada. Sellega ei ole aga veel kõik ordu vaenlased kahjutuks tehtud: Saulel 1236 a. ja Peipsi jää peal 1242 a. saavad sakslased ise leedulastelt ja venelastelt raskelt lüüa. Kriitiliseks muutunud olukorda suudetakse parandada sellega, et 1237 a. Stenby lepinguga luuakse ühendus Preisi orduga. Uute abivägede päralejõudmisega Saksast asutakse oma võimu kindlustamisele Eestis.

Üle maa ehitatakse kindlad lossid, kust käputäis rüütleid eestlastelt oma isikliku äranägemise järele määratud maksusid nõudis; laastavas sõjatormis langes põllumajandus äärmuseni; järgnesid näljaaastad vahetpidamatute sõdade paratamatu kaastlastena.

Kõik see ühes raske poliitilise survega ja teiste asjaoludega sünnitas rahvahulkades rahulolematust, mis lõpuks 1343 a. sündmustes enesele väljenduse leidis.

Harju mässu lahtipuhkemine.

Eesti mässu poliitiline ja sõjaline kava. 1343 a. Eesti ettevõtte paistab toiminguna, milles näha laiaulatuslisi diplomaatilisi kavatsusi ja vilunud sõjaorganisaatorilist kätt. Mõistagi, ei suudetud sarnase kaugleulatava ettevõtte plaani mõne päeva

joosul ettevedastada, vaid selleks oli vaja kaalumisi ja läbirääkimisi, mis pikemat aega pidid kestma (lhk. 56).

Läbirääkimiste tulemusena sobitakse aktiiv pealetungi leping sakslaste vastu Leeduga ja Pihkvaga; luuakse liit Bootsiga, kellelt peale abivägede veel loodetakse saada sõjariistu ja kellele vastutasuna ettepanek tehakse Reveli (nüüd Tallinn) ühes kogu Eestiga oma ülemvalitsuse alla võtta (lhk. 49, 51 ja 53).

Strateegiliselt pidi Eesti maleva algama pealetungi kolmes grupis: Reveli, Haapsalu ja Otepää piirkondadest. Reveli all pidid maanduma oma vägedega Viiburi ja Turu voigid kaasa tuues sõjariistu eestlaste tarvis. Juhtumisel, kui see operatsioon eioleks õnnestanud Reveli all, siis oli tagavara maandumise kohaks rootslastele ettenähtud Haapsalu. Haapsalu grupil oli veel ülesandeks luua sidet saarlastega.

Otepää alla pidi võitluse aluseks koonduma Pihkva abivägi eesmärgiga siin liituda eestlastelõuna grupiga (lhk. 50).

Pärast rootslaste liitumist eestlastega Reveli all ehk Haapsalu piirkonnas oleks ordumeister loomulikult sunnitud olnud koondama oma peajõud Põhja-Eestisse; ühendatud eestlaste ja pihkvalaste jõududel Lõuna-Eestis oleks siis ülesandeks olnud, tegutsedes Otepää piirkonnast, sakslaste seljatagused ühendusteid Preisi orduga läbi lõigata (lhk. 50).

Samal ajal pidi Leedu vürst Algird ja tema vend Heynstat tungima tugevate jõududega Preisi orduriigi piiridesse, ja sakslaste peabaasi Baltias, Riijat, ähvardama, et sellega takistada abiandmist Oreylõvenile (lhk. 50 ja 52).

Võitlust pidid algama pihkvalased, alates tegevust sakslaste vastu mõni aeg enne üldist pealetungi; sarnasel korral oleks sakslaste tähelepanu olnud köidatud lõuna rinde külge, mis omakorda oleks rootslastele võimalust andnud ilma takistamata Eesti põhja väegrupiga ühineda; samuti oleks mässu levimine üle maa võinud sündida vabamalt (lhk. 52 ja 65).

Mässu alguseks oli määratud 1. mai 1343 a., kuid pääsis lahti juba Jüri ööl, s. o. 8 päeva varem kavatsatud aega, — asjaolu mis vabadusliikumisele saatuslikeks sai (lhk. 71).

Liivi ordu diplomaatiline ettevalmistus mässuks.

Ka Liivi ordumeister, kes oma salaagentide kaudu eestlaste kavatsustest kindlasti teadis, oli tegutsemas, et liitlastele tegevat vastupanu organiseerida (lhk. 57 ja 61).

Preisi ordu kaudu kindlustatakse omale toetus paavsti poolt; 1341 a. tehakse leping nogardlastega, millega need endid kohustasid Eesti-Saksa tüli puhul erapooletust pidama. Tugeva sõjalise retkega Tartu piiskopi maaalale sunnitakse viimane väevoimuga astuma orduga lepingusse eestlaste vastu (lhk. 57, 58 ja 60). Et siduda Poolat, kellest kardeti, et tema Leedu liitlaste kohustes eestlaste vastu tõsiselt toetab, sõlmis Preisi ordumeister 1343 a. kuningas Kasimiriga lepingu, millega ordu osa oma maa-dest Poolale üle andis, sellevastu aga viimane ennast kohustas Balti asjades erapooletust pidama (lhk. 59).

Lõpuks, Padise kloostri munkade surmamisega tahetakse eestlaste sõjaplaanid sassi ajada ja vabadusliikumist ristiusu vastaseks tembeldada, seega omale kõikvõimsa paavsti toetust kindlustades (lhk. 75).

Liivi ordu sõjalised jõud 1343 a.

Samuti ka puht sõjaliselt valmistas ennast Liivi ordu võitlusele.

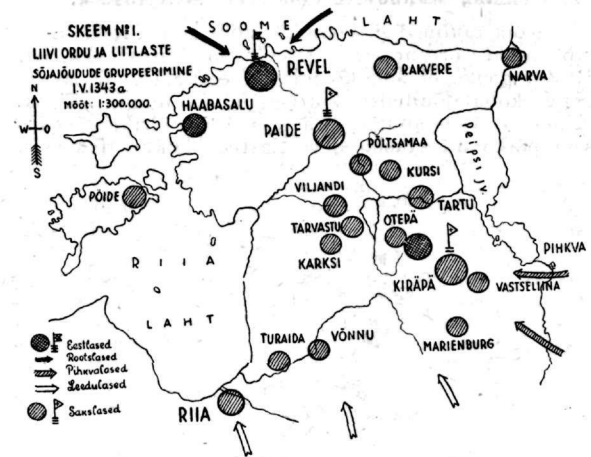
Ordu riigi territooriumil luuakse uusi toetuspunkte. Kaitseks Pihkva vastu ehitatakse Vastseliina ja Marienburgi lossid, missugused talvel 1341—1342 a. valmis said ja pärastpoole 1343—1345 a. sõjategevuse

ses tähtsat osa etendasid. Võetakse ette laiaulatusline garnisonide ümberpaigutamine kogu orduriigi piirides (lhk. 61 ja 62).

Mässu alguseks, 1. maiks olid ordu sõjajõud grupeeritud järgmiselt: Põhja-Eestis — tugevad garnisonid Paides, Põltsamaal, Viljandis ja Kursis, vastavate komturite ehk vögtide juhatusel. Paides ja ümbruskonnas asus umbes 10.000 meest Paide marsali juhatusel; siia olid ka koondatud aegsasti Võnnu ja Turaida garnisonid, Läti alalt, kokku ligi 6000 meest (lhk. 62 ja 63).

Kui siia juurde veel arvata Riia garnisoni osad ja Preisi ordu abiväed, millede asumist mässu alguks Paide piirkonnas (Renneri kroonika) oletada võib, — siis saaksime sakslaste Põhja-Eesti grupi kokku umbes 25—30.000 meest (lhk. 64).

Sellekohaste, varemalt tehtud lepingute põhjal, võis Dreylõven tarbekorral veel kasutada Daani mõju- piirkonnas olevaid sõjaväe osasid Rakverest ja Narvast (lhk. 63).

Lõuna-Eesti grupp koosnes Vastseliina, Kirepi, Otepä, Tarvastu, Karksi, Sakala garnisonidest ja Tartu piiskopi abivägedest. Oletades Vastseliinas 1000, Sakalas umbes 3000, Karksis ja Tarvastus kummagis 2000 ja Otepä—Tartu—Kirepi raionis ligi 6000 meest, — tuleks sakslaste lõuna-grupi jõudusid lugeda umbes 15.000 mehe ümber (lhk. 64).

Saksa sõjavägi koosnes ordudevadest, sakslastest ja pärismaalastest. Juhtivaks ja ühes ka löögi jõuks olid rüütlid, kuna lihtsoost saksa sõjamehed arvatastasti nooremate juhtide osa etendasid; reameeste mass koosnes enamvähem lojaalsetest (sakslaste suhtes) lätlastest, liivlastest ja kurelastest. Paremaks elemendiks loeti lätlasi; liivlased ja kurelased, kelle kandvam klass 1261—90 a. sakslaste poolt hävitati, ei olnud ordule enam kardetavad ja neid võidi sunnikorras lipu alla kutsuda (lhk. 64).

Ordu sõjajõud olid hästi väljaõpetatud, küllaldaselt varustatud ja sagedates sõjakäikudes karastatud (lhk. 65).

Vabadusvõitluse algus ja Paide konverents.

Mäss algas Jüri ööl Paide kloostri hävitamisega, s. o. 8 päeva enne kavatsatud üldist algust; see viimane asjaolu tõmbas vabadusliikumise juhtide kavatsusest kriipsu läbi (lhk. 70).

Ja tõesti: eestlaste kogumine koonduspunktidele pidi sündima alles 1. maiks; samaks ajaks aidati ka rootsi abivägede pärale jõudmist ühes sõjariistade tagavaraga eestlastele; vahepeal aga avanesis sakslastele võimalused lepinglasi üks haaval purustada, seda enam, et eesti väeosad relvastuse ootel äärmiselt puudulikult varustatud olid (lhk. 71).

Vabadusliikumise peastaap tegi kõik, et pärast Padise sündmusi kriitiliseks muutunud seisukorrast auga välja tulla. Leedusse ja Pihkvasse saadetakse käskjalad tekkinud olukorra valgustamiseks; rootslastele saadetakse sõna, et abivägede tulekut kiirustada; samuti kiirustatakse oma maleva kogunemist (lhk. 49).

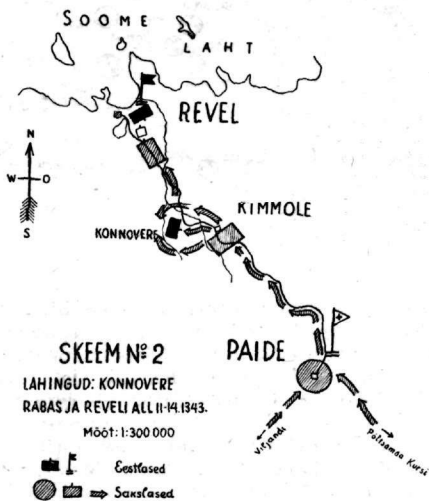
Lõpuks, et liiduvägedele, eestkätt rootslastele lähtepunktidesse koondamiseks aega võita, saadavad eestlased oma vanemad, sakslaste sellekohasel ettepanekul, läbirääkimisteks Paidesse (lhk. 71).

Mässu lahtipuhkemisel oli ordumeister Dreylōven sõdimas pihkvalaste vastu. Ootamatu kiirusega ilmub ta aga Paidesse ja juba 4. mail oli määratud kokku saamine eesti saadikutega (lhk. 65).

Kuid läbirääkimiste käik oli nähtavasti juba ette ära otsustatud: eesti saadikutelt kistakse välja lossi piinakeldris vabadusvõitluse plaanid, neid peale selle hukates (lhk. 81 ja 82).

Lahing Kannovere rabas, 11. mail 1343 a.

Kõik andmed liitlaste plaanide kohtu käes, marsib nüüd ordumeister Dreylōven kiiresti Paidest Reveli poole, et siin koondatud eestlasi enne rootslaste kohalejõudmist purustada ja linna vallata. Kimmole küla juures (praeguse Kose kiriku läheduses) põrkavad sakslased eestlastega kokku (lhk. 87).

Umbes 2000 meheline eesti väesalk, kellel ülesandeks oli sakslaste liikumist Reveli suunas takistada, valmistab vastupanekule. Et aga orduvägi, nii arvuliselt kui ka relvastuse poolest suures ülekaalus, siis ei juleta lagedal väljal lahingut vastu võtta. Eestlased asuvad lähedalolevasse rappa, mis raudriideis rüütlitele raskesti läbipääsetav. Dreylōven ei tihka aga sarnast tugevat vastase väeosa oma seljataha jätta ja sellepärast algab lahing. Suurem osa eestlasi langeb; vähesed võetakse vangid. Hulk sakslasi saab surma (lhk. 83). (Võrdle Coutré lahinguga 1302. Toim.)

Eesti väe katastroof Reveli all 14. mail 1343 a.

14. mail jõuab Dreylōven Reveli alla. Umbes 3000 meheline eestlaste Reveli grupp asub Ülemiste järve ja Lasnamäe vahelisel kõrgustikul rootsi abivägede ootel. Tarbekorral oleks siit võidud hõlpsasti tõmbuda Sõjarappa, sellega oma ja ordumeeste vahele raskesti ülepääsetavat tõket luues (lhk. 84).

Ordumeistri ülesandel astub saksa eelväe juht eestlastega läbirääkimisse; kõigile vastupanijatele lubatakse rahu ja armuandmist, tingimusel kui nad

sõjariistad maha panevad ja oma juhid välja annavad. Eestlased on nende tingimustega nõus; kuid varsti piiratakse allaandjad sisse ja surmatakse sakslaste poolt siinsamas (lhk. 85).

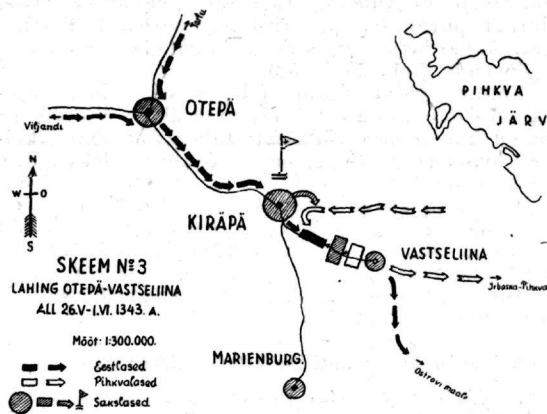
Pärast eestlaste hukkamist valdab Dreylōven viibimata Reveli. 16. mail pillatakse sakslaste poolt laiali eestlaste Haapsalu grupp; sellega purustatakse lõpulikult Eesti ühendus Daani-Rootsi-Soomega (lhk. 88).

Rootsi abiväed Viiburist ja Turust jõudsid Reveli alla 18. ja 19. mail. Kuid sel ajal oli siin eestlaste saatust juba otsustatud ja rootslastel ei jäänud muud üle kui kodu poole purjetada (lhk. 86 ja 88).

Lahing Otepä-Vastseliina all 26. maist kuni 1. juunini 1343 a.

Peale eestlaste põhja-grupi likvideerimist koondas Dreylōven oma peajõud Otepä piirkonda (lhk. 14).

Lõuna rinde juhataja Dietrich von Rambovi, kelle staap asus Kirepis, plaan oli takistada eestlaste ja pihkvalaste koondumist ja ühinemist Otepä piirkonnas, neid ükshaaval purustades. Kirepi garnison pidi pihkvalaste liikumise järele valvama, kuna Otepä ja Tarvastu garnisonidel ülesandeks oli neid eesti väesalku, mis üle Tartu ja Viljandi Otepä poole oleksid liikunud, tagasi tõrjuda (lhk. 90, 91 ja 99).

Liitlaste koondamise tähtaeg Otepä piirkonda oli määratud 25. maiks. 26. mail ilmuvadki pihkvalased, kuid kokkupõrgates tugevate saksa ratsa salkadega, on sunnitud taganema. Osava manöövriga löigatakse venelastel nende seljatagused ühendused Pihkvaga ja sunnitakse neid suuna võtma üle Vastseliina Ostrovi poole (lhk. 94).

Vastseliina all satuvad sakslaste poolt tagaevatavad pihkvalased tangide vahele, sest et Vastseliina saksa garnison neile tee kinni paneb. Täielisest hävinemisest päästavad venelasi nende liitlased — eestlased (lhk. 95).

Eesti väesalkadel, mis taganesid Põhja-Eestist üle Tartu ja Viljandi Lõuna-Eesti koonduspunkti suunas, läks korda saksa Otepä ja Tarvastu garnisonidest mööda pääseda. Et aga samaks ajaks pihkvalased lüüa saanud ja vabadusliikumine ka Lõuna-Eestis äpardanud, jätkatakse liikumist ühise gruppiga et Ostrovi maale pääseda ja Leedu väesadega ühineda. Vastseliina all põrkavad eestlased sakslastega kokku; viimased on sunnitud venelaste jälgimisest loobuma ja rindega eestlaste vastu pöörama. Ägedas lahingus ja suurte kaotustega murravad eestlased saksa barjeerist läbi. Ka sakslaste kaotused on suured (lhk. 17 ja 100).

Saarlaste vabadusvõitlus.

Saarlased algasid tegevust sakslaste vastu 24. juulil. Samaks ajaks oli seisukord mandril järgmine: eesti maleva Põhja-Eesti grupp oli hävitatud ja osalt lalali pillatud, kusujuures sakslased okupeerisid ka kõik kantsid Daani alal, Reveli, Rakvere, Narva j. t.; Rootsi abiväed olid ilma võitluse astumata oma kodumaale tagasi pööranud; Lõuna-Eestis olid pihkvalased tagasi tõrjutud: eesti väesalgad, kellel korda ei läinud Otepä all pihkvalastega ühineda, olid Vast-selliina all saksa tõkkest läbi murdnud ja Ostrovi maale läinud; Leedu väed, kes mässu algusest peale olid asunud passiiv-ähvardavas osas Väina-Riia-Rodenpoisi rindel, olid Leedusse tagasi tõmbumas, olles selleks sunnitud Dreylöveni poolt, kes pärast teiste liitlaste löömist nüüd oma peajõud leedulaste vastu koondas (lhk. 101).

Saarlaste mässupuhang algas sellega, et ordutoetuspunkt Pöidel alla andma sunniti ja garnison surmati (lhk. 103).

Mässu mahasurumisele asub Dreylöven jaanuari kuu lõpul 1344 a. umbes 25.000 kuni 30.000 mehega, sääl hulgas ligi 10.000 meest preisi abivägesid. Liikudes üle Virtsu, Kuivaste, Muhu ja Pöide jõutakse veebruari kuu algul Karjasse, kuhu eslotsa laagrisse jäädakse (lhk. 124).

8 päeva järgimööda rüüstatakse maad. 14. veebruaril asutakse saarlaste kantsi rüüstamisele (lhk. 125).

Ajaloolase sõnade järele „olid saarlased keset sügavat sood endid ümbritsenud suure valliga, millel oli 3 kahekordset värvavat, kuhu nemad olid üles ehitanud tugeva kindluse, mida ei võinud ära võtta ei tule ega mõõgaga“ (lhk. 123).

Siin kõneldakse Maapersaare maalinnast, mille jäänused praegugi veel Vämma metsas, umbes 5 km. Karja kirikust loode poole leiduvad, ja mida nüüd „Koolja mägede“ all tuntakse (lhk. 125 ja 126).

Kättetasu retk 1345 a. kevadtalvel.

1344 a. kevadeks oli vabadusliikumine kogu Eesti pinnal raugenud. Rahva juhid olid langenud ehk võeti kinni ja surmati; hukati kõik, kes oleks võinud tulevikus sakslastele kuidagi moodi karde-tavaks saada.

Kuid oli veel eestlasi, kes ordule kättemaksu valmistasid. Need olid pagulased väljaspool Eesti piire (lhk. 130).

1345 a. veebruaris, kui Dreylöven kogu oma sõjajõududega Saarel oli jättes mandri pea ilma kaitseta, ilmub suur leedu sõjavägi ühes tugeva eesti väesalgaga Liivimaale, kus sakslaste maid ja varandust rüüstatakse (lhk. 134).

Sõjakäigu ajaks Saaremaale pidi Preisi ordumeister leedulastega sõda algama ja sellega Dreylöveni seljatagust kaitsma (lhk. 135).

Ordumeister täitis küll oma lubaduse, kuid osava manöövriga juhivad leedulased preislasi Samloni, ise aga samal ajal ühes 2000 tasujaga Liivimaad laastades (lhk. 135).

Kuni Valgani jõudes pöörasid leedulased oma kodumaale tagasi: ei olnud Eestis enam eestlasi, keda aidata võitluses vabaduse eest, — ja seega ka enam kaaluvat põhjust sõjaks (lhk. 136).

* * *

1343—1345 a. võitlusi jälgides paistab tahtmata silma see kontrast, mis oli eestlaste ja sakslaste sõjajõudude vahel: ühelt poolt raudriideis, hästi relvastatud ja väljaõpetatud rüütlid, kellelele sõdimine erialaks oli, teiselt poolt aga väljaõpetamatu, kootide ja nuiadega varustatud talupoegade salk, kes pealegi arvuliselt igalpool vähemuses.

„Pidid olema a. 1343 vabadusvõitlejail kauged, kandvad traditsioonid, pidid olema kõrged kaasakiskuvad sihid, mille eest sõditi täie arusaamisega, iseteadvusega, mis jagas jõudu ning indu sõdijale“ (lhk. 175). „Mõned tahaksid nimetada nende võitlejate ergutavaid traditsioone illusiooniks!“ (lhk. 176) Need, kes seda ütlevad, tuletagu meeles, et sakslased olid nii mõnigi kord oma vastastelt Baltias rängasti lüüa saanud (Saule 1236 a., Peipsi jää peal 1242 a. ja Durbeni all 1260 a.); mispärast ei oleks siis eestlastel 1343—1345 a. võinud lootust olla rootslaste, venelaste ja leedulaste abiga vihatud ordu iket eneselt maha raputada?

Kokkuvõtte referaadist ei suuda anda edasi J. Luiga „Eesti vabadusvõitlus 1343—1345 a.“ sisu huvitavaid üksikasju, ta vaid juhib ainult tähelepanu teosele. Kes tahab end tunda eestlasena, kes tahab vaimus veeta esivanematega raskeid päevi minevikus, kes tahaks moraalselt valmineda tuleviku võitluseks, see peab tundma õppima käesolevat J. Luiga teost, sest teist nii väärtuslikku ei ole sellel alal siiani ilmunud.

Meie igapäevastest muredest.

Ühes eelmises „Sõduri“ numbris lugesin kirjelduse selle kohta, kui võrd tähtis on sõjaväes kultuur-selgitustöö, eriti noorte sõdurite kasvatamisel. Tolles kirjatükis oli toodud ühe sarnase õpetunni praktiline näide. Õpetunni sisu — isamaalise vaimu süvendamine, rajatud tundelistele elementidele inimhinges. See pärast siis kõnelused lapsepõlvest, isatalust, vanemat... See on kõik õige ja ilus. Kultuur-selgitustöö, tema harudest eriti kodaniku kasvatusalala, on määratu tähtsusega, selle vastu keegi ei mõtlegi vaielda. Kuid lubage, kas meie saame häid resultate selle tööga igas olukorras? Ei saa. Ennem on vaja midagi muud teha. Vastasel korral võib palju kõneleda ja väga ilusat. Külipind on tuim, meie igakord ei saa seemetki kätte, tulust rääkimata.

Käesolev minu kirjutus omab kritiseeriva ilme, kuid tihti on ilma selleta võimata ära seletada omi mõtteid, mõnda küsimust. Sisuliselt on ju kõik puudused ja mured meie üldised mured, mispärast siis ei

peaks nendest rääkima. Nõnda siis kasvatusalast malevas, eriti sõdurite ja osalt ka allohviteride — juhtide suhtes. Seega siis ka meeleolust ja meie tublidusest üldse. Seda enam, et meil on kindel doktriin loodud — meie ei võida oma arvuga, vaid oma väärtusega.

Kuidas siis lood on selle väärtuse loomisega kultuur-selgitustöö abil, kasvatusel teel vahenditega, mis nõnda õiged teoorias?

Kõige pealt paar sõna aja ning koha mõttes. Siin mina arvan, peab eda silmas pidama, et sõjavägi ei ole siiski mitte see algkool, kus kodanik oma isamaalise kasvatusel omandab. See kasvatus peab sündima varemalt: lapseas kodus ja koolis. Need kaks instantsi, kodu ja kool peavad andma kodaniku, kes armastab oma kodumaad. Kui seda ei ole tehtud, kui kodanik on sootuks teises sihis kasvatatud, siis uskuve, sõjaväeteenistuse periood enam midagi ei paranda. Ehk siis vahest mõningaid üksikuid. Aga meie väärtuse hulka kuulub eestkätt puhtsõjaline

kasvatus, see on hiigla töö, mida pole suudetud täielisel määral senini ära teha ega ei suudeta ka tulevikus teha. Sellepärast et kodanik viibib liiga lühikest aega sõjaväes. Kuid kasvatus on meie isatalus ning koolis on olnud siiski, vähemalt senini, puudulik. Ja seda mitmesugustel põhjustel. Ning jääb puudulikuks senini, kui pole paranenud sotsiaalsed olud, ning kuni Eesti verest pole eemaldatud viimased võõrad olused. Seepärast siis tahes või tahtmata roobastikku sõjakunsti õpetamisega peame kasvatusel alal siluma neid konarusi, millised endaga sõjaväkke kaasa toovad kahekümneaastased nooredmehed.

Kui asutakse mõnele tööle, ettevõttele, siis on selle edukaks läbiviimiseks vaja huvi, tahtmist, meeolu. Panin ühe faktori, nimelt meeolu, kõige lõppu, kuid siinkohal tõstan tema siiski esiplaanile, sest meeolu tema laiemas mõistes peaks sisaldama ka kaht eelmist elementi. Kuidas on siis meie meeoluga, milline on see külipind, kuhu kasvatus seemest peab külma? Igatahes mõnel alal on see meeolu kaunis halb, ei maksa salata. Asi on päris igapäevane: inimene on inimene, olgu ta sõdur või kes tahes, ning see inimene tahab teatavasti korralikult elada. Mis tähendab korralikult elada? Aga et oleks korralik korter, korralik söök ning korralik riie. Nendest teguritest oleneb meie tuju, meie meeolu.

Korteriolud on meil üldiselt halvad. See käib ka meie sõjaväe eluruumide kohta. Kõige pealt, igaüks teab kuidas meil ehitatakse kasarmuid. Väeosas, kus teenin, tehti uus kasarm; vaevalt sai valmis, kui hakati remonteerima: seinad vajusid, krohv muidugi langes maha, ahjud lagunesid, ei anna sooja, ukсед ei lähe kinni jne. Ärge unustage — kasarm saadi „suure surmaga“, neid on veel mitu vaja. Kuid siiski — magamiskoht osaliselt on juba olemas. Ja edasi? Korterid noorematele juhtidele, s. o. allohvitseridele? Sageli nad puuduvad. Lugemistoad, söögitoad meeskonnale? Ei ole. Süüakse voodi äärel, voodiäärel puhastatakse püssi, istutakse, aetakse juttu, parandatakse pükse, ühe sõnaga — voodisery on kõik. Ruumid koosviibimisteks, loenguteks, näitelavaga, nõnda siis just kultuur-kasvatuse hoone? Pole juttugi. Hoovipealne silutamata, aastas vähemalt kolm kuld läbipääsematu pori, sellepärast meestel jalad alati märjad; magamisruumis tolm, mis tuleb hoiu või ära hoiu, pori näol tuppa, poeb vooditekki, ninasse. Eks ole mugav? Garnisoni peale on vaid üks kitsas saun — kes kaugel asuvad on suvel koju tulles sama mustad kui sauna läksid: meie teedepoliitika on tolmust läbiimbunud, ja see hakkab inimese naha külge. Kütteks antakse tihti peale alaväärtuslist kraami, ahi ei põle, vaid visiseb, aknad jääs.

Juhtumisi võisin näha sõjaväe eluruume Inglismaal. Söögitoad, lugemistoad, mängude toad, mugavad magamisruumid — eraldi reameestele, eraldi kapralitele, eraldi allohvitseridele. Inglise allohvitseride kasiino, eriti oma sisseseade poolest, ei jää millegiga maha meie ohvitseride Keskkogu kasiinost Raatuse platsil. Ja siis imestatakse, miks Inglise allohvitser on sarnases seisukorras, lugupidamises ja kõik mis tahate, mille üle meie noorem ohvitser kade võiks olla. Ei ole midagi imestada. Seni kui meie allohvitser paigutatakse üldruumi, päeval ja öösel, ei ole meil allohvitseri, pikemalt siin seletada ei tarvitse.

Ja meie söök? On tõesti paranenud. Tänu neile inimestele, kes korraldasid uue toitlustamise meie malevale. Aga see toit on siiski puudulik, seda peab veel parandama. Meeleolu tuleb kõhest. Mina julgen tõendada, et meie sõdur, kui tema omast taskust juurde ei maksa, praeguse toidu juures peab minema hommikul õppustele ning töödele poolnäljasena. See must kohvi, osa päevast leiba ning „head sorti“ heeringas viie mehe peale, mis hommik antakse, ei

ole küllaline söök, kuna just hommikul inimene peab tublisti sööma. Mäletan oma sõduripõlve rügemendi õppekomandos, kus hommikusöök Vene aegus ülal kirjeldatud parem ei olnud. Kell 10 oli minul (ja kõigil teistel) kõht tühi. Ei kuulatud enam õppust, mõttes oli vaid üks — kuidas läheks aeg rutem lõnasse. Ärge paigutage kasvatuslisi tunde 10 ja 12 vahele, kuni toiduküsimus hommikul paranenud pole. Praeguse meie lõunaga võib täiesti rahul olla. Öhtusööki tuleb mitmekesistada, praegused ained ja normid seda küllalt ei võimalda. Intendantidel tuleks kord inkognito öhtul kasarmu viibida, siis selgub, mis selle „igavese“ tangupudru kohta kõneldakse. Kokkuvõttes — praegune söök on puudulik, nõnda siis meie meeolu selle all kannatab.

Riiete küsimus on terav neil väeosadel, kes küllalt osavad ei olnud uuele varustuse korrale üleminekul. Eriti raskes seisukorras on tehnilised väeosad. Siin on töö must, õline, bensiinne. Riided rebenevad kõige parema hoidmise juures, bensiin lõhub omakord kaasa. Tööriided ei päästa. Ma tahaks küsida, mis lõbu on mehel linna minna, kui pole teist riiete komplekti? Lõhnad õli ja bensiini järele, nõnda et sinu päritolu nina järele kilomeetri tagant kindlaks võib teha. Ega muud kui istu jälle voodi äärel. Lühidalt — ka riietamise küsimus nõuab revideerimist ning täiendamist, sest ta aitab luua praeguses olukorras halba meeolu.

Olen toonud tähtsamad alad inimese igapäevasest elust, milledest meeolu oleneb. Pääle selle tuleb ette meil mõnikord nähtusi, mis vähema tähtsusega, kuid millised siiski aitavad meeolu rikkuda. Neid siin üles lugema hakkata on võimata. Toon ühe näite. Väeosas kus teenin, toimetas mõningaid ehituse töösid ja pealegi väga häbematu venelane, kes pole riigi kodanik, vaid sissesõitnud tüüp. Vähe sellest — *toda tantakse* kui endist kommunisti, kes praegugi vastava esituse ukse lävesid tallab. See kommunist-ettevõtja ehitab muuseumi ja väeosas veevärki ligi paar aastat, mille jooksul oma töösid nõnda korralikult on täitnud, et hiljutise tulekahju puhul vett saadaval ei olnud. Sama ettevõtja olla varemalt meie kindlustes töösid teinud. Mina küsiksin nüüd, auväärt lugeja, milline meeolu Teil on neid ridasid lugedes? Aga kui nüüd otsekohe selle meeolu juures hakkame Teile loengut pidama lapsepõlvest, isatalust, kodumaast... kuidas Teile selle peale reageeriks? Veel siis kui Teil on külm, jalad märjad, kõht tühjavõitu?

Arvan et oleme juba nõnda kaugelt jõudnud, kus tähendada võiksime põhilause, mis selle kirjutuse sisuks öieti olema peab. Nimelt: Ennem ei maksa algest teha tõsise kasvatus tööga moraalsel platvormil, kuni pole antud inimesele korralik korter, söök ning rahuloldav riietus. Kui tahetakse meie maleva meeolu kõrgemale tõsta, siis alगतu neist kolmest asjast peale. Kõige eesmalta aga ehitustega, selle puuduse all kannatame meie kõige rohkem. Aga siin võidakse tulla ning öelda: kõik tehtaks, aga pole raha, ei anta raha?

Selle peale mina vastan juba ette: raha peab antama, raha selleks peab leidma. Ja kui tahetakse, siis leitakse. Ühe sissetuleku allika võiksin siin kohe märkida: kannatage veel üks aasta riigiteenijate palkade tõstmisega, need 600 miljoni aga, või poolgi sellest rahast, andke sõjaväe kasarmute peale. See üldine kasu, mis seega saadakse, kaalub tuhandevõrdsest üles need hädad, mis aasta läbi kannatada tuleks riigiteenijatel.

Pidage mees, meie doktriin on: mitte arvuliselt, vaid väärtusliselt.

Andke meile ehitusi! Neid oleme aastaid ootanud. Siis ehk hakkame loengutest rääkima.

A. S.

A. S. artikli „Meie igapäevastest muredest. . .“ puhul.

On väga rõõmustav nähtus, et meie rivijuhtide poolt püütakse valgustada seda tegelikku olukorda, mis valitseb kohapeal meie väeosades. Mõtete vahe-vahega neis küsimustes, mis valusalt puudutavad meie kaitseväge elu-olu, on võimalik selgitada neid üldiseid põhialuseid, millele rajada meil sõdurkonna väljaõpe ja kasvatus.

A. S. omas artiklis on puudutanud kolme küsimust, millel kahtlemata on suur mõju iga inimese, seega ka sõduri elus, nimelt ruumid, toitmine ja riietus ühenduses tööhulgaga, mis tal tuleb teha päeva jooksul. On arusaadav, et nende küsimuste lahendamisel on tunduvalt ka inimese moraalne seisukord, tema vastuvõtlikkus vaimlises töös.

Kuidas on siis öieti lugu — erapooletu vaateleja seisukohalt — nende küsimustega selles väeosas, kus teenib A. S.? Artiklist paistab silma erakordselt raske seisukord, sarnane, mis on sündinud A. S. asuma koguni pessimistlikule seisukohale terve kasvatusedukuse suhtes sarnases olukorras.

Just see äärmine pessimism ongi, mis mind sunnib sõna võtma — vastuväideteks. Mul on nimelt viimasel ajal võimalus olnud koguda andmeid ja kuulata aruandeid väga paljudest väeosadest meie kaitseväes, mispärast julgen loota, et minu võrdle v pilt kujuneb enam tõetruuks, kui A. S. oma, kus seda meetodi mitte ei ole käsitatud.

A. S. kirjutab: „Sõjavägi ei ole siiski mitte see algkool, kus kodanik oma isamaalise kasvatuses omandab“ jne.

Arvan, et see on ju päevaselge kõigile, et ta see algkool ei ole. Kuid see iseendast ei tähenda veel midagi igatahes ta ei lükka ümber karvaväärtki väidet, et ka kaitseväes meie peame pöörama täielise tähelepanu sõdurkonna moraalsele kasvatusel — ka tehnilistes — ja just eriti tehnilistes vägedes, kus A. S. ütleb enda teenivat. Aega olevat vähe, kuid ka see ei ole mõõduandev. See asjaolu peab meid kihutama üles ainult ühele: olemasolevaid tunde ära kasutama võimalikult suure oskusega. Kuid selleks, et seda teha, peab ohvitserkond ise neid oskusi omandama, peab asjatundja olema teise inimese vaimlise kasvatusel alal. Ja see ongi see kurja juur, mis A. S. oma artiklis on täiesti surnuks vaikinud. Kui juba kõigest kurta, isegi „head sorti heeringas“ kaasa arvatud, mispärast siis mitte ka sellest, mis minu arvates on selle „olukorra ja meeleolu“ kõige tähtsam element, millest A. S. kõneleb nii elavalt.

See autori ühekülgne vaimlise kasvatusel olukorra valgustamisel ongi, mis ka A. S. teisi väiteid sunnib võtma suure ettevaatusega.

Kuid ka neist allpool lähemalt.

Artiklist loeme: „...kui kodanik on sootu teises sihis kasvatatud, siis uskuge, sõjaväeteenistuse periood enam midagi ei paranda...“ Need sõnad sunnivad arvama, et selle väeosas sõdurkonna koosseis, kus A. S. teenib, on erilisel halb omalt ettevalmistuselt. Statistilised andmed selle kohta kõnelevad aga sootu teist keelt, eriti võrreldes meie jalgväe osadega. Olevat vähe ohvitseri-kasvatajaid, kuid lubage, Teil tuleb iga kohaloleva ohvitseri peale ainult 4 sõdurit — see on ju sarnane hiilgav vahetõde, kus võib ka moraalse kasvatusel teostada täiesti individuaalselt.

Sarnase vahetõde juures ei tohiks ka ohvitseri töökoormat lugeda niisuguseks, mis teeb võimatuks sõduri järjekindla kasvatusel tööd. Peetagu meeles, et meie jalgväe osades on tihti kohal ainult kompanii ülem — ja see töö sünnib siiski — kaunite tagajärgedega. Muidugi võib siin tulla vabandusega, et palju eriteadlasi, spetsialiste jne. Kuid siin peab väeosas ülem raudse järjekindlusega läbi viima põhimõtte: eriteadlane või kes tahes — sõduri kasvatus-

tööst peavad võtma osa kõik intelligent jõud väeosas. Ei mingisugust koonuaja teenimist, kus sõdurkond vabal ajal jääb surnud enda hooleks. A. S. väeosas on ka sõdurite hulgas palju kõrgema hariduse osalisi töötajaid — neidki võib eduga rakendada sellele tööle. Igatahes, mis puutub töötajusse, siis tsiteeritud väeosas sel alal on otse hiilgavas seisukorras — võrreldes meie jalgväe ja paljude teiste väeosadega. Oleks huvitav saada lähemaid teateid selle kohta, kuidas see jõud on tegelikult kasutatud, mis siis tehtud on ülestõstetud küsimuse sihis? Ka sel alal on minul andmeid, mis ehk oleks huvitav võtta vaatluse ja võrdluse alla teine kord, kui see küsimus üles tõstetakse.

Ruumide küsimus. On üldiselt teada, et meie majanduslikud olud ei ole kerged — ei sõjaväes, ega ka riigis üldiselt. Kuid kas peab see olema põhjuseks katkestada kultuuriliste väärtuste loomingu? Ei ja tuhat korda ei. A. S. kirjeldus selles küsimuses ei õigusta seda tegema ka seal väeosas mitte, kus ta teenib. Ja kui see on sündinud, kui seal on maksma pandud põhimõte, „andke neile enne ruumid... noh nii nagu Inglismaal“ — ja alles siis jne., siis sarnane arutus tuleb võtta revideerimisele, heita kõrvale viibimata, kui meie Eesti oludele koguni kõlbmatu!

Kas meie lihtne maamees talutares, sageli koguni suitsutares üles kasvunud, oma kodu vähem armastab kui inglase? Kas meie uhke linnalane on enam patrioot kui lihtne inimene? Kõik need on küsimused, mis peame lahendama enne, kui kõneleda inglise eeskujust — meie oludes. Inglise võib endale lubada uhkust, meie mitte. Kuid see ei või veel kuidagi olla ette- kändeks, meie juhtidele öelda: vaat seal on nii, andke meile ka samuti, alles siis... jne.“ Sarnane loogika küll võib meid viia nähtusteni, mille tagajärgi A. S. nähtavasti ise juba tunneb oma nahal — vähe- malt artikli järgi otsustades võib seda päris kindlasti öelda.

Ja A. S. väeosas ruumid — nad ei ole millegagi halvemad kui mujal väeosades, vaid ümberpöördu — on koguni palju paremad. Seega — ei mingisugust takistust. Seega ei ole liialdus, kui tähendan, et ka kõige parem ruum — kasarm on ikkagi vaid surnud materia, mis alles peab muudatama kultuuriliseks, mugavaks, armsaks. Ja seda teeb selle inimese loov vaim, kes seal ruumides elab ja tegutseb. Ka lahedad ruumid võivad olla õudsed, räpased, elamiskõlbmatud, kuna selle vastu ka võrdlemisi vana, lihtsa ehituse võib teha koduseks, meeldivaks — ühe sõnaga sarnaseks, et inimene seal viibib heameelega. Kõik oleneb sellest, kui võrra tõsiselt on võetud hool nende eest. Ja A. S. artikli järgi otsustades peab küll kurvas- tusega konstateerima, et selles väeosas, kus ta teenib, eluruumides hooldamine elanikkude eneste poolt seisab küll alles veel lapsekingades.

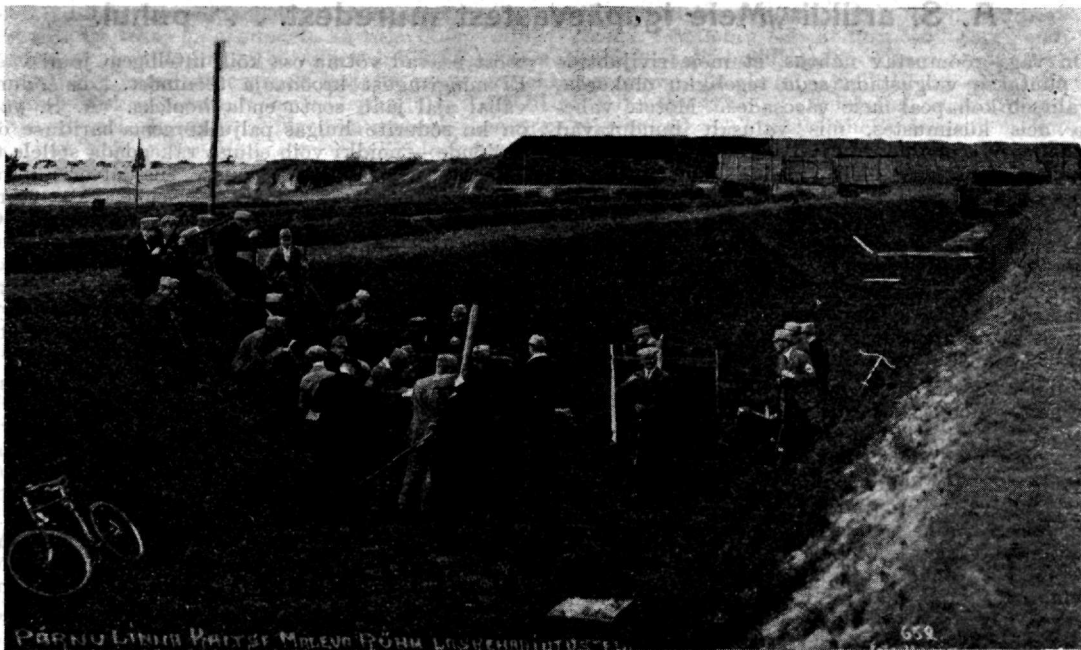
Ainult sellega on seletatavad kõik need nähtused, millest A. S. nii avameelselt kõneleb.

„Hoovipealne silumata... porine... jalad alati märjad“ Oleks sel puhul paras aeg tuletada meele vana- sõna: „Igaüks pühkigu puhtaks kõige pealt enda ukse esine.“ Seda siin pole tehtud — ainult kurdetakse. Kuid lubatagu küsida — kes siis peab tulema puhas- tama Teie õuepealset?

Võrdluseks olgu siinkohal toodud paar näidet selle kohta, mis meie väeosad ise on teinud selleks, et korraldada ümbrust, kus nad elavad.

1. Juurelisatud pilt kujutab 6. j. rügemendi laske- tiiri — see on meeste enda töö.

2. Terve meie ohvitserkond tunneb Tondit — Sõjakooli ja endise Tehnika kooli ümbrust. Mis seal oli veel 1921 aastal? Praegu on seal — paradüüs. See on — kadettide kätetöö, mis tehti — sageli Sõja- kooli ülemal isiklikul juuresolekul. Vaadake A. S. —

6. jal. rüg. lasketiir.

nii töötavad eestlased, nii loovad nad endale uusi kultuurilisi väärtusi — liiva nõmmedest ja soo mülgastest.

Siin ei suudeta paari porilompigi õuel kinni visata kuiva liivaga. A propos — kas arvab A. S., et inglased sarnase seisukorran, nagu ta neid hiljuti nägi, on jõudnud ilma tööta, niisama Jumala armust?

— „Magamisruumis tolm... poeb teki alla, ninasse. Eks ole mugav?...“

„...ahi visiseb, „vanemates hoonetes poeb tuisu ajal lumi tupp.““

Kurb küll, tõsiselt kurb. Kuid olen veendunud — ka siin on lugu suurelt jaolt sarnane sellele tolmuküsimusele. Puudub nimelt korraldav, hooldav käsi. Väeosa oma abi — see on tegur, mis mõne aasta jookul võib saata korda imetegusid. Minu sõnade tõenduseks siinjuures paar pilti meie jalgväe rügementidest, kus oma abiga on loodud eestlastele kohane mugavus, heaolu, mõnus. Neid pilte mul on palju. Ja neid tuleb koguda suurima hoolega — et näidata — vaat nii tuleb teha Eesti kodu loomisel. Siin on talitatud teisiti, või õigemini — puudub nagu näha igasugune talitusviis. Ärgu kurdetagu, kui oma vitsad peksavad. Muuseas selle tolmukohta — ta võib tekkida ka siis, kui põhkude asemel magadiskottides on vaid käputäis kõlkaid; ehk on siin ka selle nähtusega tegemist:

„...Süüakse voodi äärel, puhastatakse püssi, istutakse, aetakse juttu, parandatakse pükse, — ühe sõnaga — voodi serv on kõik.““

Milline õndsus! Tõesti, tõesti väga õudne!

Aga taburett, pink, lugemisnurk lauaga puhta linaga, pildid jne.?

Juurelisatud piltidel on need kõik olemas — ja nende muretsemine — pole muud tarvis kui head tahtmist — ja asi on korras.

Seal on valjusti keelatud päeval voodi peal kordki istuda, meeletades et voodi on õine puhkuskoht, kuhu inimene asub puhtas pesus ja mida sellepärast ei või rüvetada musta saabaste ja pealisriietega. Siin — koguni õline püss tassitakse voodisse,

leivatükk, supivaagen ja söögijätised peavad ka kõik siinsamas olema. Tõesti ropp, väga ropp — ei tea kuidas kõige sellega seni on lepitud või oldud.

Ometi tehniline väeosa, seega kõik võimalused luua väärtusi oma enda kodus.

Riiete küsimus. Olevat kõigest üks ülikond — muidugi õlitatud, määratud jne... Ka väga, väga halb. Minul käepärast olevad andmed tõendavad, et mujal neid on — kolm komplekti. Mitte ainult kaks, vaid tervelt kolm. Teatakse, et eestlasele meeldib vahel pühapäeva riided selga panna, jalutama minna jne. — sellepärast nad on muretsetud — osava majandamise abil. Seega — ei jällegi muud vaja, kui korraldavat kätt, initsiatiivi ja tahtmist edasi jõuda.

Täpselt sama võib tõendada ka toidu suhtes. Kui siin on midagi puudus, siis ei muud kui „arst aita iseenast“ — seda tuleb soovitada esimeses järjekorras. Seda teed on teised käinud — väga heade tagajärgedega, sellepärast ta peab inimest hädast välja aitama ka siin.

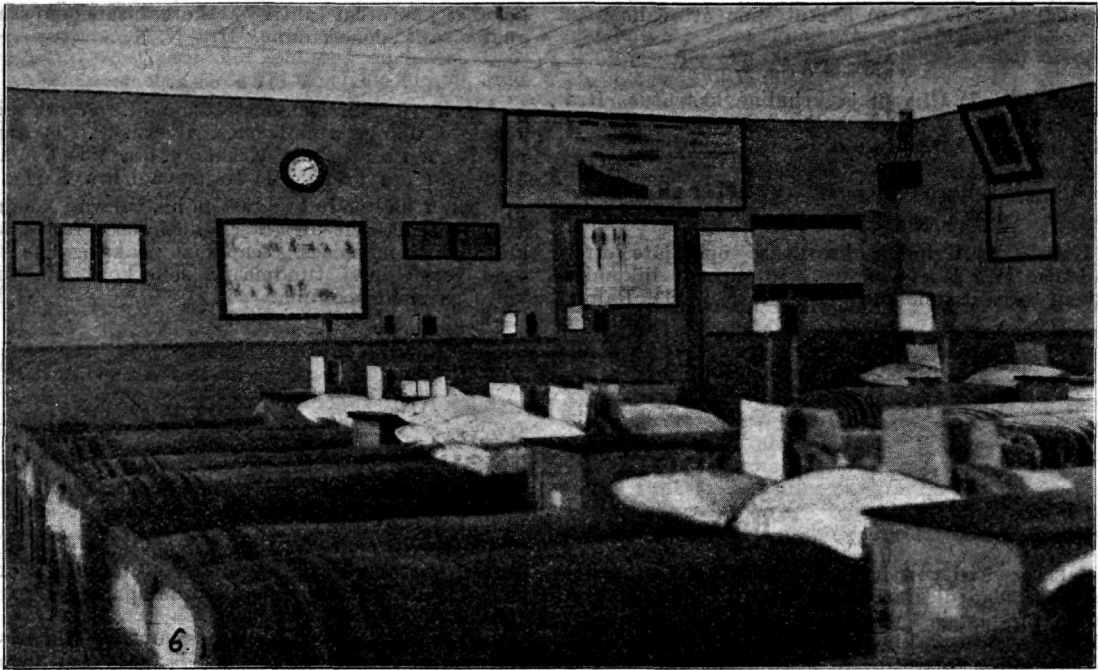
Oma vastuväiteid tahaksin lõpetada sarnaste sõnadega, millega A. S. algas oma artiklit:

Nimelt: kasvatusala edasiviibimiseks ka meie kaitseväes on tõesti vaja „huvi, tahtmist, meeolelu“.

Kuid nii teravalt alla kriipsutades „tahtmise“. A. S. omas artiklis sellest ei kõnele midagi. Tahtmine — see ei ole mitte võrdne soovile, unistusele — ei, tahtmine on teo akt, mis eeldab kolme asja olemasolu:

kindla eesmärgi ülesseadmist, otsust sellele eesmärgile minna, raudset püsivust sinna jõuda.

A. S. artikkel näitab, et siin veel puuduvad kõik kolm elementi. Mainides sellest, et meil tuleb töötada meie eesti olude alusel, ta sealsamas seab endale kättesaamatu (vähemalt lähemal ajal) ideaali — Inglismaa — ja ütleb — vaadake, andke meile see, siis — alles hakkame kõnelema moraalist jne. Nii viisi eestlane ei talita. Vaadake maameest, kui elumaja juba vananenud, uut veel ehitada ei jõua, siis ta parandab hoolega ära katuse, vahetab mõned

6. jal. rüg. 4. komp. eluruum.

palgid akna all, mis rohkem mädanenud, krohvib ära seest seinad, asetab sinna mõned pildid, ehitab ümber soemüüri, muretseb mõned ajalehed või raamatud lugemiseks lauale ja — uskuge, ta kodu on valmis. Ta kodu on soe, mugav, armas, kus ta viibib hea meelega. Uskuge ühtlasi, et ta seda kodu armastab sugugi mitte vähem kui inglase oma uhket, kahekordset kodu. Ja kui tal kord tuleb astuda välja selle kodu kaitseks — oma juhtide juhatusel, siis — ta seda teeb mitte vähema ohvrimeelsusega, kui keegi teine.

Sarnase kodu meie sõdurkonnale peab looma ka meie kaitseväes — materjaalselt ja vaimliselt.

Selle kodu loomiseks meie väeosades on juba palju tehtud. Kuid nagu näitab A. S. artikkel, on ka veel kohti, kus seni on tehtud koguni vähe. Eriti töö moraalne, vaimline külg vajab edasinihitamist, et ta muuta teadlikuks, kindlakavaliseks.

Käed külge kohtadel — ja kogutud kogemused, eesti mehe leidliku vaimu saavutused koondagem keskasutusse, kus nad kujundatakse ümber valmis materjaliks laialilaotamiseks kõigile. Nii kerkib Eesti kodu, sugugi mitte vähem armas meile, kui seda on inglasele uhke London!

A. T.

Teine Üleriikline Kehalise kasvatus Kongress.

Möödunud aasta lõpul kehalist kasvatust juhivas ringkonnas kerkis päevakorralt — kokku kutsuda üleriikline kehalise kasvatus kongress, mille eesmärgiks oleks: 1) kehalise kasvatus ühiste sihtide ja põhijoonte selgitamine rahva kehakultuuri arendamises vastavalt meie oludele ja püüetele; 2) kehalise kasvatus süsteemiline ja meetodiline ühtlustamine — koolides, kaitseväes, kaitseliidus ja väljaspool kooli (sportlistes organisatsioonides); 3) teede leidmine juhtiva keskorganisatsiooni loomiseks kehalise kasvatus ühlustamises ja kogu rahva kehakultuuri tõstmises. Peale selle kongress lahendaks palju teisi kaugeleulatavaid küsimusi kehalise kasvatus alal. Kongressi eeltöödeks moodustati korraldava komisjon — võimlemise õpetajate liidu, kaitseväe, kaitseliidu ja spordi keskliidu esitajatest. Kongressi eeltööd on lõpule jõudmas ja korraldava komisjon otsustas kongressi ära pidada 8—10 aprillini s. a. Tallinnas 21 algkooli ruumes, Raua tän. 21. Kongressist hääleõigusega võtab osa korraldava komisjoni poolt kindlaks määratud arv esitajaid — võimlemise õpetajate liidust, kaitseväest, kaitseliidust, spordiseltsidest, ülikoolist jne. Kaitsevägi esineb

kongressil 35 hääleõiguslise esitajaga, kes väeosades ja asutustes tegelik. kehalist kasvatust õpetavad. Peale seltside, koolide ja teiste organisatsioonide hääleõigusliste esitajate, võivad kongressist osa võtta kõik asjast huvitatud.

Kongressi kava.

Neljapäeval, 8 aprillil.

Kell 11. 1) Kongressi avamine kongr. korraldava toimkonna esimehe hra Tõnsoni poolt. 2) Juhatuse, sekretäriaadi, mandaat ja redaktsioon komisjonide valimine. 3) Tervitused.

Esimene osa.

Kell 16. 1) Kool ja kehaline kasvatus. Hra Idla. 2) Kehaline kasvatus naiskoolides. Prl. Raudkatz. 3) Kehaline kasvatus meeskoolides. Hra Vichmann.

Reedel, 9 aprillil.

Teine osa.

Kell 10. 4) Kaitsevägi ja kehaline kasvatus. Hra kol.-leitn. Maser. 5) Kaitseliit ja kehaline

kasvatus. Hra N. N. 6) Eelkutseline ettevalmistus. Hra major Masing.

Kolmas osa.

Kell 16. 7) Ülikool ja kehaline kasvatus. Hra Dr. Jürgenson. 8) Kehaline kasvatus väljaspool kooli: Hra Dr. Püümann.

Laupäeval, 10 aprillil.

Neljas osa.

Kell 9. 9) Kehalise kasvatus õpetajate ettevalmistus. Hra Kalamees. 10) Spordi liikumist juhtivad organisatsioonid. Hra N. N. 11) Rahva

kehalist kasvatust juhtiva keskorganisatsiooni seadusandlik sanktsioneerimine. Hra N. N.

Viies osa.

Kell 19. 12) Demonstratsioonid. (Noortemeeste kristliku ühingu võimlas Kaarli tän. 3). 1) Algkool prl. Raudkatz. 2) Keskkool hra Vichmann. 3) Seltsid hra Idla. 4) Kaitsevägi hra Sulg.

Nagu ülaltoodud kavast näha, tulevad kongressil arutusele riikiselt ülitähtsad küsimused rahva keha- ja kultuuri arendamises, seepärast peaks igatiks kongressi vastu huvi tundma ja selle kordaminemiseks kõige parimat soovima. G. M.

Sport kaitseväes.

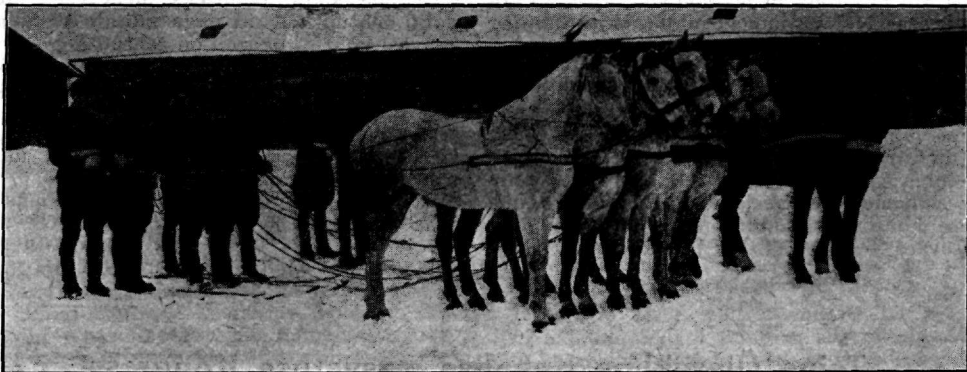
Ratsasuusavõistlused kaitseväes.

Sellesarnased võistlused korraldati esimest korda Ratsa rügemendi üleajateenijate kogu poolt 14. III. 26 a. Tartus lennuplatsil. Võistlused olid ainult omavahelised — distants 3 klm. — ringi peal. Auhinnaks oli määratud üleajateenijate kogu poolt paar suuski kõige paremale võistlejale.

Võistluste päeval oli ilm ning sõidutee suusa- sõiduks äärmiselt ebasoodne: puhus vali põhjatuul,

jõudes, kattes võistlusdistantsi 8,43 minutiga, omandas sellega ka kogu poolt auhinnana välja pandud suusad (2.000 mk. väärtuses).

Sarnased omavahelised ratsasuusavõistlused tulevad igatpidi soovitavaks lugeda, sest nad äratavad huvi spordi vastu üldse ja annavad tõuke spordi alal intensiivsemaks tegutsemiseks ja võimaldavad kasulikult vaba aega kasutada. Eriti tähtis on see rivi

Võistluste eel.

mis vahetevahel tuisuks muutus ja sõitu suurel määral takistas. Eelmisel päeval olnud sula tõttu oli lumi õhukese jääkorruga kaetud, mis raskendas võistlemist, eriti hobuse juhtimist ja tema üle valitsemist, millest olenes ka palju kukkumisi. Need takistavad asjaolud mõjusid loomulikult ka tagajärgede peale.

Huvi nimetatud spordiala vastu on rügemendi üleajateenijate keskel suur, takistusi teeb ainult korralikkude suuskade ja vastavate rakmete täielik puudus. Rakmed selleks on üleajateenijate eneste poolt ja enese kulul muretsetud ning on otstarbekohased ja nägusad.

Kõige nende takistuste ja puuduste peale vaatamata võttis võistlustest osa 11 üleajateenijat, kes olid jaotatud 3-me gruppi.

Vahekohtunikudena toimisid rügem. ohvitserid. Parema aja näitas 3-da eskadroni üleajateenija noor. allohvitser L. Sammus — esimesena kohale

üleajateenijatele, sest kui üleajateenija, sõduri lähem ülem, spordi vastu huvi tunneb, siis suudab ta seda ka oma alluvatele paremini edasi anda ja nendes spordi vastu huvi äratada.

Ehkki näib, et sarnased ratsasuusavõistlused võib olla sõjalis-sportimisest eemal seisatvad, ei saa kuidagi tema suurt tähtsust vähendada, sest ta on äärmiselt huvitav, nõuab osavõtja kogu füüsilise jõu kokkuvõtmist pingutust, arendab suuresti tasakaalu tunnet iseäranis kurvetel, ja nõuab suurt oskust ja vilumist hobuse tundmises ja juhtimises — mis agale ratsaväelasele esimese järgu tähtsusega on.

Tuleval talvel kavatakse üleajateenijate kogu samalaadilisi kui ka harilike suusavõistluste toime panna juba suuremas ulatuses, mille soodsaks täideviimiseks vastavad eeltööd juba käimas.

3 märtsil 1926 a. korraldas 5. jalgväe rügemendi 5. pataljon Rakveres omavahelised suusavõistlused. Korraldatud võistlused olid esimesed sel talvel. Osavõtt võistlustest elav, soovisid võistelda üle 20, kuid suuskade puudusel piirdus see arv 12-ga. Võistlused avas Rakvere garnisoni ülem kolonel Paavijaan, kes soovis võistlejatele head edu ja kordaminekut. Võistluste kavas oli 2000 mtr. jooks ilma rakmeteta ja 5000 mtr. murdmaajooks rakmetes. Ehk küll ilm võistlemiseks soodne ei olnud, puhus kõva tuul ja lumi lõi kus sisse, olid saavutused siiski rahuldavad.

Võistluste tulemused 2000 mtr. jooksus: 1) rms. Allik, K., aeg 11.41,2; 2) rms. Veisbach, A., aeg 12.20,0; 3) kapral Kreos, F., aeg 13.02,0; 4) rms. Pappel, V., aeg 13.26,0; 6) v. allohv. Leves, T., aeg 13.49,0.

5000 mtr. murdmaa rakmetes: 1) rms. Allik, K., aeg 30,8; 2) rms. Veisbach, A., aeg 31.49,5; 3) rms. Metsis, A., aeg 34,7; 4) rms. Pappel, V., aeg 34.20,2; 5) kapral Kreos, F., aeg 34.28,5.

Võistlustele järgnes auhindade väljajagamine allohviteride kasiinos rügemendi ülemal poolt. Rügemendi ülem kolonel Paavijaan rõhutas omas kõnes suusatamise kui talispordi tähtsust sõjaväes, kus suusatamine meie pika talve tõttu esineb tähtsana tegurina. Võistlejate ja võistluste korraldajate vahel kestis paar tundi lõbus koosviibimine, kus elavalt spordi üle mõtteid vahetati. —B—

*

7 märtsil s. a., korraldas Narva garnisoni spordi komisjon väeosade vahelised salkjooksu võistlused suuskadel. Iga pataljon võis võistlustele saata salga, mille koosseis 5 rv. Riietus: vorm, vintpüss 60 padruniga. Võistlusmaa pikkus — 10 kilomeetrit. Startisid 4 salka, neist: 1. rügemendist — 2, 5. rügem. 4. pataljonist — 1 ja diviisi õpekompaniist — 1 salk. *Võistlustingimused ei lubanud salgast mahajäämist,*

nii pidi salk koondult kontrollpostidest mööduma ja koondult lõpetama, kusjuures maksimaalne salga väljavenimine võis olla 30—25 mtr. Esimesena tuli finiši õpekompanii salk ajaga 78 min. 45 sek., kuna ülejäänud salgad võistlustest välja kukkunuks loeti, sest nemad ei pidanud tingimustest kinni. Auhiinaks omas õpekompanii suusataja kuju, mida jäädavaks omandamiseks veel kahel võistlustel kaitsma peab. Õpekompanii salga koosseis: 1) kapral Juuro, 2) noor Teskal, 3) noor Treever, 4) noor Lemberg, 5) noor Eints.

*

2—6 märtsini korraldas Narva garnisoni spordi komisjon suurema rännaku suuskadel, üle: Narva, Vasknarva, Pühtitsa, Jõhvi, Vaivara, Narva, seega ligi 170 km., mida soodsate ilmadega loodeti katta 3 päevaga. Rännakust võtsid osa: 1 jalgväe rügemendist 4 ohv. ja 3 üleajateenijat, 5 rügemendist 4 pataljonist 1 ohv. Väljasõidupäeva hommikul hakkas ilm sulama ning tuiskama, ning lisaks veel tõusis tuul, mille kiirus, nagu pärast selgus 6—8 palli oli. Esimese päeva õhtuks jõudsid suusatajad Omuti külla, kus ööbiti. Teise päeva hommikul kell 11.30 — Vasknarva kus peatuti terve päev. Kolmandamal päeval kell 8 Vasknarvast välja ning õhtu kell 10 Jõhvi. Neljandalamal päeval kell 10 Jõhvist — ning õhtuks Narva. Rännaku kestvus olid ilmad äärmiselt ebasoodsad, sest ilm oli sula ning tuli suusatada kõva tuulega, mille suund vastu. Sula tõttu ei kannud lumi sugugi, nii et suusatajatel kõik see aeg 20—30 cm. paksuse lume sees „müterdada“ tuli.

Suurt vastuvõtlikkust sportlastele näitasid Vasknarva ja Jõhvi garnisonide ülemad abikaasadega, mille tõttu omaks meeldivaks kohuseks pean neid veel kord selle eest tänada. R.

Kaitseväe elu.

Kultuur-selgitustöö päevad Aegnamerikindluse garnisonis.

Et Aegna merikindluse garnisonis kultuur-selgitustööd korraldada, selleks otstarbeks viibis 18, 19 ja 20 märtsil saarel Merijõudude kultuur-selgitustöö juhataja vanemleitnant G. Lagus.

Esimese päeva õhtul kell 19 korraldati loeng garnisoni ruumikas söögisaalis teemile: „Vanade eestlaste merisõjandus.“ Hoogsat ja ladusat kõnet jälgis meeskond suure huvi ja põnevusega.

Ettekandja suutis kuulajaskonnale piltlikult kujutada vanade eestlaste merisõjakäike, ette tuues huvitavaid andmeid Merijõudude juhataja poolt avaldatud ajaloolistest meie esivanemate merisõjanduse uurimistest.

Kõnele järgnes kino-film — Soome presidendi küllasõit Eesti, — milline soomlaste poolt üles võetud ja Soome presidendi poolt mälestusena Eestile aneetud.

Filmil oli näha meie sõjalaevu — miiniristlejad Lennuk ja Vambola merel ristlemas, mis siduvalt selgitas meie nüüdset seisukorda merel, järgnedes meie esivanemate merisõja vaatlusele.

Film pakkus meeskonnale palju huvitavat, sest nii mõnelgi noor-sõduril ei olnud ettekujutust ülikooli hoonest, rahva muuseumist jne.

Kõneõhtule oli garnisoni ilmunud täies koosseisus. 19 märtsil kell 10 algasid ohvitseride kogu ruumides loengud kindluse ohvitserkonnale, mis kestsid 2 tundi.

Esimese tunni kavas käsitati: „Metoodikat ja didaktikat“, kusjuures lektor selgitas neid mõisteid, milliseid kasulikke võib rakendada kultuur-selgitustöö tegevusse iga riviohviter.

Eriti soovitas lektor erofomaatilist väljendusviisi, mille juures pikemalt peatus.

Järgneval tunnil selgitas lektor praktilisi küsimusi, andes hulga tarvilikke näpunäiteid ja peatudes pikemalt kõnekunsti üle, käsitades peaaesjalikult põhinõudeid sel alal.

Peale lõunat olid ette nähtud loengud meeskonnale; kuid vastu tulles garnisoni nõuetele, muudeti esialgne kava ja loenguid esitati noor-sõdurite õppekavas järgnevatele küsimustele.

Seega oli esimene loeng: „Ärkamisaja tähtsus meie riigi tekkimisel“ ja järgmisel tunnil loeng: „Agraar küsimused“.

Viimane tund äratas üldist huvi sõdurkonnas, kellest suurem hulk maalt pärit ja maaoludele hingeliselt ligemal.

Loengus selgitas kõneleja maaküsimust, alates vabade eestlast põllumajandusega; selgitas millal maa eestlastelt ära võeti, hilisemat orjaaega ja sellele järgnevat vaba aega.

Pikemalt peatus kõneleja maa võõrandamise ja praeguse võõrandatud mõisade tasumaksimise küsimuse juures, mis eriti huvi pakkusid.

Samal päeval järgnes veel loeng allohviteridele teemi peale: „Kuidas korraldada oma rühmale suu-

sõnalist õppetundi,“ kus lektor püüdis allohvitseridele lühidalt ja populaarselt põhioõndeid selgitada, tuues ette praktilisi ja soovitavaid võtteid sel alal.

20 märtsi hommikul korraldas kultuur-selgitustöö juhataja eeskujulise praktilise proovitunni ühele noor-sõdurite rühmale kogu garnisoni ohvitserkonna juuresolekul.

Praktilises proovitunnis selgitati: „Poliitilise elu tähtsust Eesti demokraatlikus vabariigis.“

Sellele järgnes üldpildistus ja hiljem elavad läbi-
rääkimised, kus nii mõndagi riviohvitserile põnevad

küsimust meeskonna väljaõpetamise alal puudutati. Üldiselt tunnustati esitatud erifomaatiline meetod häaks, kuid väideti, et selle tegelik tarvitamine nõuab õpetajalt erilist vilumist ja rohket ettevalmistust.

Lõpuks avaldati soovi veel sarnaseid kultuur-selgitustöö alal korraldatavaid loenguid saarel näha, Saare elu, mis niikuinii üksluine, suutsid need päevad huvitavamaks ja mitmekesisemaks teha ja huvi äratada kultuur-selgitustöö vastu sõdurkonnas, C. V.

Kaitseliidu postkaardid.

Lähematel päevadel ilmuvad müügile Kaitseliidu postkaardid. Postkaarte on 16 iseliiki. Nad kujutavad ilusas värvitruukis heal kartongil Kaitseliidu üldlippu ja viieteistkümne Kaitseliidu maleva lippe. Kuna meil tihti tundub ilusate värviliste postkaartide puudus, sest kodumaal ei valmistata neid peaaegu üldse mitte ja väljamaalt toodud kaup on tihti õige alaväärtuslik, siis tuleb Kaitseliidu ettevõtet kodumaal värvilisi postkaarte valmistada ja müügile lasta soojalt tervitada.

Meil lähenevad lihavõtte pühad. Neil pühadel on kombeks saanud oma sugulasi ja sõpru rõõmustada postkaardil läkitatud tervituse ja õnnesooviga. Sealjuures on meil viisiks muutumas nende õnnesoovide läkitamiseks tarvitada koiksugu värvilisi mune, jäneseid j. m. s. kujutavaid postkaarte. Tuleb õieti küsida, miks tarvitatakse sel puhul ainult seesuguseid kaarte? Kas on see vana eesti traditsioon? Ei sugugi. See on meile võõrsilt, Saksamaalt importeeritud komme. Ja meie, eestlased, oleme seda nii lihtsalt omaks võtnud ainult seepärast, et omal ajal armuline mõisaproua oma sulastele ja tüdrukutele annetas

ühe värvilise muna, mida tänutundega ja sügava kumardusega vastu pidi võtma, ja et meil õieti muid postkaarte kauplustes pühade puhul raske oli leida, sest võõra maa postkaartide kirjastajad ja rahamehed ütutasid meid seesuguste kaartidega lihtsalt üle, et meie pühaderõõmu arvel teha head äri ja eestlaste vaevaga teenitud markasid väljamaale juhtida.

Seda arvesse võttes julgeme loota, et eelolevate pühade ajal iga isamaaliselt mõtleja kodanik end vabastab sellest võõrsilt pealesürutud kombest ja pühadekaardidena tarvitab ainult Kaitseliidu värvilisi lippe, sest nad kujutavad endast meie tahet olla vabad ja rippumatud igasugusest võõrast survest ja mõtlemisviisist.

Tahame kindlad olla, et vähemalt iga kaitseliitlane, see Eesti iseriikluse ja vaba arenemise eest võitleja, eelolevate pühade ajal oma ülesannet vääriliselt hinnates oma sõpradele ja sugulastele rõõmsa pühadesooviga koju saadab selle lehviva lipu pildikese, millele ta ustavust on vandunud, mille järel sammudes, mida kaitstes ta müürina valvel tahab seista Eesti helgema tuleviku eest. Isamaalane.

Kroonika.

— 12 märtsil mõõdus 8 aastat esimeste Eesti kindralite — Tõnissoni, Põdderi ja Larka ülendamisest sellesse akuraadi Eesti Ajutise Valitsuse poolt. Kõik kolm tegutsesid tol ajal silmapaistval kohal Eesti rahvusväeosade vormeerimisel.

— Riigi 1926/1927 aasta eelarve võeti Riigikogus 7.848.441.500 marga suuruses vastu, millest Sõjainisteeriumi peale langeb 1.539.875.700 mk.

— Riigikogus võeti vastu uus väeteenistuse seadus. Sõjalise kasvatus koolidesse viimine otsustati jaatavalt, kuid ilma Sõjainisteeriumi kontroleerimise õigusega.

— Riigiteenijate uute palganormide küsimus on ikka veel lõpulikult lahendamata. Selgus, et uue palgaredeli järele suuremal osal palk ainult väga vähe tõuseb. Praegu on Eestis üldse 22.738 riigiteenijat.

— Läti ja Soome riigipead teevad käesoleval aastal vastastikku külaskäike.

— Meie käesoleva aasta veebruarikuu väliskaubanduse bilanss on aktiivne 55½ miljoni margaga.

— Uue tuletõrje seaduse põhjal kavatakse põllutööministeeriumi esimesed riiklised tuletõrjajate rühmad ellu kutsuda riigimõisades. See samm on tingitud suurtest varanduse kinnitamise mak-
sudest erakinnitusseltsides.

— Üliõpilaste protsendi poolest seisab Eesti kogu ilmas esimesel kohal. Eestis on ümarguselt 5000 üliõpilast, s. o. 1 üliõpilane iga 240 elaniku kohta, meile järgnevad P. A. ühisriigid, kus see vahekord 1 : 300, Saksamaa 1 : 600 j. n. e.

— Teadmiste täienduseks komandeeritakse Prantsusemaale merekindluste ülem kolonel V. Janits ja leitnant V. Brockner. Prantsusmaal on praegu õppimas meie ohvitseri 10 ümber.

— Omavalitsuseasjade peavalitsuse tegi ringkirjalise korralduse omavalitsuste töö lihtsustamise asjus.

Arst.

Kaitseväelaste tüüpe...

Velsker.

Telefonist.

Kokk.

Voorimees.

— Vigastatud sõjameeste Tallinna ühingu Tallinna osakonna aastakoosolek peeti ära 20. märtsil, kus 1926 a. eelarve kinnitati tasakaalus 4.806.000 marga peal, kuna töökojad töötavad peale selle oma eelarvete järele.

— Hoolekande kohtud kavatsetakse kaotada. Sellekohane rutuline seaduseelnõu esitati Vab. Valitsuse poolt Riigikogule.

— Riigivaraste karistuse määra tõstmine on praegu päevakorral, kuna senini maksev Vene seadus siin ette näeb väga madalaid karistusenorme. Uue kava järele oleks karistus 1 aastast vangistusest kuni 15 a. sunnitööni. Siinkohal tuleb tähendada, et mõne riigi kriminaalkodeksi riigivarastele kõrgema karistusemäärana surmanuhtluse ette näeb.

— „Dvigateli“ vabrik loodab saada 20 miljardi eest välistellimisi, mis täidetakse 10 aasta kestva ehitusega.

— Rahvasteliidu koosolekul Genfis lükati Saksamaa vastuvõtmine rahvasteliitu kuni sügiseni edasi, sest et Brasiilia esitaja vastu oli Saksamaale kohaandmise asjus rahvasteliidu nõukogus. Eesti delegatsiooni juht välisminister A. Piip esines sel puhul täiskogu koosolekul deklaratsiooniga, milles kahetsust avaldas Saksamaa vastuvõtmise edasilükkamise pärast.

— Soome oma püssirohuvabrik algab varsti tegevust. Ehitus läks maksma üle 27 miljoni S. marga.

O. K.

Male.

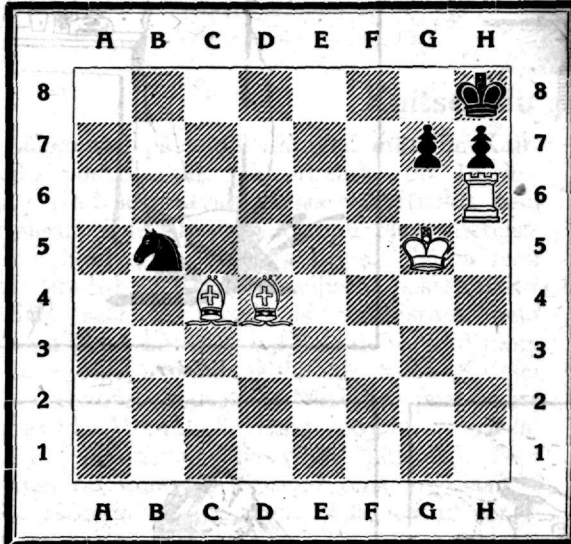
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 5 (43).

Kokku seadnud Fr. Skalik (Praagas).

Austusega mainitud Viini sõjav. ajakirja „Armeebblatt“
turniiril.

Mustad.

Valged.

Valged: Kg5, Vh6, Oc4 ja d4.

Mustad: Kh8, Rb5, Eg7 ja h7.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Partii nr. 3.Reeglivastane avang.
Mängitud Viinis.

Valged.

Ed. Hamblisch.

1. e2—e4,
2. d2—d4,
3. Of1—c4,
4. Rg1—f3,
5. Oc4:f7+,
6. Rf3—g5+.

Mustad.

N. N.

- d7—d6,
- Rb8—d7,
- g7—g6,
- Of8—g7,
- Ke8:f7,

Mustad andsid alla, sest peale Kf7—f6 järgneks
Ld1—f3 annab matt, peale Kf7—e8 (ehk —f8) aga
järgneks Rg5—e6 (+).

Partii nr. 4.Sitsilia kaitse.
(Mängitud Shotimaal).

Valged.

Crauter.

1. e2—e4,
2. Rg1—f3,
3. d2—d4,
4. Rf3:d4,
5. Rd4—f5,
6. Rf5—d6 annab matt.

Mustad.

Cam.

- c7—c5,
- Rb8—c6,
- c5:d4,
- e7—e5,
- Rg6—e7??,

Partii nr. 5.

Kuninga kahemäng.

Valged.

A. Meek.

1. e2—e4,
2. f2—f4,
3. Rg1f3,
4. Rb1—c3,
5. Rc3:e4,
6. Ld1—e2,
7. Re4—f6 annab matt.

Mustad.

N. N.

- e7—e5,
- e7—e5,
- d7—d5,
- d5:e4,
- Oc8—g4,
- Og4:f3??,

Õiendus.

Viimases malenurgas on trükiviga. Peab olema
„ülesande nr. 38 (mitte 34) lahendus“.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

JANUS

epidiaskop, täielikum projektsioneerimise
aparaat kaartide, piltide, filmide, mikros-
koobiliste ja klaas diapositiivide jaoks,
helgiviskaja valgustamiseks.

Kõik tarbed piltide, filmide, projektsiooni
jne. jaoks, kõiksugu õpovahendid asu-
tustele ja koolidele.

A/S. Koehler ja Volckmar & Co., Leipzigis,
peaesitaja

ins. W. ROTHERT, Tallinn, Niine t. 12/21.

Ilmus

Kindralstaabi VI osakonna väljaandel

Lennuasjandus

Lennuväe rüg. koguteos.

Eessõna kindral J. Tõrvandilt.

Raamatud leiavad paljude eriasjatundjate
poolt käsitlemist kõik tähtsamad lennuasjan-
dusse puutuvad küsimused. Välimuselt on
raamat oma rohkete piltide ja joonistustega
kaunim kõigist senini ilmunud sõjaajakirjan-
duse toodetest.

Et teha seda huvitavat teost laialdaselt
kättesaadavaks, leidis kindralstaabi ülem
võimaliku olevat oma erikorraldusega määrata
raamatu hinnaks

ainult 150 mrk.

Saada „Sõduri“ talitusest,

Tallinn, Uus tän. 10.